

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2007







magazin istoric

Anul XLI – serie nouă – nr. 6 (483)

iunie 2007

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com



1 Paolo Caliari, zis Veronese, a contribuit la înflorirea artei din Cetatea Dogilor, Veneția, unde a decorat multe palate. A împrumutat de la școala venețiană strălucirea, luxul și pitorescul, prezente în cazul de față în stofele scumpe în care își înveșmăntează personajele (*La belle Nani*, pictură de la Luvru)



2 Amiralul Nelson (în imagine), eroul de la Trafalgar, cum este îndeobște reținut de istorie, s-a format în tradiția flotei britanice, creată de baronul amiral George Anson, care a murit când Nelson avea numai patru ani



3 Kasba-ua este o construcție specifică Marocului: o fortăreață din pământ bătătorit, cu ziduri și turnuri, răspândită în zona de sud a țării



4 Palatele și templele din Kyoto, reședință a împăraților niponi între 794 și 1868, emană eleganță, puritate, liniște și fericire. Templul Kiyomizu poate fi un simbol pentru toate aceste patru „sugerări” și pentru că ele îi sunt potențate de floarea de cires

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA** -
(1927-2007)
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stănciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doița Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilăș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

iunie

2007

4 Virusul birocrăției
M. SEVASTOS

ARHIVE
DIN BUCUREȘTI,
ARHIVE
DIN CHIȘINĂU

5 Un actor grăbit...
265 zile de calvar
la Cernăuți
P. GEORGESCU



10 Inspecție școlară
în teritoriul
părăsit de inamic
D. BARBU

14 Lăcustele
Sovieticii instalează
cadrele de conducere
în Basarabia, 1940
AL. MORARU

CLIO ANUNȚĂ

18 Români
morți la Fântâna Albă
V. ILICA



19 Dimitrie
Cantemir...
în Parlamentul
britanic
ȘT. LEMNY

24 Alt fel de români
Rezistența
maramureșenilor
la alipirea la Ucraina,
1944-1945
V. MANOLIU

30 Inchiziție
și pictură
T. STĂNESCU-
STANCIU

EXCLUSIVITATE

33 Disidența
anticomunistă:
cazul Bulgaria
I. BAEVA

37 Poveste cu cireșe
I. TOMA

40 Strategii
de supraviețuire
Din Arhiva Băncii
Naționale a României
N. MANEA

42 „Domnule
Maniu, am sosit!”
I. SCURTU

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?

47 Fast-food,
dintotdeauna cu noi
O. MUREȘANU

51 De capă și spadă
Contele Thököly
R.C. THÖKÖLY



54 Dama cu camelii
față cu critica
dâmbovițeană
1889. Sarah Bernhardt
în turneu în România
G. BADEA-PĂUN

56 Destin
în vremuri potrivnice
Aurel Broșteanu

M.R. DRĂGAN,
B. BREZIANU,
A. BREZIANU

**PASTILA
CU CUVINTE**

60 Suverani intrați
în gastronomie
M. SALA

62 Planșe și coperte
în concurs

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**DIN DOSARELE
SECURITĂȚII**



66 Un element ostil:
Radu Beligan
L. ȚĂRANU

**PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

67 Frate, scoală-te
și vino, că blestematul
mă omoară!

G. FILITTI

71 Dâmboviță,
apă dulce...
Mahalaua Dobroteasa
A. STĂNCULESCU



75 Ambasador la
Curtea Maiestății Sale,
Hasan al II-lea
O. POPESCU

CHIPURI UITATE

80 Amiralul Anson
A. ȘTEFAN

**OPINII-
CONTROVERSE**

83 Câți prefecți
au fost în Transilvania,
la 1848

V. MĂRCULEȚ

**HOOVER
INSTITUTION**



93 Diplomații
se pregătesc de exil

RUBRICI

86 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

90 Pentru biblioteca
dumneavoastră

91 Telex

39; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

BIUROCRAȚIA

Toată lumea este de acord că mecanismul biurocrației funcționează prost. Dar fiecare vede pricina în altă parte.

Unii au fost de părere că viciul administrației se ascunde în decolteul dactilografelor. Atenția administrativă ar fi fost deci astfel deturnată. Ordine severe au înființat șorturi. Tentațiile au fost ascunse. Biurourile au căpătat aer de mănăstire. Lucrările serviciilor nu s-au pus însă în rânduială și nici nu s-au accelerat, deși toate forțele administrative erau concentrate numai asupra hârtiilor.

Alții au găsit cauza rezelor în dependența instituțiilor și le-au dat autonomie. Dacă au avut autonomie, li s-a luat. S-au strâns toate autoritățile în mâna centrului, care pentru unii apărea cu joben, iar pentru alții cu chipiu. Dar nici centralizare, nici autonomie, nici militarizare, nici înmulțire sau suprimarea de funcționari – nimic n-a dat rezultatul dorit.

Defectul era mai vechi și mai adânc. Se ridică din epocă în epocă, până-n timpul stăpânirii străine. Ne amintește epoca turcilor, când domnii cu enturajul și cu dregătorii lor aveau un singur ideal: îmbogățirea prin orice mijloace și cât mai repede. De sus și până jos băntuia abuzul.

După multă vreme de stăpânire abuzivă și spoliatoare, masele populare au dobândit o neîncredere în administrație; iar dregătorii, de la cei mai mari până la cei mai mici, o teamă de răspundere. Stăpânirea străină a fost continuată în același spirit de clasa conducătoare românească. Slujbașii au rămas în aceeași atmosferă de abuz și de bun plac.



M. SEVASTOS

Nestabilitatea funcționarilor, nevoia guvernelor de a-și plasa în slujbe – la orice învârtire a rotativei – partizanii, totul a menținut în administrație o permanentă panică.

Sistemul nostru biurocratic este bazat pe trecerea răspunderii, din treaptă în treaptă, până la șeful ierarhic suprem. Mai nimeni nu vrea să-și ia răspunderea nici în cea mai mică chestie. Toți își fac referatul tradițional și pentru rezolvare mână hâr-

tia mai departe. Cu hârțiile se întâmplă același lucru ca și cu sloiurile, care se adună unele lângă altele, se încăleacă în mormane, se transformă într-un bloc monstruos și de la o vreme imobil.

Tot așa și hârțiile, de la cele mai importante până la cele mai neînsemnate, se strâng în grămezi în biurourile șefilor supremi și acolo opresc circulația biurocratică.

Împiedecarea bunului mers al lucrurilor se datorește sistemului biurocratic actual și spiritului îmbăcșit din biurouri. Acest spirit muced care infectează viața administrațiilor nu-i de azi, de mâini. El ne vine din trecut, adus de străini și cultivat cu grijă de ai noștri.

În aceste condiții vedem cât de nevinovate sunt rochiile scurte sau decolteurile exagerate ale impiegatelor. Nu ele aruncă locomotivele în râuri, ci un demon care – șperuind de-a lungul istoriei noastre – zmulge ca unor fluturi aripile de la roțile drumului de fier.

(*Dimineața*, 12 ianuarie 1929; fragmente;
M. Sevastos, scriitor și publicist,
din cercul revistei *Viața românească*)



În iunie 1940, în urma ultimatumului sovietic, Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța au intrat în componența U.R.S.S. Românii de aici, căzuți sub stăpânire bolșevică, au cunoscut calvarul suferințelor și umilințelor. Mărturii, unele inedite, publicate în paginile noastre, aduc cititorilor de peste timp ecouri ale celor întâmplate atunci, cu repercusiuni până în zilele noastre.

Prezentăm acum alte consemnări, datorate actorului bucovinean

Pepe Georgescu, de la Teatrul Național din Cernăuți. În 1941, imediat după ce a reușit să treacă granița impusă, refugiindu-se în

România, și-a publicat relatările din Cernăuții înstrăinați, într-o lucrare,

265 de zile la Cernăuți sub ocupație bolșevică, mai puțin cunoscută

astăzi. Pentru cursivitatea

lecturii nu am mai marcat întreruperile din text.

Intervențiile în paranteze drepte ne aparțin.

I. L.



Autorul și Teatrul Național din Cernăuți

1940-1941. TEROARE ȘI SPERANȚE LA CERNĂUȚI

PEPE GEORGESCU

● Autoritățile o șterg primele ● Deruta, panica, dezorganizarea cuprind orașul ● Deși oficial se prevăzuseră câteva zile pentru retragerea populației, sovieticii amenințau cu împușcarea pe cei care vroiau să plece ● Chiar și prietenii cei mai buni te puteau trăda ● Perchezițiile se desfășurau între 1 și 4 noaptea ● Dacă nu-ți găseau vină și te eliberau, când te întorceai acasă o găseai deja ocupată ● Legația română din Moscova îi abandonează pe românii din Cernăuți ● Țăranii din satele de graniță luau banii celor care vroiau să treacă în România și apoi îi livrau autorităților ● În preajma rebeliunii legionare, sovieticii au sporit efectivele militare la graniță ● În sfârșit, acasă!

Unele autorități din Cernăuți știau despre evenimentele ce vor urma încă din ziua de miercuri, 26 iunie 1940. Poate de aceea camioanele lor, încărcate cu arhivă și bagaje, plecau în dimineața zilei de joi 27 iunie din Cernăuți într-o tăcere complice, cu rușinea că au cheltuit sume mari de bani fără să știe mai curând ce se pune la cale peste Nistru.

Joi dimineața se știa că Sovietele au unele pretenții teritoriale, dar nu se știa până unde și ce termen au dat. În oraș era un haos complet. În fața autorităților stăteau camioane gata pentru încărcare. Mașinile și trăsurile plecau spre gară încărcate cu persoane și bagaje ca să se întorcă la aceleași locuințe să ia alte geamantane și baloturi. Populația era într-o stare de nervi atât de agitată, încât voia să facă orice numai să scape de această situație.

Pe străzi era o aglomerație de nedescris. Militari grăbiți

se îndreptau spre diferite autorități militare sau civile. Funcționari, plecați de la birouri după informații în legătură cu evenimentele, stăteau grupuri pe la colțuri de străzi sau rezemați de barele vitrinelor. Femei ieșeau din prăvălii ca să intre în altele, fără să cumpere nimic. În Piața Unirii, muncitori și oameni fără ocupație stăteau cu gura căscată fumând țigară după țigară, încurcând până și circulația tramvaiului.

La orele 9 seara, posturile de radio românești au anunțat ultimatumul dat de Soviete. Atunci a început adevărată panică. Lumea fugea de colo până colo fără să știe ce trebuie să facă. Din gara Cernăuți mai pleca un tren personal pe la ora 11 noaptea. Foarte mulți cernăuțeni s-au dus la gară și fiindcă nu mai aveau loc în acel tren au rămas toată noaptea în gară ca să poată prinde trenul de dimineață. Toată noaptea clădirile autorităților și casele particulare au fost

luminate. Circulația pe străzi nu s-a întrerupt în tot cursul nopții.

Dinspre gara mare se auzea un zgomot asurzitor de motoare și strigăte nedesluite. Zgomotul se apropia tot mai mult de centrul orașului, odată cu trepidațiile infernale ale unei escadrile de aviație. Cele câteva clipe până la sosirea primelor tancuri sovietice erau revoltător de chinuitoare.

Tancurile se îndreptară spre Rezidența Regală și spre celelalte autorități, unde erau așteptate de o comisie românească pentru predarea orașului. Intrarea străzilor se baricadă cu alte tancuri, iar altă parte se îndreptară spre interiorul țării pe care-l mai aveau de furat.

Deși în convenție se prevăzuseră patru zile, în care timp se puteau face evacuările populației românești care mai rămăseseră în Cernăuți, imediat după predarea orașului, pe ziduri, apărură prima ordonanță în care, printre altele, se prevedea că cine va părăsi orașul va fi imediat împușcat. De la apariția acestui comunicat, a început calvarul populației românești rămasă în Cernăuți și care nu mai avea nici o nădejde de scăpare.

Odată cu intrarea trupelor sovietice în Cernăuți, a venit și teribila lor poliție, G.P.U. [denumire purtată între anii 1922-1934 de fosta CEKA, viitorul KGB] Agenții acestei poliții au împânzit imediat întreg orașul. Chiar în seara acelei zile, au rechiziționat toate stofele și încălțăminte rămasă în marile prăvălii cernăuțene și a doua zi nu-i mai cunoșteai. Din jerpeliți și dezbrăcați cum au venit, apăreau îmbrăcați elegant, însă stângăcia și lipsa de gust se observa de departe. Pe stradă, nu se mai putea vorbi nimic, deoarece se risca o imediată arestare.



Caricatură din Daily Mirror (iunie 1940): Carol al II-lea la „răscruce de vânturi”, între Hitler și Stalin

Niciodată nu știai cu cine vorbești. De multe ori, chiar prietenii cei buni te trădau și te trezeai arestat și transportat cu duba la o închisoare oarecare. Perchezițiile și arestările efectuate de G.P.U. se țineau la noapte. Între orele 1 și 4 dimineața auzai bătăi în ușă și după ce ți se răscolea întreaga casă erai arestat și dus cu duba la închisoare. Dacă nu ți se găsea nici o vină, a doua zi erai lăsat liber, dar când te-ntorceai acasă îți vedeai locuința ocupată și absolut tot ce aveai în casă confiscat de bolșevicii care se instalaseră în ea.

Gândul fugii peste frontieră ne obseda tot mai mult. Însă această aventură era extraordinar de periculoasă. Grănicerii bolșevici păzeau bine frontiera. Aveau posturi dese și vigilente, câini dresați și mai cu seamă angajaseră o mulțime de țărani ucraineni din localitățile apropiate, care erau în legătură cu grănicerii sovietici și umblau prin preajma frontierei numai pentru a prinde refugiați și, după ce le lua toți banii și obiectele ce aveau asupra lor, îi predau posturilor de grăniceri sau milițienilor sovietici din sate. Cei prinși erau transportați la diferite

închisori și nu se știa când scapă. Așadar, o asemenea trecere a frontierei avea foarte multe riscuri și totuși – ne gândeam – este singura noastră scăpare.

Mai aveam încă aparatul de radio. Îl țineam ascuns sub pat de teamă să nu-l afle cineva și să-l conștie. Într-o seară, ascultând înștiințările pentru refugiați, mi-a venit ideea să fac unele intervenții la Moscova, poate, de acolo, se va putea face ceva pentru repatrierea noastră. Aproape toată noaptea am stat de vorbă cu nevastă-mea, făcând diferite planuri. Nu știm ce

trebuie să facem mai întâi ca să primim aprobarea plecării noastre din Cernăuți cât mai repede. La urmă, am ajuns la concluzia că cea mai bună soluție este să încerc obținerea unei convorbiri telefonice din Cernăuți cu Legația Română din Moscova.

A doua zi, după multă alergătură și nenumărate intervenții, am fost autorizat, în schimbul unei taxe foarte mari, să vorbesc cu legația noastră din Moscova. Am vorbit cu domnul ministru Gafencu sau cu secretarul de Legație. I-am descris toate nenorocirile noastre și situația disperată a românilor din Cernăuți. Lângă mine, la



Undeva în Armenia, „granicerii otliciniși [evidențiați] a pregătirii luptase și politice crasnoarmețu [luptător în armata roșie], comsomolist T.I. Zurbiev (stânga) și comandiru dispărăturii, candidat în membrii [membru supleant] P.C. (b) din toată Uniunea, A.S. Ugodnikov, cu cănele Alima – de străjă“

telefon, erau zeci de bărbați și femei care, plângând, se rugau lui Dumnezeu ca să le ajute ca de acolo să le vină vreo scăpare. Am spus Legației ce este în jurul meu și am cerut milă pentru năpăstuiții rămași în Cernăuți. De la Legație mi s-a promis că peste câteva zile voi primi o telegramă lămuritoare asupra doleanțelor noastre. Am așteptat zadarnic. Au trecut multe zile și nu am primit niciun răspuns.

Pe la începutul lunii august, prin intermediul unor prieteni, am cunoscut un țărăn din Cosmeni cu care m-am înțeles ca să ne treacă în România, clandestin. În dimineața zilei următoare, țărănul a venit cu o căruță și ne-a așteptat la colțul unei străzi mai lăaturalnice. După ce am pus în căruță puținele bagaje ce le mai aveam, am pornit în urma căruței, la oarecare distanță și despărțiți. Pe la orele 9 seara am ajuns în comuna Târnanuca, din județul Botoșani.

După puțină odihnă, pe la orele 12 noaptea, prin lanuri de grâu și porumb, am pornit spre târgul Herța, care se afla în imediata apropiere de frontieră. Mergeam câte unul în rând. Înainte era o femeie de

prin partea locului, care cunoștea drumul și făcea legătura de trecere. Era o noapte înaltă și luminată cu stele. Mergeam câte 50 de metri, ne opream, ascultam. Tot așa am mers până am ajuns la aproximativ 200 metri de frontieră. În locul unde ne-am oprit, trebuia să ne întâlnim cu un al treilea om de legătură și cel mai important, deoarece acesta urma să ne treacă frontiera prin punctele cunoscute de el.

Între timp ni se adusese un ceain cu lapte cald. Sorbeam laptele în tăcere, așteptând omul de legătură care, întârziind, ne umplea de îngrijorare. Începea să se crape de ziuă și omul nostru tot nu venea. [Celălalt om de legătură a plecat în căutarea lui.] Îl așteptam cu sufletul la gură; când, pe la orele 7, vine și ne anunță cu un ton tragic că omul nostru a fost arestat de bolșevici. După mai multe consultații, cu durere și deznădejde, am hotărât să ne întoarcem în Cernăuți.

[Câteva luni mai târziu] se răspândise vestea că mai mulți țărani români din județul Storojineț au început o acțiune de scăpare a intelectualilor români din Cernăuți și în schim-

bul unei sume de bani te treceau peste frontieră. Această veste ne-a bucurat mult și așteptam informații mai detaliate ca să ne întâlnim cu ei și să convenim asupra condițiilor de trecere peste frontieră.

Care era însă realitatea? Bolșevicii, văzând că populația nu încearcă să treacă frontiera clandestin din cauza pazei severe și a zăpezii mari și deci închisorile începeau să se golească, au angajat o bandă de țărani din comunele Igești, Ciudei și Crasna, care veneau la Cernăuți, ademenindu-i și după ce luau bani și tot bagajul care-l aveau asupra lor îi îndreptau exact în direcția pichetului de grăniceri bolșevici. Asemenea criminali nu cred să mai existe pe lume, mai cu seamă că făceau aceasta ca o vânzare, deoarece fiecare țărăn căpăta câte 200 ruble de persoană predată grănicerilor bolșevici.

Trăiam o viață foarte grea și lipsită de tot ceea ce forma chiar strictul necesar. Cu mare greutate și după multe suferințe, am ajuns Crăciunul. În ajunul nașterii Sfântului nostru Mântuitor, câțiva români ne-am dus la schitul de maici din strada Petru Rareș, unde părintele Muranievici din Hotin și corul maicilor au făcut serviciul religios pentru nașterea Domnului. Poate niciodată nu am fost atât de mișcat de o slujbă religioasă ca în seara aceea și niciodată nu m-am rugat lui Dumnezeu pentru scăparea noastră ca atunci.

M-am pornit spre casă mai trist ca oricând, cu capul în jos și ochii plini de lacrimi. Acasă am aflat aceeași supărare. Nevastă-mea, ca să-i facă plăcere băiatului, cumpărase un mic brad pe care aprinsese câteva lumânări. Era atâtă sărăcie și tristețe în casa noastră, atât de îndestulată altădată, că ne

veneau la amândoi șiroaie de lacrimi.

La 15 ianuarie 1941, orașul fierbea de mulțimea trupelor sovietice proaspăt venite în localitate. Ne întrebam cu toții din cale afară de îngrijorări care să fie cauza venirii atâtor trupe în oraș și de ce se îndreptau spre frontiera noastră. Noi așteptam ca bolșevicii să plece din Cernăuți, fiindcă de câteva zile își transportau din nou familiile în interior, și când colo ei aduceau mai multe trupe. Nu mai ieșeam pe stradă. Vedeam coloane întregi de armată bolșevică îndreptându-se spre frontiera noastră și sufletele ni se strângeau de teamă. În zilele acelea, de tristă amintire, am trăit clipele cele mai tragice din viața noastră. Ședeam toată ziua în fața aparatului de radio și vreo două zile n-am mâncat, nici n-am dormit. Toți eram desfigurați de atâta neodihnă și din cale-afară de supărați de cele întâmplate. Armatele sovietice defilau pe străzile Cernăuților cântând cântece de război. De la radio nu puteam afla nimic precis, mai cu seamă când rebelii [legionarii] au pus mâna pe posturile de emisie. Femeile noastre se închinau pe la colțuri de camere, aprinzând lumânări și candelile pe la icoane.



La hotarul sovietic impus pe Prut, sătenii „dau ajutor mare grănișilor în lupta cu călcătorii graniței. Pe foto: leitenantu mai mare [locotinent major] M.E. Varenikov (sectoru grănișer N.) dă păzitorului [paznic] sovietului sătesc P.S. Arnaut premie pentru oprirea unui călcător a graniței“

Ziua de 24 ianuarie, ziua cea mare a unirii tuturor românilor, ne-a adus mare bucurie. Rebeliunea a fost înfrântă. Plângând am ascultat la radio *Imnul Regal*, *Deșteaptă-te, române!* și *Hora Unirii*. Pe străzile Cernăuților, armata sovietică se retrăgea în cazarme fără cântece și parcă mai cenușie și mai neputincioasă de cum am văzut-o în alte rânduri.

[La 12 martie 1941 autorul a reușit să părăsească Cernăuții]. La orele 3 jumătate noaptea, a plecat trenul cu transportul nostru. Am ajuns în gara Vadul Siretului la orele 5 și 10 minute și ne-am coborât din tren ca de aici să mergem pe jos până la frontieră.

Am ajuns la Bahrinești la orele 9 dimineața și am fost închiși într-o curte cu gard înalt. Imediat au venit grănicerii bolșevici să facă revizia bagajelor. Au desfăcut fiecare valiză și pachet, tăind cu cuțitul acolo unde nu puteau deschide sau dezlega. Au descusut hainele, au tăiat căptușeala și în fine au distrus tot ce li se părea suspect. Au dezbrăcat femeile, căutându-le până și prin părul capului. Le-au smuls cerceii din urechi și verighetele din degete. Au luat ceasurile, sticlourile și orice lucru de valoare. Grănicerii și vameșii bolșevici au mai luat aproape toată îmbrăcămintea, lăngaria și încălțăminte pe care-o aveau repatriații din transportul în care eram eu.

La orele cinci după-masă, s-a isprăvit jaful și am pornit pe linia ferată spre frontieră. După un sfert de oră de mers, am văzut grănicerii români și comisia românească, care ne aștepta la o barieră pe linia ferată.

Inimile noastre băteau să ne spargă pieptul. Ne-au podidit lacrimile și ni se închidea respirația. După nouă luni de calvar și de grele suferințe, ne vedeam visul cu ochii. ■



Infanteriști români în marș

Invitație în lumea arhivelor OAMENI ȘI ȘCOLI ÎN BASARABIA DEZROBITĂ

DUMITRU BARBU

La 25 iulie 1941, Comunicatul militar oficial român anunța: „Lupta pentru dezrobirea brazdei românești de la Răsărit s-a terminat. De la Carpați până la mare suntem din nou stăpâni peste hotarele străbune.”

În teritoriile eliberate, autoritățile au reluat cursul vieții românești. Printre măsurile stabilite din primele momente au fost și acelea privind situația școlilor și a cadrelor didactice, în vederea apropiatei redeschideri a anului școlar. Pentru aceasta, inspectorul Dumitru Barbu, din Chișinău, s-a deplasat în cursul lunii august 1941 în județul Lăpușna, trecând din sat în sat și constatând starea fiecărei unități de învățământ. A prezentat rezultatele cercetării Ministerului Educației, Cultelor și Artelor de la București, ele păstrându-se acum în colecțiile Arhivelor Naționale.

Mărturiile sunt relevante pentru ceea ce se petrecea în acele tragice luni, când Basarabia și locuitorii ei reveneau la normalitate după un an de ocupație bolșevică.

„Pentru vizitarea școalelor din județul Lăpușna – notează D. Barbu – trebuia, în prealabil, să ne asigurăm de un mijloc de deplasare. În acest scop ne-am adresat d-lui prefect al jud. Lăpușna, Gh. Glod, care a binevoit să ne pună la dispoziție o trăsură cu doi cai, însă cu harnașamentul incomplet. În zilele de 1, 2, 3, 4 și 5 august ne-am ocupat cu completarea harnașamentului, cu reparația trăsurii și potcovitul cailor. Aceste operațiuni, care în mod normal s-ar fi făcut în două zile, au necesitat cinci zile de alergări și cercetări.”

Să reținem câteva dintre consemnările sale privind școlile vizitate. La 7 august se află la Ruseștii Noi. „Școala nr. 2 – notează el – a funcționat sub direcția unui învățător sovietic, evreu. Acesta la evacuarea Basarabiei de către sovietici a distrus toată averea școlii, avariind și localul.”

La 9 august constată că, la școala primară din Negrea, „condusă de un director sovietic”, acesta „s-a apucat să prefacă localul și în acest scop i-a scos toate ușile și ferestrele și a dat jos toată tencuiala. Arhiva este distrusă”. La Varieni, „arhiva, în parte, este distrusă de sovietici” (11 august).

Și la Stolniceni, „arhiva a fost ridicată de sovietici”. În 14 august constată că „Școala din Barboeni este în stare aproape bună, fiind reparată de regimul sovietic. Mobilierul este în întregime. Materialul didactic și arhiva, în parte, distruse.”

La 16 august se află în Strășeni. „La Școala nr. 4, mobilierul în parte distrus. Materialul didactic și arhiva distruse. Această școală a suferit foarte mult din cauza devastărilor cu ocazia luptelor. Din atelierul de la această școală n-a rămas aproape nimic. Țin să subliniez că din informațiile culese, multe piese din mobilier au fost luate chiar de localnici în timpul pendulării frontului și în interregul de până la instaurarea administrației românești”.

Prezentăm, în continuare, cea de-a doua parte a raportului inspectorului D. Barbu, cu constatări de ordin general, semnificative pentru starea de spirit din Basarabia proaspăt dezrobită de sub ocupația sovietică.

Ioan LĂCUSTĂ



Imagini propagandistice ale presei comuniste din Basarabia ocupată: copiii se bucură de ocrotire la Grădinițele nr. 5...

● Trăsura fără harnașament, caii fără potcoave ● Sovieticii distrug arhivele ● Soldații români și aparatele de „cabinet fizic” ● Oportunismul ca stare sufletească ● „Să nu rămână nimic dușmanului din ce e al nostru” ● Notarii ardeleni fac o bună impresie

OBSERVAȚIUNI CU CARACTER GENERAL

A. Condiții de învățământ.

Școalele cele mai multe din județ se află în stare bună, unele sunt reparate și în general aprovizionate cu lemne [...]

Trebuie să însemnez că la unele școale (cazul școala Marinci), elementele prime ale armatei române au distrus materialul didactic adus de sovietici la școalele românești. Între acest material, erau și aparate de cabinet fizic.

Mai precare sunt condițiile de învățământ la unele școale din municipiul Chișinău, din cauza ocupării permanente [a localurilor] de către trupele românești sau germane. Din această cauză s-au produs stricăciuni și distrugerii și nu se poate lua nici o măsură de îmbunătățire a condițiilor de învățământ.

B. Personalul didactic. La școalele din județ vizitate se găseau, în iunie 1940, 147 de posturi, iar azi am găsit numai 46 de învățători, în afară de cei refugiați. Rezultă că în medie nu se găsesc la posturi decât 31%. Socotind că în refugiu se găsesc 36-38%, rezultă că avem lipsă de circa 30% în ce privește personalul.

Această lipsă provine din condamnări la închisoare, ridicări de sovietici și omorări [...]

Omorâți de sovietici sunt: Istrăte Alexandru, de la Sco- reni, Curecheru Mihail, de la Negrești, Balaur Constantin și Drugan Nicolae, de la Vorniceni.

Acesta este numai rezultatul informațiilor primite până în



...și 2 din Chișinău

prezent. Cazurile sunt mai multe și lista completă se va întocmi când se vor primi fișele de informație școlară de la toate școalele.

C. Starea de spirit a învățătorilor. Asupra acestui punct deosebim două momente: acel care a însuflețit învățătorimea în momentul pierderii Basarabiei și momentul din preajma eliberării de sub sovietici, cu stări sufletești aferente dezrobirii.

Pentru a preciza starea de spirit a învățătorimii în ce pri-

vește primul moment, este destul de greu. Redeschetarea spiritului național care a avut loc după aceasta, suferințele îndurate în comun ca și repulsiunea firească a delațiunii fac ca orice informații referitor la acest moment să fie imprecise, estompate sau răstălmăcite.

Se pare însă că o parte, destul de infimă, a învățătorilor au întâmpinat cu mult optimism venirea sovieticilor. Acesta este cazul mai ales al acelor care în acel moment se



Blindate sovietice pe front în vara lui 1941

găseau cu familiile peste Prut [în România] și totuși au venit în Basarabia [după 28 iunie 1940]. Tot în această categorie ar intra și acei pe care evenimentele i-au surprins peste Prut fără familii și totuși au venit aici, în loc de a aștepta repatrierea familiilor. Din discuțiile pe care le-am avut cu câțiva din cei din această categorie, am dedus că pe lângă alte considerații i-a determinat să vină în Basarabia și felul cum s-a procedat cu cedarea și evacuarea Basarabiei.

În general, starea sufletească a acestor elemente a fost oportunismul. S-au găsit totuși și elemente care din felul în care s-au manifestat rezultă că nu procedau numai pentru a-și aranja o situație, ci își dezvăluiau o credință de multă vreme confirmată în suflute. Din fericire, astfel de elemente au fost foarte puține [...]

Ceilalți învățători care din oportunitate manifestau aderență la guvernământul comunist, în cursul anului dându-și seama de grozăvia regimului, au început a-și reaminti că sunt români și au strâns legăturile dintre ei. Pe grupuri de co-

mune, după înlesnirile de circulație sau de contact, învățătorii români au prins a se întâlni sub diverse pretexte și a discuta evenimentele. Singura lor speranță, mai ales că au ținut toată vremea legătura radiofonică cu Bucureștii, era izbucnirea unui conflict, care să ducă la eliberarea Basarabiei.

Astfel de centre de legătură între învățătorii români am constatat că se formaseră la Bujor, Nisporeni, Boldurești și Lozova.

O acțiune subterană de detectare a acestor nuclee și încadrarea lor într-un sistem a fost încercată de dl. învățător Vasile Ciubotaru, fost inspector general al învățământului primar din regiunea Chișinău. D-sa reușise să puie în contact mai multe nuclee de acest fel. Această stare de gestație a durat până la izbucnirea conflictului româno-rus, când cu primejdia neprecupețită a vieții, învățătorii au acționat pentru România. Astfel învățătorul Taban Gh., de la Hâncești, era informator al nostru în spatele frontului rusesc. Învățătorul Boldeanu

Mihail de la Văsieni, punându-și viața în pericol, conduce o patrulă românească printre forturile rusești, peste 15 km în interior, spre a proceda la unele distrugerii.

Învățătoarea Liubovi Elena, de la școala nr. 2 din Ciuciuleni, își expune viața, oferindu-se să transporte pe doi aviatori români ce aterizaseră forțat lângă Ciuciuleni, până la Prut, unde să le înlesnească trecerea în liniile noastre. Nu se mulțumește numai să-i transporte pe aviatori (lt.av. Galațchi și un sergent T.R.). Ei încarcă în trăsură și armamentul de bord al avionului, precum și bombe (12) care nu fuseseră zvârlite. „Să nu rămână nimic dușmanului din ce e al nostru”, astfel caracterizează transportul această curajoasă și patrioată învățătoare și numai ei și patriotismului dovedit de întreaga populație a satului Ciuciuleni își datorește reîntoarcerea în liniile noastre lt. aviator Galațchi și însoțitorul său [...]

Aceasta este starea de spirit care a stăpânit pe învățătorii din Basarabia în al doilea moment stabilit mai sus.

S-au găsit totuși din păcate și elemente care nu au înțeles nici desfășurarea evenimentelor, nici măreția momentelor, ci au rămas prizonieri sectari ai credințelor lor păgâne [...]

D. Starea de spirit a locuitorilor. Cam același fenomen sufletesc s-a petrecut și în țărâname. Așteptau belsugul și orânduiala anterioară anului 1917 și s-au pomenit cu cea mai draconică închiziție și cu perspectivele cele mai sumbre în ce privește avutul și siguranța personală.

Cu excepția elementelor de cea mai proastă condiție, care



Clădirea Seminarului teologic din Chișinău

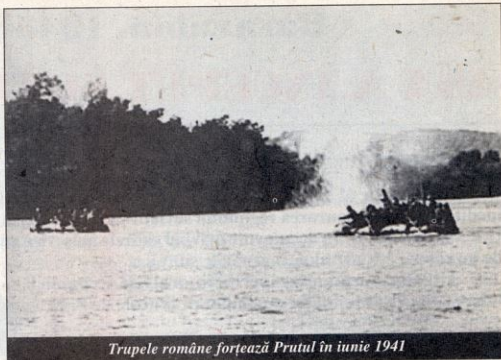
aveau toate beneficiile sub regimul sovietic, toți locuitorii au binecuvântat pe soldatul român dezrobitor și s-au izbăvit pentru totdeauna de boala comparațiilor între ce fusese înainte de 1917 și ce-a fost în timpul 1918-1940. Totuși, acțiunea anarhică a multora dintre locuitori, desfășurată cu ocazia interregnului dintre părăsirea Basarabiei de către români și instalarea autorităților sovietice, precum și din timpul dintre părăsirea Basarabiei de către sovietici și instalarea autorităților românești, ca și din timpul pendulării frontului în unele părți a lăsat o anumită tonalitate afectivă în sufletul țaranului.

La cei mai mulți se observă o rezervă, ca o rușinare și un fel de lăncezeală, ca la cel trezit dintr-un vis rău. La alții însă, mult mai puțini, și care s-au cam bucurat de favorurile regimului sovietic, se observă rezervă, care deviază ușor spre insolență imediat ce scurmi spre a afla ce se găsește sub rezerva de care am pomenit.

Oricum, deși înstrăinarea a fost de o durată așa de scurtă, sufletul basarabean a fost atins de unele stigmate, cel puțin la unele elemente.

Acest lucru este simțit imediat de un observator atent și care a cunoscut bine stările basarabene existente și înainte de iunie 1940.

O impresie foarte bună a făcut în rândurile țărăni-mii trimiterea notarilor ardeleni. Acești notari, cu pregătire superioară, în multe cazuri, conștienți de importanța istorică a momentelor



Trupele române forțează Prutul în iunie 1941

și oameni pricepuți, corecți și foarte buni administratori, reușesc peste tot să pună ordine și să dea locuitorilor sentimentul siguranței și al bunei rânduiei.

Față de școală, notarii au arătat de la început înțelegere deplină și în multe locuri au și început reparațiile (Hâncești, Șaptesate, Ciuciuleni).

Nu tot același lucru îl putem spune despre Jandarmerie. Aceasta din cauză că nu s-au luat și nu se iau încă măsuri destul de serioase împotriva elementelor care au

conlucrat cu sovieticii, în dauna celorlalți locuitori. Ba, ceva mai mult, oameni arestați și înaintați Legiunii pentru activitate sovietică, cu dovezi și acte dresate în regulă, au fost după aceasta puși în libertate, în care situație adresează amenințări și terorizează pe cei cari au dat declarații contra lor. Se desprinde impresia că elementele care lucrau cu sovieticii își dau aere de buni români și se trudesesc din vinovați să devină acuzatori, oferindu-și informațiile când trebuie și când nu trebuie. ■



Parastas pe front pentru cei căzuți în luptele pentru dezrobirea Basarabiei

Basarabia, 1945-1952

AȘA A ÎNCEPUT SOVIETIZAREA

ALEXANDRU MORARU

În numerele 6, 7/2006 ale revistei, colaboratorul nostru din Chișinău a prezentat mărturiile inedite privind instaurarea regimului sovietic în Basarabia, după reanexarea acesteia de către U.R.S.S. în 1944. Erau documente privind cadrele bolșevice aduse la putere, abuzurile săvârșite de lucrătorii NKVD-ului, evacuările silite ș.a.

Alte documente descoperite în arhivele Republicii Moldova aduc noi informații privind situația românilor de dincolo de Prut.

În R.S.S. Moldovenească, după 1944, au fost aduși din U.R.S.S. și instalați în diferite funcții de conducere nu numai șefi de rang superior, ci și tot felul de aventurieri, înși fără nici o pregătire. În rândul celor veniți se nime-reau, desigur, și oameni cum-secade. Numărul acestora era atât de mic, încât, oricât de bine ar fi încercat să se poarte, ei nu erau în stare să schimbe imaginea generală pe care o formau, zi de zi, cadre precum președintele de colhoz din satul Cuzmin, raionul Camenca, despre care va fi vorba în continuare.

„Faptele” sale sunt consemnate într-o scrisoare din 23 octombrie 1952, trimisă lui A.N. Șelepîn, secretar al Comitetului Central ULCT (Uniunea Leninistă Comunistă a Tineretului din U.R.S.S.).

În urma unei anchete desfășurate în mai 1950 în colhozul din satul Cuzmin s-a constatat că președintele acestuia, „Valînschii Nichita Filimonovici, s-a descompus moral. În viața de toate zilele, face abuz de funcția pe care o ocupă, se comportă criminal cu fetele, este grosolan cu ele, le constrânge spre concubinaj, promițându-le ajutor economic și alte facilități materiale din contul colhozului”.

Sunt consemnate mai multe mărturii scrise, care confirmă că Valînschii „duce un mod de viață desfrânat și în scopurile acestea ruinează averea colhozului”. În toamna lui 1949, el „a forțat spre concubinaj o fată de 18 ani”, promițându-i că „se va căsători cu ea și-i va da și bani”. Femeia „a născut un băiat”, înregistrat însă pe numele

altui „tată”. O altă mărtură „afirmă că după ce tatăl și mama ei au fost judecați în 1947”, Valînschii a scris o scrisoare la Liceul de cooperatie



Instalarea bornei de stat a U.R.S.S.

Proiectat din toate forțele uniunii*

MOLDOVA SOCIALISTA

Organu Comitetului Central al P.C. din Moldova

DIJNEA
9 Iunie
An. 1952
Nr. 112
Preț: 20 copei

ERI, IN Or. CHIȘINĂU S'A DIS-
CHIS SESIA INTII A SOVETULUI
SUPREM A RSS MOLDOVENESTI.

Sălut șerbinte aleșilor norodului – deputaților parlamentului socialist!

Frontispiciul ziarului Moldova socialistă, oficiul comunist din Basarabia ocupată de sovietici;
în pp. 16, 17 fotografii și explicații din gazeta bolșevică

din Soroca, unde învăța aceasta, „și a cerut să fie exmatriculată”.

A fost eliminată și, întoarsă în satul Cuzmin în 1948, „a început să lucreze în colhoz”. În toamnă, președintele „a venit la ea acasă și i-a propus să-i devină concubină, promițându-i că „nu o va mai certa și i-njura și o va ajuta economic”. Ea „a acceptat concubi-

najul pentru 0,06 ha din pământul colhozului”. După ce Valinschii „a încetat s-o mai viziteze, ea a fost eliberată [dată afară] de la lucru (ferma de păsări) și i-a fost luat pământul”.

Comisia de anchetă „confirmă că Valinschii își bătea joc de fetele care nu-l lăsau să intre în casă sau nu-i făceau pe plac”. O femeie „povestește că acesta a hotărât s-o trimită la lucru în Donbass numai pentru că nu l-a lăsat să intre în casă”, iar o alta relatează că președintele „a înjurat-o pentru că, chipurile, ea a tăiat multe fire de răsărită”, în timpul prășitului pe lanurile colhozului. Tot atunci „i-a propus să vină seara la ea acasă și el nu o va critica la adunare”.

Valinschii „nu a spus nimic despre ea la adunare, iar când a venit seara la ea acasă”, femeia „nu l-a lăsat să intre”. O alta „a fost batjocorită și s-a răzbunat pe ea din motiv că i-a refuzat propunerile de nenumărate ori și s-a opus încercărilor lui de a o viola”. Alte colhoznice au mărturisit „că le este rușine să dea declarații concrete”, dar „se știe că și acestea au fost concubinele lui Valinschii”.

Toate aceste mărturii, se arată în încheiere, „au fost trimise la C.C. al P.C.(b) al Moldovei [care] le-a transmis procuraturii pentru a-l trage la răspundere penală pe Valinschii”.

Cadrele bolșevice erau animate de credința oarbă în

dogma stalinistă, conform căreia trebuia demascați în permanență „dușmanii poporului, servitori ai imperialismului mondial”. În viziunea lor, în școala sovietică căutau să se infiltreze oameni cu concepții burgheze pentru a influența tânăra generație.

În anii mei de studenție circula o anecdotă, care se potrivește de minune în acest context. Se spune că, după terminarea războiului și reorganizarea școlilor de către noii stăpâni ai Basarabiei, la o secție raională de învățământ s-a prezentat un bărbat, care în perioada „boierilor români” absolvise Universitatea din Sorbona; iar acum venise să se angajeze într-un serviciu. Responsabilul cu cadrele îl întreabă: „Câți clasuri ai? – Eu am absolvit Sorbona!, îi răspunde candidatul la funcția de învățător. – Eu nu ti întreb di undi ești, șanti [cuvânt parazit folosit în Transnistria până în prezent], eu ti întreb câți clasuri ai?”

O astfel de mentalitate este evocată și de o „Scrisoare informativă privind completarea cu cadre didactice a școlilor din raionul Leova pentru anul de învățământ 1948-1949”, adresată la 23 septembrie 1948 de secretarul comitetului raional Leova al P.C.(b)M., Mihailov, „tovarășului Covali, secretar al C.C. al P.C.(b) al Moldovei”. În document se arată că în „anul 1948, din motiv că nu inspirau încredere politică, au fost eliberați din funcția de învățător șapte persoane”. Alte





Spectacol de succes la Teatrul Moldovenesc de Stat din Chișinău, Pământ, de M. Virta, cu V.L. Visoskii (stânga), E.S. Buraga și M.S. Gulinskaia, „artista cu zasluga Țemeritii” a R.A.S.S. Moldovenești” (dreapta)

opt cadre didactice „urma să fie eliberate”. Se considera că aceștia nu prezentau suficiente garanții politice. Leova fiind „un raion de frontieră cu România”, care, deși trecută și ea la sovietizare, nu putea uita așa ușor că Basarabia îi aparținuse până nu demult.

Reținem această mărturie din 1946, din satul Niciujeni, raionul Râșpopeni (probabil că denumirea localității este schimonosită). Acolo, o adolescență de 15 ani a furat ceva. A fost bătută cu bestialitate și purtată prin tot satul, iar secretarul sovietului i-a spart sâni în încă neformați cu o sulă pentru ciubotărie și a trecut o sârmă prin ei, de care a agățat o tăbliță cu inscripția în limba rusă: „Sunt o hoată.”

Să ne oprim puțin și asupra profilului „moral” al cadrelor bolșevice aduse de noii stăpâni de la Moscova. La 30 noiembrie 1950, Iu. Prostoinșchi, secretar al C.C. al U.L.C.T.M (Uniunea Leninistă Comunistă a Tineretului din Moldova, subordonată U.L.C.T. din U.R.S.S.), îi scria șefului adjunct al secției organelor

comsomolului C.C. al U.L.C.T.M. din U.R.S.S., N.N. Meseațev, despre motivele eliberării lui P.Ia. Belous din funcția de prim-secretar al comitetului raional Slobozia.

„Belous, născut în anul 1923, era ucrainean, cu studii medii.” Prin Decizia Biroului comitetului raional Slobozia al P.C.(b) M. din 18 noiembrie 1950, a fost exclus din partid și eliberat din funcția de prim-secretar al comitetului raional Slobozia al U.L.C.T.M., deoarece „la organele securității de stat au parvenit materiale care-l demască pe P.Ia. Belous de înșelăciune a organelor sovietice și de partid.” Aflat în rândurile „Armatei Sovietice [conform originalului – A.M.], în august 1942 a căzut prizonier la nemți, lângă orașul Rostov-pe-Don. Din august până în martie 1945 Belous s-a aflat în unul din lagărele de prizonieri din Elzas-Lotaringia. Căpătând încrederea și respectul organelor germane de reprimare, Belous a fost înaintat la gradul de plutonier.”

În momentul în care „armatele americane au eliberat lagărul de deținuți, Belous s-a angajat voluntar în serviciul armatei americane” La 13 mai 1945, „comandamentul american l-a transmis pe Belous comandamentului sovietic”. În armata roșie, Belous „deseori încălca disciplina militară și a luat drumul discreditării organelor puterii sovietice, ocupându-se cu propagandă antisovietică”.

Multe mărturii, continuă documentul, „confirmă că Belous deseori se exprima că va trece de partea armatei americane, deoarece acolo condițiile de viață sunt mult mai bune”.

In finalul scrisorii, se arată că toate aceste fapte „Belous le-a tăinuit în momentul în care a intrat în rândurile P.C.(b) al U.R.S.S.”.

Un alt om al Moscovei, P.G. Lamzin, a fost exclus din partid la 27 iulie 1945. Iată ce consemnează un document de atunci: „Lamzin Piotr Gheorghievici, născut în anul 1906, cu studii superioare incomplete, membru al P.C.(b) din U.R.S.S. din anul 1929”, funcționar, „rus, a lucrat ca șef al secției raionale Dubăsari a NKGB [Narodnii Komisariat Gosudarstvennoi Bezopasnosti – Comisariatul Popular al Securității Statului – A.M.]”.

La 27 iunie 1945, comitetul raional Dubăsari al P.C.(b) din Moldova l-a exclus dintre membrii Biroului comitetului raional de partid, concediindu-l din serviciu „pentru samavolnicie, beții sistematice și tentative de viol a femeilor”. În perioada de activitate în raionul Dubăsari, P.G. Lamzin „a comis un șir întreg de nelegiuiri, iar prin comportamentul său nepartinic s-a compromis ca

activist comunist și ca lucrător al organelor NKGB". În ianuarie 1945 „a primit la secția raională a NKGB-ului un pistol, pentru a-l utiliza în interes de serviciu. În aprilie 1945 s-a îmbătat și l-a pierdut”.

În luna mai 1945, aflându-se într-un colhoz, împreună cu președintele sovietului sătesc și cu șeful pentru gospodărie al colhozului respectiv „au făcut o beție, care a ținut toată ziua. În stare de ebrietate a intrat la grădina de copii, unde s-a purtat necuviincios”. Avertizat în repetate rânduri asupra purtărilor sale, „Lamzin continuă cu tot felul de beții și în acest hal apărea în locuri publice”.

Sanctiunea primită? „O musturare aspră cu înscriere în fișa personală” și interdicția „ca timp de doi ani să ocupe posturi de conducere”.

Vom încheia aceste spicuiuri din documente inaccesibile multă vreme cu un alt portret, din 1945, al unui activist cu munci de răspundere din aparatul de partid al R.S.S. Moldovenești, recent proclamate în Basarabia ocupată.

Încă era război, oamenii se confruntau cu mari lipsuri, iar acest activist jefuia ca-n codru.

La verificarea făcută de conducerea partidului, se arată în document, „s-a constatat că tovarășul Deviatov, șeful secției economico-financiare a C.C. al P.C.(b) al Moldovei, s-a făcut vinovat de abuz în serviciu”. Profitând de poziția sa, continuă documentul, acest activist „s-a preocupat sistematic de autoaprovizionare. Într-un an și jumătate de când este în funcția de șef al secției respective, Deviatov și-a însușit ilegal din depozitele C.C. al P.C.(b) al Moldovei diferite produse și mărfuri industriale în valoare de 6.235 ruble, între care un balot de mătase de 74 m”.

În ianuarie-februarie 1945, șeful secției „a ridicat de la



Exemplu mobilizator: mulgătoarea S.M. Korniușă, din satul Borodinska (Ucraina), „primește adăugător [suplimentar] 121 litre de lapte pentru supraîmplinirea [depășirea] planului de muls din luna lui ianvari [1941]”

cantina C.C.-ului, în afara aprovizionării pe cartelă și a celei restricționate, 15 cutii de conserve, 5 cutii de lapte condensat, 3 kg de caviar, 3 kg de brânză proaspătă, 4 kg de carne, 2 litri de spirt, 75 litri de vin, 40 kg de nuci, 114 kg prune uscate”. Pentru toate acestea, „produse industriale, obiecte de uz casnic și alimente”, Deviatov „nu a plătit nimic”.

Pe deasupra, mai consemnează informarea, „din două mese de prânz și două mic dejunuri”, el nu a achitat decât contravaloarea uneia. Activistul noii puteri „a manifestat lipsă de spirit gospodăresc în muncă și lipsă de răspundere. S-a manifestat birocratic față de personalul de deservire din aparatul de partid și inadmisibil de grosolan cu colaboratorii acestuia”.

Deviatov a fost exclus atunci din partid. Dar câți alții ca el nu au rămas să conducă destinele Basarabiei căzute sub stăpânire bolșevică... ■



Miting într-o fabrică din Chișinău

**Clio
anunță**

SIMPOZION LA CERNĂUȚI

20 mai 2006. Sala de festivități a Școlii nr. 29, din vechea capitală a Bucovinei istorice. Domnul Petru Grior, președintele Societății „Golgota”, deschide lucrările Simpozionului consacrat tragicelor evenimente ale anului 1941 din Bucovina de Nord și ținutul Herța.

Atunci, în urmă cu 65 de ani, în regiunile ocupate de U.R.S.S. în urma ultimatumului din iunie 1940, sovieticii au dezlănțuit prigoana împotriva românilor. Au fost arestați, închiși, deportați sau uciși un mare număr de locuitori, considerați ostili ocupantului.

La Fântâna Albă, Lunca sau alte localități, în Închisoarea Militară din Cernăuți, au fost asasinați sute de români. Mulți dintre ei erau ostași ai armatei regale. Numai în Cimitirul Militar din Horcea au fost îngropate cca 400 persoane din garnizoana română din Cernăuți.

Cele petrecute au fost evocate în comunicările și intervențiile prezentate de cadre didactice universitare sau din învățământul liceal, cercetători istorici, arhiviști, scriitori, ziariști, participanți la evenimentele din urmă cu șase decenii și jumătate. Consutul General al României din Cernăuți a trimis un reprezentant. Au participat, de asemenea, pentru prima dată la o asemenea manifestare, reprezentanți ai ucrainenilor, care au recunoscut necesitatea ca aceste evenimente să fie explicate tinerelor generații, îndeosebi în școli și universități.

Au fost evocate deportările românilor bucovineni, calvarul celor ridicați din satele și din familiile lor și duși în stepele Kazahstanului sau în taigaua siberiană. Alți vorbitori s-au referit la ravagiile foametei din 1946-1947.

Președinții unor societăți culturale din Nordul Bucovinei sau din România – printre care „Arboroasa”,

„Mihai Eminescu”, „Aron Pumnul”, „Societatea pentru Cultura Română în Bucovina” – au amintit că acțiunile organizate întru cinstirea memoriei victimelor represiunii bolșevice din urmă cu 65 ani trebuie susținute și de investigații în arhive, biblioteci sau de strângere a mărturiilor supraviețuitorilor.

Delegatul pentru minorități al Administrației Regionale, Cernăuți s-a declarat de acord cu propunerile făcute în cadrul simpozionului legate de predarea în școli a unor subiecte privind evenimentele tragice din 1940-1941 și 1944-1950 și organizarea de excursii cu elevii la locurile și monumentele care amintesc de acele triste pagini de istorie. A mai menționat că Administrația Regională din Cernăuți sprijină cu fonduri bănești o serie de inițiative și activități culturale organizate de societăți precum „Mărtisorul” sau „Limba Noastră cea Română”. A propus, de asemenea, ca documentele simpozionului să fie traduse în limba ucraineană și date publicității, spre a fi cunoscute de locuitorii Regiunii Cernăuți.

Sculptorul Dumitru Gorșcovașchi a făcut unele propuneri pentru monumente în memoria victimelor autorităților sovietice din

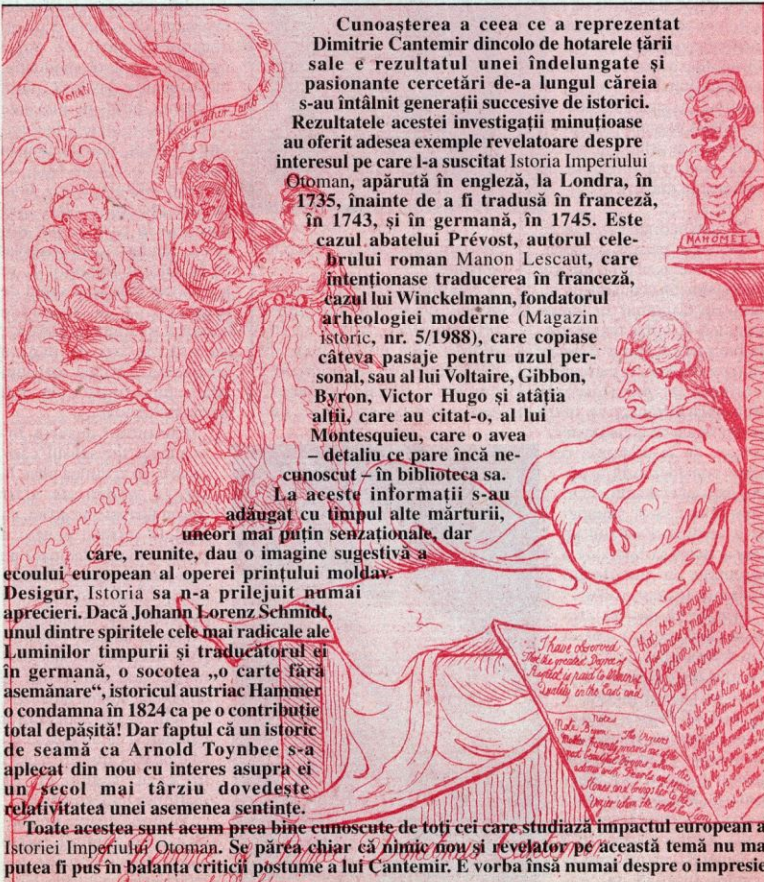
Bucovina de Nord. A fost prezentată și lucrarea subsemnatului, *Martiri și mărturii din Nordul Bucovinei*, apărută în 2004. ■

Vasile ILICA,
veteran de război,
membru al Societății
„Mihai Eminescu”
din Cernăuți



O CURIOASĂ CARICATURĂ ENGLEZĂ DIN 1788 „VISUL PRINȚULUI DEMETRIUS CANTEMIR“

ȘTEFAN LEMNY



Cunoașterea a ceea ce a reprezentat Dimitrie Cantemir dincolo de hotarele țării sale e rezultatul unei îndelungate și pasionante cercetări de-a lungul căreia s-au întâlnit generații succesive de istorici. Rezultatele acestei investigații minuțioase au oferit adesea exemple revelatoare despre interesul pe care l-a suscitat Istoria Imperiului Otoman, apărută în engleză, la Londra, în 1735, înainte de a fi tradusă în franceză, în 1743, și în germană, în 1745. Este cazul abatelui Prévost, autorul celebrului roman *Manon Lescaut*, care intenționase traducerea în franceză, cazul lui Winckelmann, fondatorul arheologiei moderne (*Magazin istoric*, nr. 5/1988), care copiasc câteva pasaje pentru uzul personal, sau al lui Voltaire, Gibbon, Byron, Victor Hugo și atâția alții, care au citat-o, al lui Montesquieu, care o avea – detaliu ce pare încă necunoscut – în biblioteca sa.

La aceste informații s-au adăugat cu timpul alte mărturii, uneori mai puțin senzaționale, dar

care, reunite, dau o imagine sugestivă a

ecoului european al opereii prințului moldav.

Desigur, Istoria sa n-a prilejuit numai aprecieri. Dacă Johann Lorenz Schmidt, unul dintre spiritele cele mai radicale ale Luminilor timpurii și traducătorul ei în germană, o socotea „o carte fără asemănare“, istoricul austriac Hammer o condamna în 1824 ca pe o contribuție total depășită! Dar faptul că un istoric de seamă ca Arnold Toynbee s-a aplecat din nou cu interes asupra ei un secol mai târziu dovedește relativitatea unei asemenea sentințe.

Toate acestea sunt acum prea bine cunoscute de toți cei care studiază impactul european al Istoriei Imperiului Otoman. Se părea chiar că nimic nou și revelator pe această temă nu mai putea fi pus în balanța criticii postume a lui Cantemir. E vorba însă numai despre o impresie.

Caricatură necunoscută. British Library. Cota P1795@British Library Board. All Rights Reserved

Cine s-a aventurat în acest domeniu știe că descoperirea de noi mărturii depinde adesea de hazardul cercetării când ea însoțește o pasiune statornică. Pe seama acestuia aș pune și descoperirea informațiilor ce urmează. Cu precizarea că șansele de a avansa în explorarea trecutului au fost amplificate de o manieră spectaculară în era internetului pe care o trăim. Rândurile de față se doresc astfel și o ilustrare a ceea ce reprezintă întâlnirea miraculoasă dintre cercetarea tradițională a acelora ce continuă „să șteargă colbul de pe vechile pagini” păstrate în biblioteci și arhive și cercetarea modernă înlesnită de bibliotecile numerice.

Este în orice caz ceea ce mi-a permis descoperirea unui episod total ignorat până acum din ecoul operei lui Dimitrie Cantemir în lumea britanică. E vorba, mai precis, despre portalul *British Library Images Online*, remarcabila realizare a prestigioasei biblioteci britanice ce oferă posibilitatea de a cunoaște online, de la distanță, o parte considerabilă a patrimoniului ei documentar. Cum să nu cedezi tentației de a verifica rezultatul pe care ar putea să-l procure o cercetare cu numele lui Cantemir în cuprinsul ei?

Și cum să descriu surpriza când acesta a apărut sub forma unei caricaturi tot atât de irealiste ca și titlul pe care îl poartă, *A Reverie of Prince Demetrius Cantemir, Opidar of Moldavia* (Visul prințului Dimitrie Cantemir, gospodarul Moldovei)? Este vorba, precizează aceeași sursă, despre o caricatură de James Sayer, realizată la Londra, în 1788, în contextul procesului de im-

În memoria lui Virgil Cândea



Dimitrie Cantemir
în costum oriental

peachment (punerea sub acuzare a unei persoane oficiale) intentat lui Warren Hastings.

Imaginea n-are nimic în comun cu iconografia prințului moldav. Efigia sa în profil ocupă primul plan al unei compoziții alegorice, dar trăsăturile schițate aici nu se aseamănă cu gravurile de

epocă ce reprezentau pe prințul savant într-o poziție solemnă, aproape semeață, ca în portretul ce însoțea ediția engleză a *Istoriei Imperiului Otoman*. Eroul central al acestei caricaturi poartă ce-i drept și el o perucă: dar nu peruca bogată, revărsată până pe umeri, ca în portretistica devenită familiară a lui Dimitrie Cantemir. Caricatura ne arată un personaj cufundat în visare, cu ochelarii urcați deasupra frunții, cu ochii închiși în semn de meditație, într-o poziție destinsă, puțin neglijentă, întins pe jumătate pe o sofă, cu brațele încrucișate pe piept, înveșmântat în ceea ce ar părea un halat de interior. Alături de el, două pagini ale unei cărți larg deschise în care se pot citi câteva rânduri: „Am observat că în Orient femeilor li se acordă cel mai înalt semn de respect [...], de afecțiune maternă și datorie filială”; iar nota în jos de pagină precizează: „Mama vizirului aduce una dintre cele mai frumoase fecioare...”

Cuvintele descriu într-adevăr tot sensul caricaturii. În al doilea plan, la stânga, vedem un vizir așezat turcește pe divan, cu brațele întinse pentru a primi o tânără fecioară pe care mama o aduce fiului ei ca o ofrandă. Și pentru a face să transpară și mai clar ironia la adresa obiceiurilor musulmane sau otomane, caricaturistul a completat tabloul cu o carte deschisă ce reprezintă Coranul și cu un bust al lui Mahomet, care pare a privi întreaga scenă de la înălțimea unei coloane.

Surprinzătoarea prezență a lui Cantemir într-o asemenea compoziție n-a întârziat să ne intrige. Cine este autorul acestei cari-



Fondatorul arheologiei moderne,
Johann Joachim Winckelmann

caturi? În ce împrejurări numele prințului moldav a devenit subiect al inspirației sale?

Am aflat astfel că numele lui James Sayer (1748-1823) nu este obscur în istoria caricaturii britanice. El și-a croit reputația prin atacurile pline de vervă la adresa câtorva personalități de seamă ale partidului *tory* și, în primul rând, a lui Charles James Fox. Caricatura pe care a făcut-o acestuia – *Carlo Khan's triumphal entry into Leadenhall street* (Intrarea triumfală a hanului Carlo pe strada Leadenhall) – a avut un efect atât de mare, încât cel vizat a recunoscut în mod deschis că prejudiciul pe care ea i l-a adus în cucerirea opiniei publice a fost mai important decât atacurile din Parlament sau din presă. Îl reprezenta pe omul politic pe spatele unui elefant condus de alt om politic de prim rang, devenit deopotrivă ținta caricaturilor lui Sayer: Edmund Burke, aici reprezentat în veșminte orientale. Dacă mai precizăm că Leadenhall street e numele străzii unde se găseau birourile Companiei Indiilor Orientale, înțelegem tot sensul politic al acestei alegorii caricaturale. Ea exploata un subiect extrem de acut al confruntării dintre *whigs* (cărora le aparțineau Fox și Burke) și *tories*. Primii pledau pentru o reglementare riguroasă a activității marii companii, acuzându-și adversarii că se lăsau subjugați de puterea ei financiară. E de înțeles deci satisfacția pe care au resimțit-o membrii partidului *tory* văzând această caricatură, care compro-



Edmund Burke

mitea imaginea adversarilor lor. Nu întâmplător, șeful lor carismatic, William Pitt junior, a fost un protector nu dezinteresat al caricaturistului. Atunci când George al III-lea l-a rechemat la conducerea afacerilor de stat, el i-a oferit acestuia ca recompensă câteva slujbe bine plătite în aparatul administrativ.



Charles James Fox

Toate aceste precizări nu sunt însă suficiente pentru a descifra sensul caricaturii pe care am semnalat-o. Indicația că ea era ocazionată de afacerea Warren Hastings putea să ne conducă pe firul unei cercetări mai aprofundate. Dar, înainte de a porni la acest drum, altceva ne-a atras atenția: lupta îndârjită a caricaturistului englez contra unei figuri remarcabile ca Edmund Burke, cunoscutul om politic englez, ce avea să devină celebru grație eseului său din 1790, *Reflecții asupra Revoluției franceze*, prima contribuție critică la gândirea evenimentului francez într-o perspectivă pe care aveau s-o continue un

Tocqueville sau un François Furet.

Or, una dintre mărturiile de pret pe care le-am descoperit cu câțiva ani în urmă pentru a întregi tabloul ecoului european al operei lui Cantemir... trimitea tocmai la Burke!

Lucrând direct cu imensele colecții istorice ale Bibliotecii Naționale a Franței, atenția mi-a fost reținută într-o zi de jurnalul publicat de Mirabeau, *Analyse des papiers anglais* (Analiza documentelor engleze), un document demn de interes pentru laboratorul de idei din care se va hrăni curând Revoluția franceză. Nu mică mi-a fost mirarea când am întâlnit în paginile sale numele lui... Cantemir! Prezentând evenimentele de seamă ale vieții parlamentare engleze, viitorul revoluționar notează, între altele, ședința din 22 aprilie 1788 – suntem în miezul afacerii de *impeachment* de care vom vorbi – și precizează: „Dl. Burke găsi

ocazia de a re-
marca [că] legea
mahometanilor
nu era mai puțin
riguroasă ca a-
ceea a hindușilor”
și, pentru a o
dovedi, a citit „un
pasaj din *Istoria
turcilor* a prin-
țului Cantemir”
(tom II, 1788,
pp. 509-511).

Faptul că un
fragment din
opera prințului
moldav a fost citit
în fața parlamen-
tarilor britanici în 1788 – și
aceasta datorită lui Burke – era
deja un detaliu suficient de
curios pentru ecoul european
al lui Cantemir. Această in-
formație își aștepta în liniște
momentul valorificării, când
am văzut caricatura lui Sayer.
Ea arată că episodul la care se
referea Mirabeau era mult mai
important decât s-ar putea
crede.

Iată-ne, așadar, împinși
de curiozitatea de a
explora mai îndeaproape
circumstanțele acestui mo-
ment, mergând până la sursele
în legătură directă cu o
tumultuoasă afacere de *im-
peachment*, ce a
ocupat un loc
important în viața
politică britanică.
Afacerea a fost
provocată de a-
cuzațiile contra lui
Warren Hastings,
guvernatorul ge-
neral al Marii
Britanii în Bengal
până în 1785,
cărui adversarii
politici îi repro-
șau nenumărate
abuzuri și acte de
corupție în exer-
citarea funcțiunii
sale și, în plus,



Imagine din sala Parlamentului britanic

sfidarea tradițiilor musulmane
și hinduse – un subiect cu totul
sensibil în ochii lui Edmund
Burke, care a susținut în trecut
cu mult curaj cauza Coloniilor
engleze din America de Nord
sau cea a poporului irlandez.

Dincolo de substratul ei
filosofic, acuzarea fostului
guvernator britanic era astfel
și o bună ocazie pentru
partidul *tory* de a incrimina
politica guvernamentală a
adversarilor în materie colo-
nială. Sub presiunea acu-
zațiilor, Parlamentul britanic a
dat curs procedurii extrem de
grave a judecării unui act de
impeachment, făcând din
Westminster Hall (sediul

Parlamentului) o
adevărată scenă a
vieții politice ce a
atras atenția opi-
niei publice brita-
nice și europene.
Așa începea aici
la 13 februarie
1788 procesul
contra lui Warren
Hastings, un pro-
ces ce a ilustrat
talentul oratoric
al lui Burke, apre-
ciat ca un nou
Cicero în dezbate-
rile parlamen-
tare. Să precizăm,

totuși că Warren Hastings n-a
fost nici guvernator corupt
și ineficient, cum îl acuza
Burke, nici un spirit mai puțin
luminat în înțelegerea so-
cietății orientale în mijlocul
căreia s-a găsit. Afacerea de
impeachment, judecată până
în 1795, s-a terminat prin
achitarea sa, iar istoria avea să
recunoască în cele din urmă
rolul pozitiv pe care Hastings
l-a avut în India, văzând în el
o victimă a luptei politice
dintre cele două partide și un
tap ispășitor al exațiunilor
comise de Compania Indiilor
Orientale.

Pentru ceea ce ne intere-
sează aici e însă interesant
de remarcant că
Burke a construit
o parte a ple-
doariei sale pe
invocarea unor
„dovezi istorice”
menite să arate
importanța cu-
noașterii și res-
pectării valorilor
propriei lumii ori-
entale în opera de
guvernare poli-
tică. În acest con-
text, în ședința din
22 aprilie la care
se referea Mira-
beau, el evoca
numele prințului



Abatele Prévost citind din Manon Lescaut

moldav. „Prima autoritate pe care o citez este prințul Demetrius Cantemir, voievodul [„hospodar” în engleză!] Moldovei, o persoană foarte învățată atât în limbile orientale, cât și în cele occidentale”. În acest moment, Edward Law, avocatul lui Warren Hastings, îl întrerupe pentru a contesta „Visurilor prințului Demetrius” – consemnează laconic procesul-verbal al ședinței – valoarea de „probă istorică”. Burke își continuă însă imperturbabil discursul, subliniind și mai apăsător prestigiul istoricului moldav: Cantemir a fost, ține el să precizeze, voievodul unui „regat aproape la fel de întins ca regatul Irlandei”, a aparținut unei „ilustre familii” și a fost „foarte renumit prin erudiția sa”.

După care Burke dezvoltă aspectul esențial al pledoariei: greșeala inadmisibilă comisă de fostul guvernator al Indiei de a fi ignorat sau disprețuit moravurile și tradițiile populației asupra căreia și-a exercitat în chip abuziv auto-

ritatea, compromițând interesele Coroanei britanice. În acest context, Burke vorbește de respectul pe care musulmanii îl acordă femeii. Pentru a înțelege acest apropo, trebuie amintit că una dintre acuzațiile de bază care se află la originea procedurii de *impeachment* privea faptul că Hastings a obligat-o pe soția unui sultan din Hindustan să-i acorde un important împrumut, un act ce reprezenta pentru Burke nu numai un mod abuziv de guvernare, ci și o jignire adusă codului de onoare specific societății musulmane.

Pentru a dovedi cât mai bine importanța acestui aspect, Burke dorește să citească un fragment din opera lui Cantemir. Dar survine un nou incident: avocatul lui Hastings se opune categoric, obligând pe cei care conduc ședința să discute obiecția sa. În fine, procesul-verbal menționează că obiecția a fost în cele din urmă retrasă, permițând astfel lui Burke să

citească în fața Parlamentului un extras din *Istoria* lui Cantemir. De altfel, câteva momente mai târziu, el va citi încă un fragment în aceeași intenție de a ilustra respectul ce se cuvenea acordat tradițiilor lumii orientale!

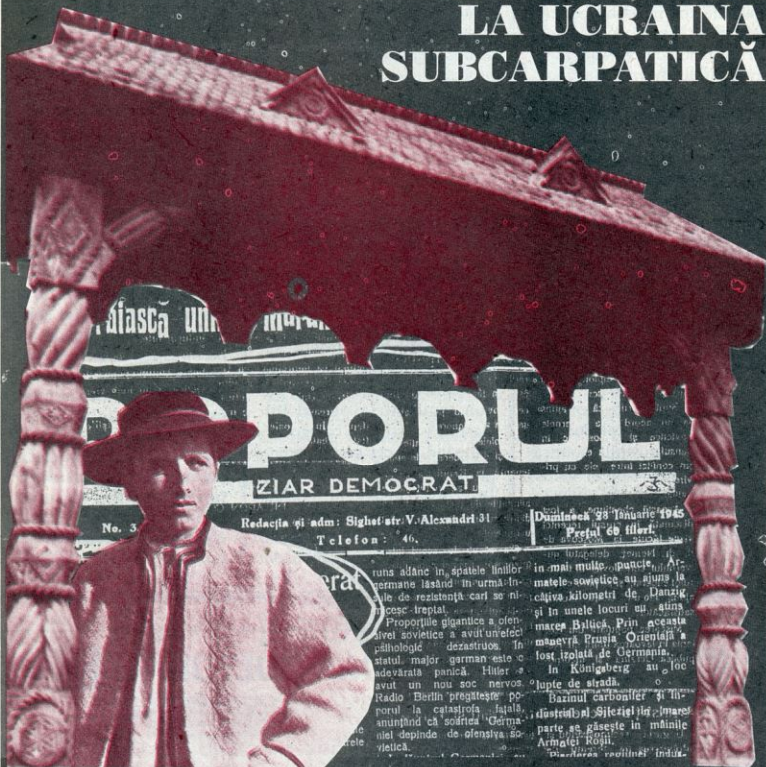
Întâlnirea postumă a lui Cantemir cu membrii Parlamentului britanic grație lui Burke se rezuma la aceste câteva detalii. Dar ele sunt suficient de însemnate de vreme ce au reușit să inspire reacția ironică a unui caricaturist temut și să aibă un ecou în jurnalul lui Mirabeau. N-am făcut aici decât să prezentăm faptele cele mai însemnate ale acestui episod, înainte de a aprofunda interpretarea lor. N-ar fi exclus ca scrutarea sistematică a opiniei britanice, mai ales prin intermediul gazetelor apărute atunci, să ofere și alte surprize. Dar cu atât cât știm, detaliile evocate aici vor contribui la înțelegerea mai nuanțată a interesului pe care opera lui Cantemir l-a trezit în lumea britanică. ■


RADIO ROMÂNIA CULTURAL


	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iasi	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

REVOLTĂ CONTRA ALIPIRII MARAMUREȘULUI LA UCRAINA SUBCARPATICĂ



Poartă maramureșeană, un flăcău din zonă și publicația Poporul, care s-a făcut ecoul tensiunilor din 1945

VLAD MANOLIU

La sfârșitul anului 1944 și la începutul lui 1945, vreme de câteva luni, Maramureșul a fost alipit U.R.S.S. Un episod despre care s-a scris prea puțin la noi. Articolului cercetătorului rus Aleksandr Stikalin, apărut în nr. 10/2006 al revistei, îi putem alătura mărturiile unor participanți maramureșeni la evenimentele din urmă cu peste 60 de ani. Le-am cules într-o cercetare de teren efectuată acum câțiva ani (vezi și numărul 5/2007).

Intâmplările din Maramureș sunt concomitente cu frământările politice generale din țară. Guvernul român (guvernul Rădescu) avea o poziție subredă. Marile partide istorice și regalitatea română sunt paralizate de prezența militară sovietică. Insiguranța politică de la București face ca maramureșenii să nu poată obține nici un sprijin din partea guvernului în lupta lor pentru păstrarea apartenenței la statul român. Intelectualii maramureșeni și primarii satelor, disperați, au făcut apel zadarnic la guvernul Rădescu.

„Și a trecut o lună fără nimic. Noi am trimis la București o delegație, doi învățători din Sighet, profesori, să informeze la București. Cei doi delegați erau Nicolae Vancea și Văteanu. Încă aicea i-am îmbrăcat noi țărănește și i-am trecut pe aici prin pădure până în județul Someș. Și s-au dus la București, au spus care e situația. Tocmai atunci erau și-n București manifestațiile acelea cu «Jos Rădescu». A fost în martie '45. Au ajuns până la Rădescu, la primul-ministru. Au spus situația. Rădescu le-a spus: n-am ce face, că voi ați cerut alipirea la Ucraina. Au spus ăstia, delegații, că uite cu ce scop s-a făcut recensământul și ne-o înșelat și ne-o... Rădescu le-a răspuns: vedeți ce-i și aici în București. Tocmai atunci s-a instalat Guvernul Groza. N-a durat nici o săptămână și a căzut Guvernul Rădescu”. (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu.)

Este impresionantă simplitatea cu care povestitorii relatează că, părăsiți de țară, maramureșenii hotărăsc că nu au voie să părăsească ei țara și, uniți, de la mic la mare, continuă lupta împotriva



Delegația maramureșenilor este primită de primul ministru Rădescu, care nu-i poate ajuta. „Vedeți ce-i și aici, în București!”

propagandei pentru unirea cu Sovietele. De remarcat că trupele sovietice, prin comandantul lor, nu se amestecă și chiar, într-o fază de început, aprobă organizarea unei mari adunări populare la Sighet (5 martie 1945). Aceasta trebuia să dezvăluie înșelăciunea cu falsul recensământ, arătând hotărârea populației române de a nu accepta unirea cu Ucraina Sovietică. Deși oamenii din toate satele maramureșene se îndreaptă către Sighet, nu pot intra în oraș, fiind opriți din ordinul comandantului trupelor sovietice. Motivul se pare că ar fi fost (informațiile sunt destul de vagi) faptul că o parte dintre săteni erau înarmați.

„Au plecat toate satele de la Borșa, Moisei, Săcel, Săliște, Dragomireștiul și toată plasa noastră plus Borșa, c-o fost

altă plasă. Am plecat la Sighet. Cu căruțele am mers. La jumătatea drumului ne-or trimis o ștafetă înainte, ca să ne oprim, că rușii nu ne dă voie în Sighet. Nu ne dă voie să intrăm în Sighet. Cine intră mere pe socoteala lui. Și vreo doi or mers, da i-o împușcat. Nu s-au putut apropia să intre în oraș. Și ne-am întors înapoi” (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu.)

„Ș-am programat, ca să arătăm dorința populară, o manifestație la Sighet. Au mers reprezentanții, după această adunare de la Dragomirești din februarie 1945, la Comisia Interaliată, la Zaharcenko, care era șeful comisiei, și au cerut: dorim să arătăm ce vrea populația, nu să spună ei ce vrea populația, și propunem să venim în piața de aici și pe urmă dumneavoastră puteți întreba și ce s-o hotărâ atunci, așa să fie. ăsta o acceptat. Plecarea era în 5 martie. Noi n-am știut de ce se întâmpla la București. Duminică 5 martie, seara spre luni, s-a hotărât să venim toată populația cu preoții în frunte, masa populației organizată, și să ne întâlnim în dimineața zilei de luni. Venind unii pe Iza, alții pe Mara, alții pe Cosău, alții pe Vișeu și alții de la Tisa. Toți așa frumos organizați, cântând cântece populare sau naționale. Ș-am plecat din Ieud, am plecat cam 140 de căruțe, între care am fost și eu și Dumitru Pop (primarul). S-a hotărât așa: ca trei comune să fie înarmate. În ce sens? Că dacă dușmanii, nu armata sovietică, că nu am fi putut face față, vor încerca să ne sugruma, să ne vindem și noi pe un preț mai scump pielea. Au fost Borșa, Ieudul și câțiva din Botiza care să fie înarmați camuflați. Armamentul a fost la Borșa și să-l

aducem cu căruțele până lângă Sighet, unde-i o vale și să le camuflăm acolo. Și când om veni să le luăm și camuflat să intrăm în oraș, fără manifestare așa cu arme. Eu am fost la Borșa și l-am anunțat pe Mihail să vină, în ziua când să vină.

Și s-a hotărât că duminică dimineața după liturghie să plece imediat borșenii și atunci fiecare comună ultimă, când o veni în comuna Moisei, apăi să ia moiseii, când o veni în Săliște, să ia Săliștea și așa fiecare să se tot alipească, să se adune și să tot crească coloana. Borșenii au făcut o greșală mare, dar până la urmă greșeala a fost cu noroc. Ei când au plecat de acolo se îmbrățișau cu soțiile, au mai beut câte un pic, ei știau că vin cu armament, soțiile plâneau că ei merg să moară și în sfârșit au tot venit împușcând. Când se apropiau de un sat trăgeau ca să deie alarma că ei vin și... Apoi au luat tunuri antitanc, branduri, puști mitraliere, tot ce au găsit de la nemții în retragere. În spațiile Armatei Roșii, orice armată își lasă posturi de supraveghere. Înainte de a intra în Moisei venind de la Borșa, de pe stânga vine o vale. Valea aceea are o pantă, încât poți supraveghea de la Borșa până la Săcel, Dragomirești, Săliștea, ai orizont. Și acolo au lăsat un grup de fete sovietice care organizau paza. Când au venităștia împușcând și trăgând cu mitraliere, au anunțat Sighetul că uite... populația înarmată. Zaharenko, care era comandantul Comisiei Aliate de Control, s-a alarmat, s-a speriat și a chemat pe toți reprezentanții români care erau în Sighet și a dat ordin: «Oprii manifestarea! Chiar dacă veniți cu pum-



Maramureșeni, în haine de zi cu zi

**Țăranii se înarmează
și pleacă spre Sighet.
La intrarea în oraș
câțiva dintre ei
sunt împușcați de ruși**

nul strâns și strigați trăiască alipirea la Ucraina, este interzisă orice manifestație.» Noaptea, seara, o chemat el pe toți românii și «Oprii manifestația». Și-au venit delegații și ne-au spus: «Păi acum, ne-am luptat împotriva ucrainenilor, dar acum avem ordin din partea Armatei Roșii. N-are rost să ne dăm viața. Trebuie diplomatie.» Și atunci s-a hotărât, nu mergem la Sighet, da ajungem până la Vad. Secretarul organizației de bază, comunistul Rima, îmi spunea mai târziu, că aici la Sighet s-a dat alarma, trupele s-au așezat în jurul orașului. Dar românii s-au oprit toți la

Vad. Acolo părintele Dunca din Ieud s-a urcat pe o masă și ne-a vorbit extraordinar; o zâs: «nu stăm, merem!». Atunci or dat să treacă podul, dar care cum o trecut podul, pe loc i-o împușcat rușii. Atunci borșenii au deschis și ei focul, au ripostat. Duelul acesta a durat un pic». (Relatarea părintelui Grigore Balea.)

S-o organizat ș-o plecat spre Sighet. Păi când o fost să intre în Sighet o ieșit comandantul suprem al sovieticilor și i-o oprit și-o zâs: «Ce vreți să mai începem un război când nu s-o gătat asta?» Zâce: «Da!» «Pentru ce?» «Pentru că noi suntem români și noi vrem să ne stăpânim țara! Noi păstă Tisa acolo n-avem ce căta. Da nici dincoace nu cată nimeni. C-aveți centrul asta de triere și aveți centru de cale ferată, nu-i nimic! Asta-i pământul Maramureșului românesc». (Relatarea lui Vasile Dunca, zis Mălosu din Coastă.)

„Dar faptul este că... noi n-am știut până mai târziu. Pentru ziua când o fost marea adunare de aici, Bilțu o anunțat pe maiorul Young, american, și pe un ofițer englez care făceau parte din Comisia Interaliată șiăștia au fost prezenți. Rușii știau că-s prezenți aici. Rușii au tras, ai noștri au tras șiăștia [reprezentantului american și cel britanic - VM.] au auzit, că anume au venit să vadă ce va fi. Ei au venit să vadă că populația aderă, dar... ai noștri i-au chemat să vadă cum aderă populația. Atunci rușii nu au mai presat, căăștia erau aici. Nu puteau să spună că ocupă Maramureșul printr-o manifestație a voinței populare. Până la urmă duelul s-a oprit. Și atunci au intrat câțeva

blindate, pe Iza n-au intrat că acolo era populația înarmată. Au intrat pe Mara și... au prins învățători, preoți. Celelalte coloane nu erau înarmate și au intrat pe acolo și i-a luat pe aceștia. Imediat a doua zi, românii care s-au angajat în lupta asta, unii au fugit imediat, pe mulți i-o prins. Și au prins vreo 11 pe care i-au dus la Ușhorod [Ujgorod - V.M.] și au ieșit numai în septembrie 1945 prin intervenția foarte puternică a lui Pătrășcanu". (Relatarea Părintelui Grigore Balea.)

S-a încercat utilizarea tuturor formelor posibile de protest.

„După asta, sau înainte de asta [înainte de adunarea nereușită din Sighet - V.M.] o fost, am mers toți primarii la Sighet, primarii și doi oameni și directorii școlilor. Delegație de protest. Am ajuns la Prefectură și ne-au înconjurat, ne-au arestat pe unii. Noi ne-am împrăștiat, că era zi de târg și a fost multă lume în Sighet. Până ce am anunțat la comandament (cel sovietic) ce se întâmplă și acela a dat apoi un telefon la prefect, ca să le deie drumul. I-a arestat și i-a dus la ședință că era tocma primul ministru al regiunii aiesteia, a Ucrainei Subcarpatice, era acolo în Sighet. Și i-a dus să asiste la ședință. Am alarmat lumea și am mers la Prefectură și i-a eliberat pe tăți. Și-am venit acasă... n-am avut ce face. Nici cu protestul n-am putut face nimic." (Relatarea lui Pop Dumitru, zis Roibu).

Aparent, după nereușita adunării populare de protest programată la Sighet, s-ar fi crezut că românii sunt îngenucheați. La București se instalase guvernul Groza (proso-

vietic), în Sighet forțe ru-sești și un prefect ucrainean, sprijinit de gărzi puternice. Dar, după război, în sat erau suficiente arme și promisiunile goale ale propagandei nu i-au impresionat pe țărani. La marginea comunei Ieud veghea o inscripție implacabilă „Până aici e ce vreți! De aici înainte e România!“

Ucrainenii au încercat să atragă populația, mo-mind pe săraci cu promisiunea unei reforme agrare (în Ieud

**Primarul și preotul satului
au temperat furia anarhică
a mulțimii,
hotărâte să-și apere
fiecare palmă de țarină**

existau mari proprietăți funciare, iar majoritatea sătenilor erau săraci). Dar țărani gospodari ai Ieudului au rezistat, nelăsându-se convinși de gru-

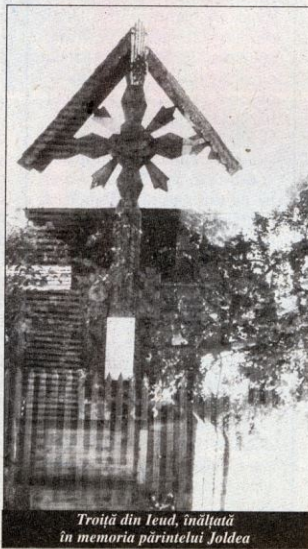
pele înarmate de ucrainenii, venite succesiv. Mai mult, au prins pe unii dintre ei, ținându-i arestați. Furia populară a luat forme violente, anarhice, dar, stăpâniți de primarul Roibu și de părintele Joldea, sătenii au reușit să-și reprime pornirile.

„Ucrainenii or zăs că să-m-părtaşcă pământul. Părintele o zăs să nu împărtaşă pământul, că ne lipesc la Ucraina. Or tras clopotele, oamenii or sărit cu ce-au avut la îndemână și i-o prins, i-o dus până în Ploșsor

[partea dinspre munte a Ieudului - V.M.]. Din Ploșsor i-o țapat iar înapoi. Apoi ucrainenii au prins câțiva oameni și i-o dus la închisoare. Și p-acea i-o eliberat după aceea. Părintele Joldea a dat sfat la oameni să-i prindă, că-n Ieud i-o prins. Or fost mulți ei, a fost și jâzi și ce știu ce-o fost... Au venit înarmați și au intrat în primărie. Primar mi s-ar părea era Pop Dumitru. Era prieten cu părintele, împreună or făcut tăt. Pă ucrainenii s-o întâmplat că i-o bătut, câți o fo, vo câțiva..." (Relatarea Măricuții a Joldii.)

„O parte din ucrainenii au fost prinși, bătuți și duși afară din comună la hotar. După ce i-o dus acolo, părintele Joldea o mărș și i-o scos și le-o dat drumul și le-o zăs: «N-aveți ce căta aici, de vă trebuie viață și zile. De nu vă trebuie, continuați mai departe. Vedeți că se revoltă poporul pe voi!» O venit odată o echipă și n-o reușit. O venit a doua, de câteva ori. N-o venit numai odată. Tot Odoviciuk cu influența lui, ca să poată acapara județul". (Relatarea lui Vasile Dunca, zis Mălosu din Coastă.)

„Vine omu, de servici: «O venit o grupă de oameni cu



Troiță din Ieud, înălțată
în memoria părintelui Joldea

arme și m-or mănânat după tine să vii la primărie.» Așa că am venit la primărie. Erau șase inși înarmați cu automate. «No, ce-i?» «Am venit să facem reforma agrară.» Asta a fost afară în fața primăriei. I-am poftit înăuntru și i-am băgat acolo într-un birou mai la strâmtoare, că eram pregătit, dar ei nu și-au dat seama. Am anunțat oamenii din timp să vie. Am întrebat cu ce scop au venit. «Am venit să facem reforma agrară.» Era aicea o moșie boierească și s-o și expropriat mai târziu. «În numele cui?» «În numele guvernului de la Ușhorod.» De la Ușhorod, capitala Ucrainei Subcarpatice. «Dom'le, noi nu recunoaștem guvernul de la Ușhorod. Dacă veniți în numele guvernului de la București, sunteți bine veniți. Și veniți așa înarmați până în dinți, vă rog să puneți armele jos și apoi stăm de vorbă.» Atunci s-au sesizat și ce să puie armele jos. Numa c-au fost oamenii răspândiți printre ei și când am strigat dezarmați-i, pe fiecare au fost și i-au dezarmat. Unul a putut să deie cu baioneta de l-a spart pe unu de la noi.

Așa că i-am dezarmat pe aceia. Și i-am arestat și i-am trimis încolo la pădure, că aveam acolo... că noi aicea avem un avantaj, că avem în spatele nostru pădurea până în județul Someș. Sara o venit alții, că ei o fost programați. O venit alții să vadă ce-o făcutăștiiălți. Da, nu și-au dat seama că ce-or pățit și cum. Că eu am strigat către oameni să nu scape nici unul nici cum. Au și scăpat din hărmălaia aceia, dar i-am adus înapoi. Așa că vin alții seara. Era întuneric, nu se vedea. I-am chemat în primărie. Nu eu, eu stăteam în umbră, ca să nu mă



Sighet, cîmîntîrul soldatului sovietic

**Până aici e ce vreți!
De aici înainte e România!**

cunoască. Și aceia au fost șase și-o femeie. Femeia a rămas în căruță și-or zis către ea în rusește că dacă o vedea ceva să tragă. Da oamenii noștri erau din ăia care au fost pe front, știau rusește. S-au apropiat de căruță tupilați așa, fără să observe ea, și când a început hărmălaia în primărie ea a dat să tragă, da au prins-o de mână și i-o îndreptat pistolul în sus și o tras în aer. Și o luat-o și pe ea din căruță... femeie a dracului a fost. Ș-a băgat-o și pe ea în primărie și i-au arestat și pe aceia. Tot atunci sara, când au venităștia din Dragomirești de la înmormântare, au adus altă echipă. I-au prins aici pe din jos de sat. Zvonul s-a dus, că eu am trimis veste în Dragomirești că ce se petrece. Am avut trei echipe.

A doua zi... ei nu au știut deăștia că au fost arestați, ce s-o făcut... că nu erau comunicații. Așa că a mai venit o echipă de la Sighet, iară să vină în sat. Și noi am avut santinele aici la gura Ieu-

dului. Doi băieți au fost, un cumnat al meu și cu Pintici și au anunțat oamenii că vin spre sat. Noi am ieșit din sat. Când au văzut că iese multă lume din sat s-au întors înapoi, au fugit și i-au luat pe băieții ceia doi din gura leudului și s-au dus. I-au pus în căruță și s-au dus. Am dat după ei și nu i-am ajuns până în Rozavlea. Tot i-am fi ajuns noi, da, din spatele nost, din pădurea cea din colo așa o tras. O tras cu armele de foc. Și noi ne-am derutat oarecumva. N-am știut că ei is ori cine is. Erau organizați, că și evreii și ungurii țineau cu ei. Numai noi eram așa împotrivi. Ne-am întors și am văzut de unde trag, i-am înconjurat și i-am prins. I-am arestat și i-am dus în sat. Vreo opt au fost și i-am adus aicea și pe ceia. Unul dintre ei a zis cătră mine: «Auzi, dă-mi drumul și io mă duc să-i liberez pe ceia pe care i-o luat, pe pruncii ceia.» I-am dat drumul.

Acum ce s-o întâmplat? Când noi veneam de acolo din Rozavlea, că a fost multă lume, mulți oameni din sat, cum am fost după ei, nu și-au dat seama toți că au mai rămas și mai în urmă. Cât că a venit un camion de la Sighet încărcat cu ucraineni și i-a aflat pe drum. O prins pe Domniță, pe Oniga, pe socru-meu, i-o pus în camion și i-o dus. Eu am vorbit cuăștia din Rozavlea că dacă o vedea că trec către noi, să spargă podul, să ieie podelele de la pod. Da i-a informat cineva, că-i ajungeam noi la pod. Că n-au intrat în sat, că s-au temut. Atunci l-au împușcat pe Borșanu. Ei trăgea în noi de pe delușoarele aiestea și noi din sat. Noi aveam armele lor pe care le luasem cu o zi înainte. Așa că o împușcat

pe unu... un om străin... a fost morar aici în sat. El săracu a ieșit afară ca să nu pătească ceva. A ieșit afară din sat ca să nu pătească ceva și tocmai el a pățit-o. A murit. Oamenii fără... au fost niște derbedei. Așa că s-o retras, n-o intrat în sat. Și-apoi a început hărțuiala. În toate zilele venea, ne ataca așa pe margini, da' nu intra în sat. Și noi... era și vremea plugului... noi cu clopotele, cu alarma dată, toată lumea se strângea în sat și... a fost ca-n timp de război. Aste a durat vreo șapte-opt zile, hărțuiala asta între noi. Ei nu știau ce s-a întâmplat cu ai lor. Știa că aici s-a întâmplat, dar ce s-o întâmplat nu știau nimic. Așa că am fost tăt în alarmă vreo opt zile, cam așa, ne-o tot hărțuit și noi ne-am împotrivit. Pe aceia i-am ținut arestați acolo în pădure". (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu.)

Un grup de șapte ieudeni este arestat de ucraineni și dus la Sighet. O adolescență de 16 ani îi găsește în arestul lor de la oraș, ia legătura cu ei, fără frică, transmite informații, încurajând atât prizonierii, cât și familiile și satul înțreg.

„Eu eram o fată de șase-șprezece ani. Și când a fost ucrainenii a prins șapte bărbați și i-a dus din sat. Și tată lumea era supărată și credea că i-a omorât pe dealul Moiseiului, sau nu știau oamenii precis că pe unde, da știa că i-a omorât. Eu eram croitoreasă de meserie. Cum se coase în Maramureș sumane d-ăstea și am mers după spăgma și după postav la Sighet. Ș-aveam acolo o prietină și nu m-a cunoscut nimeni că nu-s din oraș. O crezut că-s din oraș, că m-am dus cu fata femeii, de unde am mas,

m-am dus și-am adus lapte în oraș, că sta femeia aceea pe un deal. S-a cerut fata care-a dus laptele, a cerut banii «O spus mama să ne dai banii pentru lapte că avem nevoie.» O spus: «Nu pot până mâini, că nu e acasă bărbatul, că o adus aznoapte niște oameni prinși de ucraineni de la Ieud și-s acolo băgați într-o pivniță și n-o venit acasă.» Eu m-am dus și-am zis cătră paznic: «Unde-s aceia oameni?» Și mi-o arătat acolo un zid, într-o pivniță sub pământ, mi-o arătat și era niște ferestruță. Numa ferestrele era ieșite din pământ. Și m-am uitat pe ferăști și ei s-o uitat la mine, m-o cunoscut. Și lor le-o părut bine că mă văd pe mine, au bătut în geam. Eu m-am dus acolo iar ca să le spun la ai lor că nu-s morți. Am venit acasă și am spus: «Io i-am văzut!» Și m-or crezut pă de-o parte, pă de-o parte n-o

crezut că dacă o auzit că-s morți. Și eu le-am spus că precis i-am văzut. Și ei au zâs ca să mă duc să le duc de mâncare și să vorbesc cu ei, să văd ce-or zice. Și mi-a pus de mâncare și m-am dus, c-o fost tocmai înaintea de Paști. Și într-adevăr că era scoși din chiliuță, când am mers la ei. Era în întuneric, într-o cămară tăți, acolo jos cum intrai. Și era acolo tăți pă jos și întuneric și i-am văzut așa-mai bine și le-am spus că le-am adus haine și mâncare. Și i-am întrebat că nu-s bolnavi? Tăți is sănătoși? Or spus că «Tăți suntem sănătoși, numa că nu ne lasă liberi și ne și e cam foame și ne și cam sfădesc». După ce-o trecut Paștele... două sau trei săptămâni după Paști, i-o năpustit. I-o eliberat. În timpul ăsta în sat era spaimă și zvonuri că pe ceia i-o dus și or veni alții și ce-o hi și cum o hi... da familiile

celea tare s-o bucurat de cum i-am aflat și cum i-am văzut și n-or murit. Că credea toți c-or murit. Mai ales soția lui aiesta a lui Roibu [primarul Pop Dumitru - V.M.] era neîncrezută. «Nu cred că-l mai văd pe tata și pe frate-miu în viața mea; că doar așa am auzit că sunt morți.» Era fratele și tata la femeia Roibului, pe ei i-a prins. Acela a spus de săcure ș-atuncea iei m-or crezut. Și mama ei, adică soacra lui Roibu, atât era de supărată că nu mai avea nici bărbat, nici fecior. Că numa un fecior o avut și tare o fost mare jele și io i-am găsit și tare bine mi-o părut că i-am aflat și i-am aflat vii și-am venit și le-am spus la părinți. Că o bucurie când o spui, cred că-ți faci pomană cu omu". (Relatarea Ioanei Hotico.) ■

(Va urma)

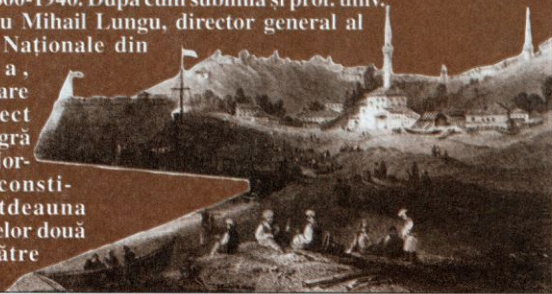
*O tânără de 16 ani
le aduce arestaților haine
și de mâncare*



Ucrainence, cu costume populare tradiționale

ALBUM ISTORIC

Expoziția „Dunărea – fluviu european. Orașe dunărene bulgărești și românești în timpul secolelor al XIX-lea și al XX-lea” a deschis manifestările din acest an consacrate Săptămânii arhivelor. Organizată în colaborare de către Arhivele Naționale din România și Departamentul General al Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Bulgaria, expoziția prezintă intervalul cuprins între anii 1800-1940. După cum sublinia și prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu, director general al Arhivelor Naționale din România, Dunărea, care leagă direct Marea Neagră cu Marea Nordului, a constituit dintotdeauna o punte a celor două popoare către Europa.



Ruse, gravură de H. Adlard

Clădirea vămii din Silistra





Elevi din Tutrakan învățând să împletească năvoade

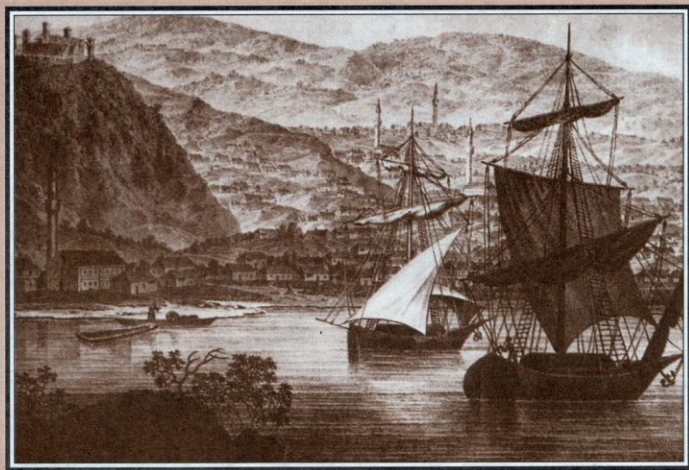
Grădina publică și teatrul din Ruse

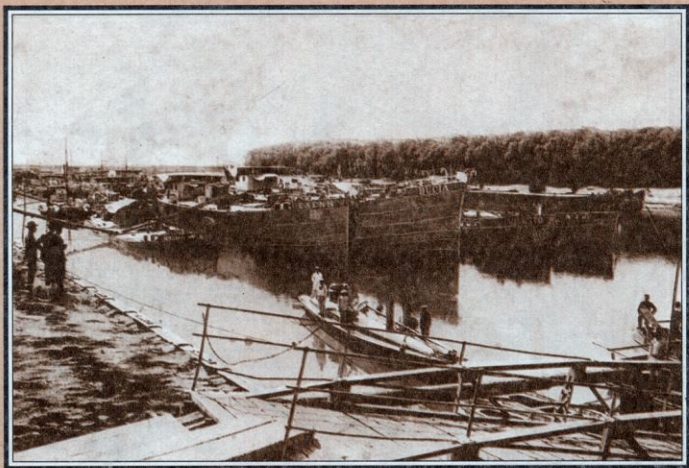




Portul din Corabia la 1877

Orașul și cetatea Sviștov





Portul Călărași în 1894

Calafat, gravură de epocă



Exclusivitate



De la stânga spre dreapta: și Sofia a avut multe monumente închinat comunistilor; Jelio Jeleu, liderul disidenților; Ahmed Dogan, cel care a organizat un program al mișcării; la o tribună, alături de inițiatorul perestroikăi, Mihail Gorbaciov, Todor Jivkov, și alți lideri comunisti

ANTICOMUNISMUL ÎN BULGARIA

ISKRA BAEVA (Sofia)

În Bulgaria percepția asupra socialismului – cele patru decenii și jumătate (1944-1989), timp în care țara s-a aflat în sfera de influență sovietică – este destul de diferită de cea a altor națiuni din Europa de Est. Înainte de a prezenta cititorilor români manifestările și dimensiunile mișcării anticomuniste, aş marca diferențele politice și istorice dintre cele două țări în perioada postbelică.

Modelul socialismului de stat sovietic, adus în Bulgaria, este întâmpinat de popor mai bine, cu mult mai multe speranțe decât în România, Polonia, Ungaria. Această mare deosebire se datorește sentimentelor proruse ale bulgarilor, generate, pe de o parte, de rolul eliberator al Imperiului Rus în războiul ruso-turc din 1877-1878, pe de altă parte, de apropierea spirituală, culturală și de limbă dintre bulgari și ruși. A doua diferență constă în bunele raporturi între Bulgaria și Rusia în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Deși, sub presiunea Germaniei, Bulgaria a semnat Pactul tripartit, la 1 martie 1941, ea și-a păstrat relațiile diplomatice cu Uniunea Sovietică și nu a trimis armate pe Frontul de Est. Influența sovietică în Bulgaria s-a manifestat prin mișcarea procomunistă de partizani, care a numărat aproximativ 10.000 de oameni.

Aceste aspecte specific bulgărești au determinat o rezistență anticomunistă slabă în septembrie-octombrie 1944, când comuniștii au luat puterea. Un stimulent pentru

rezistența anticomunistă devine așa-numitul Tribunal al Poporului, folosit ca o unealtă pentru lupta împotriva elitei politice de până atunci. Constituit la 30 septembrie 1944, acesta a avut



La inaugurarea podului Giurgiu-Ruse,
Gheorgiu-Dej și Vilko Cervenkov
au tăiat panglica

patru complete supreme de judecată și 64 la nivel județean, care au funcționat din decembrie 1944 până în aprilie 1945. Din numărul total al acuzațiilor care i-au trecut pragul, 11.122 persoane, 2.000 de persoane au fost achitate, iar 2.730 au fost condamnate la moarte. Au fost executați cei trei regi, 22 de miniștri, 67 de deputați, 47 de generali și colonei. Rezistența împotriva noii puteri s-a născut și s-a extins în zonele de munte și pădure din Bulgaria de Vest și de Sud, unde s-au format detașamente de luptători, numiți „goriani” (munteni).

„Gorianii” însă nu s-au putut transforma într-o mișcare de masă, pentru că nu depășeau câteva sute de persoane. La sfârșitul anilor '40 potențialul de rezistență era epuizat. Cooperativizarea forțată a agriculturii, aflată atunci la început, a regenerat pentru scurt timp rezistența. Au izbucnit chiar răscobile, la începutul anului 1951, în Bulgaria de Nord-Vest (la Kula).

O nouă posibilitate de manifestare a sentimentelor anticomuniste au fost încercările de liberalizare de după moartea lui Stalin, în martie 1953. În Bulgaria s-au concretizat prin schimbarea, la conducerea partidului comunist, a lui Vâlko Cervenkov cu Todor Jivkov. La mijlocul anilor '50 s-a încercat aruncarea în aer a statuii lui Stalin, de la intrarea în „Parcul Libertății” din Sofia. După izbucnirea revoluției din Ungaria, în toamna anului 1956, aparatul represiv din Bulgaria a reacționat foarte dur. În marile orașe s-au efectuat arestări în rândurile celor nemulțumiți, deportați sau trimiși în lagărul redeschis pe insula dunăreană Belene. Încercările de

rezistență aveau să se oprească aici. Bulgaria rămânea deoparte de crizele care au zdruncinat blocul estic în anii '60 și '70. Motivele? Tradițiile rusofile și caracterul moderat al dictaturii lui Todor Jivkov, instituită în 1956 și încheiată în anul de cotitură 1989. Nemulțumirea față de puterea comunistă a continuat, dar în limitele neacceptării individuale și tacite sau în acte de proteste individuale, disperate.

In anii '60 s-au înregistrat câteva încercări de lovitură de stat, împotriva lui Todor Jivkov. Toate au fost realizate de membri de partid, nemulțumiți de schimbările efectuate la nivelul conducerii P.C.B. și de noua linie antistalinistă a lui Jivkov. Cel mai periculos complot a avut loc în 1965, organizat de câțiva membri ai C.C. al P.C.B., cel mai cunoscut fiind fostul comandant de partizani din orașul Vrața (Bulgaria de nord-vest), Ivan Todorov-Gorunia, iar cel mai periculos – generalul Tviatko Anev, comandantul militar al Sofiei.

Conjurația a fost depistată încă din faza de pregătire. S-a încercat arestarea lui Gorunia, dar el s-a sinucis, restul complotiștilor fiind închiși și judecați. Au fost condamnați la câțiva ani de temniță, iar în 1969, cu ocazia aniversării a 45 de ani de la instaurarea puterii comuniste, au fost grațiați. Complotul nu a avut însă nimic comun cu rezistența anticomunistă. A fost generat doar de simpatiile prochineze sau proalbaneze ale foștilor partizani și militari.

În Bulgaria anticomunismul este legat mai ales de așa-numitul „Proces de renaștere” de la sfârșitul anului 1984 și începutul anului 1985. Atunci peste 800.000 de turci bulgari au fost obligați să-și schimbe numele și prenumele musulmane cu nume și prenume slave și creștine. Scopul campaniei – a afirmat Todor Jivkov – era „întărirea unității națiunii socialiste bulgare”. În unele raioane turcii bulgari au opus rezistență, represiunea lor provocând și victime omenești. O parte a intelectualității turce din Bulgaria, între care un asistent științific de la Institutul de Filosofie de pe lângă Academia de științe a Bulgariei, Ahmed Dogan (cu nume schimbat Medi Doganov), a reacționat, creând, la mijlocul anului 1985, organizația ilegală „Mișcarea Turcă de Eliberare Națională din Bulgaria (ÖNÖDB). Aceasta avea cam 100 de persoane,

Turcii bulgari au mai înființat și 28 de grupuri mai mici cu peste 360 de membri. Medi Doganov a elaborat un program al mișcării, pe care, în luna martie 1986, l-a difuzat în toată țara.

Rezistența turcă a organizat și câteva atentate cu bombă. La 9 martie 1985, prima bombă a explodat în vagonul pentru mame cu copii de pe linia Burgas-Sofia și a provocat moartea a șapte persoane și rănirea gravă a altor nouă. A doua a fost ămorsată în holul hotelului „Sliven“, din același oraș, rănind 23 de persoane. În următoarele atentate nu s-au înregistrat victime: la 26 mai a explodat o bombă cu ceas la un concert din orașul Kirgiali; la 31 august 1986 în stațiunea de pe litoral „Drujba“, aproape de Varna, a fost găsit un dispozitiv explozibil, care nu a funcționat; în iulie 1987 au fost răpiți doi copii de la „Nisipurile de Aur“, dar, în final, cei trei răpitori au murit și copiii au fost salvați.

La 12 iunie 1986 conducerea mișcării ilegale ÆNODB a fost arestată. Medi Doganov (Ahmed Dogan) a primit zece ani de închisoare, iar alți patru colaboratori ai săi sentințe de condamnare la închisoare pe diferite termene. La 13 august 1987 au fost arestați și autorii atentatelor cu bombe: Elin Magiarov (Emin Mehmedali), Altek Ciakârov (Abdula Chakar) și Sava Gheorghiev (Saafet Rageb), condamnați la moarte și executați.

O manifestare reală a sentimentelor anticomuniste devine posibilă, așadar, abia în anii '80. Criza economică generală a socializmului din întregul bloc estic este tot

mai evidentă. În Uniunea Sovietică încep reformele, inițiate de noul lider al P.C.U.S. – Mihail Gorbaciov. Disidenții apar abia după schimbările din U.R.S.S. și în mare măsură sub influența celor sovietici.

Perioada de la dezacond tacit la nemulțumire deschisă este marcată de „răscoala“ intelectualităților artistice. Ea intră cea dintâi în procesul de destalinizare din anii '50, rămâne nemulțumită și în timpul lui Todor Jivkov, dar numai câteva persoane se exprimă ca atare în mod deschis: comicul Radoi Ralin, caricaturistul Boris Dimovski și scriitorul umorist Todor Tõnev (întreaga lui creație, confiscată de Securitatea de Stat, este îndreptată împotriva lui Todor Jivkov), scenaristul Hristo Ganey, poeții Constantin Pavlov și Stefan Tãnev și alții. La începutul anilor '80 apar două cărți, care atrag represiile puterii: *Fascismul*, de filosoful Jelio Jeleu, care sugerează analogia între fascism și statul socialist ca totalitarism, și romanul *Fața*, al Blagăi Dimitrova, în care idealurile luptei antifasciste se opun realității socialiste. În anii '80 creatorii apelează la limba lui Esop, mesajul politic ascuns. O găsim în filmul *O femeie la 33 de ani*, al regizorului Hristo Hristov și scenaristului Boian Papazov, în piesele lui Ivan Radoev și Iordan Radicikov *Canibala* și, respectiv, *Chip și asemănare*. Mișcarea disidentă s-a maturizat. Criticarea puterii făcea prozelești.

În Bulgaria disidenții au fost de două feluri. Din prima categorie făceau parte oponenții ideologici al sistemului, care aveau organizații mai ales în provincie și membri – foști deținuți politici. Câteva dintre ele: „Societatea Independentă“, fondată la 16 ianuarie 1988; „Societatea Independentă pentru apărarea drepturilor omului“, a lui Ilia Minev; „Comitetul pentru apărarea drepturilor religioase, libertatea conștiinței și valorilor religioase“, al călugărului Hristofor Sîbev; Sindicatul independent „Podkrepa“ (Sprijin) al Dr. Constantin Trencev (11 februarie 1989).



Intellectualii au luptat cu arma scrisului (prozatoarea Blaga Dimitrova foto dreapta sus) și a cuvântului rostit (actorul Petar Slabakov)

Acestea profesau cultura negării, dar influențau prea puțin opinia publică. În cea de a doua se aflau comuniștii sau apropiații lor, care făceau opoziție lui Jivkov. Ei luptau pentru reformarea socialismului și pentru democratizarea sistemului, fără să pună problema înlocuirii sistemului.

Prima organizație de disidenți din Bulgaria s-a organizat provocată de grija pentru orașul dunărean Ruse, periodic intoxicat cu clor de Combinatul chimic de la Giurgiu. Din toamna anului 1987 mamele de la Ruse au început proteste și demonstrații, care s-au extins în toată țara. În apărarea orașului s-au pronunțat Uniunea Pictorilor Bulgari, Institutul de Cercetări Nucleare, Cabinetul Tinerilor Scriitori, Uniunea Oamenilor de Știință din Bulgaria, Institutul de Biologie Moleculară.

Filmul documentar *Respiră*, al regizorului Iurii Jirov, are ca temă exact problema orașului. Premiera lui, la 8 martie 1988, a fost folosită ca pretext pentru înființarea primei organizații de disidenți din Bulgaria (Comitetul public pentru protecția ecologică a orașului Ruse), cu participarea unor cunoscute personalități: scriitorul Gheorghei Mișev, actorul Petar Slabakov, pictorul Svetlin Rusev, antrenorea de gimnastică artistică Neșka Robeva, jurnalista Sonia Bakiș, soția președintelui Parlamentului, Stanko Todorov, membru al Biroului Politic. Scopul inițiatorilor era mai degrabă propagandistic: să se audă în Bulgaria și în afara ei că în țară se formase o opoziție la regimul existent, opoziție la care participau personalități publice importante.

O jumătate de an mai târziu, la 3 noiembrie 1988, la Universitatea din Sofia, a fost înființată și prima organizație de disidenți cu caracter pur politic, Clubul de sprijinire a libertății de exprimare și de restructurare a Bulgariei. Declarația-program menționa că clubul are șase secții de lucru:

1. Situația economică;
2. Drepturile omului și libertățile cetățeanului;
3. Problemele demografice;
4. Ecologia;
5. Problemele culturii bulgare;
6. Problemele nerezolvate ale istoriei bulgare.



Fiica lui Jivkov, Ludmila, a avut o relație specială cu oamenii de cultură, ironizată în această caricatură

Clubul l-a susținut pe poetul Petar Monolov, care declarase greva foamei în semn de protest, pentru că miliția îi confiscase arhiva literară. El îi apărase pe turcii bulgari reperați și protestase împotriva acțiunilor Securității contra disidenților. Simpla existență a Clubului reprezenta un succes: dovedea că puterea putea fi atacată în mod deschis și că era incapabilă să reacționeze. Acest club a pregătit opinia publică să-l dea jos pe Todor Jivkov, arătând a fi piedica principală în calea democratizării.

Și mișcarea ecologică s-a trezit la viață. La 11 aprilie 1989 a fost constituită în mod oficial Asociația Independentă „Ecoglasnost”, sub președinția lui Petar Slabakov și având ca secretar pe scenaristul Gheorghei Avramov. Era o continuare a Comitetului de la Ruse „Ecoglasnost” și avertiza societatea care erau întreprinderile periculoase pentru mediul înconjurător, mai ales din domeniul mineritului (combinatul de cupru din localitățile Zlatița și Pirdop, minele Medet, Uzina de plumb și zinc de la Plovdiv, uzinele chimice de la Stara Zagora, Dimitrograd și Devnia).

Gum pot fi apreciate documentele și intențiile disidenților bulgari? Modul lor de a gândi și a acționa probează că se aflau încă în stare embrionară. Se declarau a fi în apărarea drepturilor cetățenești ale turcilor, dar nu au găsit o modalitate eficientă de a se opune propagandei oficiale. Au rămas de fapt izolați de comunitatea bulgară. Au câștigat simpatiile Occidentului, se vorbea despre ei la posturile occidentale de radio, au avut întâlniri cu președintele Franței, François Mitterrand, în timpul vizitei sale la Sofia, la începutul anului 1989, dar cam asta a fost tot. Acești disidenți au existat mai mult pe undele posturilor occidentale de radio „Europa Liberă”, BBC, Deutsche Welle, decât sub forma unor struc-

turi organizatorice și de propagandă internă.

Slaba rezistență anticomunistă din Bulgaria este și una dintre cauzele ritmului lent al transformărilor din perioada de tranziție a Bulgariei. ■

În românește de
Ivan DANKOV

POVESTEA ZEMOASĂ A CIREȘELOR

IOANA TOMA

Pentru români, luna a șasea, iunie, este luna cireșelor, de unde și denumirea populară de cireșar.

Luna cireșelor este pentru americani însă februarie. Iar japonezii urmăresc cu sufletul la gură, în fiecare an, comunicatele oferite de Agenția Națională de Meteorologie cu privire la sakura zensen (frontul florilor de cireș): miracolul înfloririi debutează în ianuarie, în Okinawa;

în martie-aprilie atinge Kyoto și Tokyo, pentru ca la mijlocul lui aprilie-începutul lui mai să ajungă în Hokkaido.

Etimologia cuvântului *cireș* este controversată. Unii specialiști consideră că forma actuală lingvistică reprezintă o transformare a noțiunii de *karaza* din limba sanscrită, traducerea acesteia semănând unei exclamații de genul: „Ce gust, ce savoare!“.

Alte opinii aduc în discuție originea geografică a fructului, respectiv provincia Kerasos, termenul în sine traducându-se în limba greacă prin „corn“.

Tradiții și legende

Tot despre o localizare geografică pomeneste și Jules Verne. Într-una dintre operele sale mai puțin cunoscute (*Tenacele Kéranab*, 1883), scriitorul francez ne conduce pe urmele negustorului de tutun Kéranab, în călă-

toria din jurul Mării Negre, ajungând astfel și într-o localitate numită Kérésoum, unde erau foarte mulți cireși, al căror lemn era utilizat și pentru confecționarea pipelor. Interpretarea se pare că se apropie mult de adevăr, dacă luăm în calcul și faptul că în limba turcă *kiraz* este termenul care denumește cireașa, el provenind tocmai de la varianta turcească a aceleiași localități.

Oricum, această formă, într-o variantă sau alta, poate fi considerată o rădăcină comună, dacă se trec în revistă și variantele britanice (*cherry*), franceze (*cerise*) sau spaniole (*cereza*). Denumirea italiană *ciliegia* pare a trimite mai degrabă la Cilicia, regiunea din Asia Mică.

Acesta și este leagănul cireșului... Marele general și gastronom roman Lucius Licinius Lucullus (115-47 î.Hr.) a fost primul care a pomenit despre existența pomului fructifer. Dacă ar fi să dăm ascultare legendei, ce ne-a parvenit prin intermediul lui Pliniu cel Bătrân, în drumul său de întoarcere la Roma din campania întreprinsă în jurul anilor '70 î.Hr. împotriva regelui Mithridate VI Eupator (132-63 î.Hr.), Lucullus ar fi des-



În centru, de o parte și de cealaltă a pietrei, cei doi cireși plantați în anul 1912 de către soția președintelui american Taft și de contesa Iwa Chinda, în West Potomac Park



Cireși înfloriți, pictați pe un panou japonez

coperit aceste „perle roșii”, de al căror gust s-a îndrăgostit imediat.

Știința a dat oarecum peste cap frumusețea poveștii, căci urme fosilizate de cireși, datând încă din neolitic, s-au găsit în multe locuri din Europa. Despre Carol cel Mare se spune că ar fi ordonat o operațiune masivă de plantare a acestui pom fructifer, alături de tufe de afine, alte poame la mare căutare la curtea sa:

Tradiția spaniolă leagă introducerea cultivării cireșului de numele califului Abderraman III (929-961), care a încercat să recreeze, în aprilie, atmosfera magică a zăpezilor, sădind, la poalele munților Gredos, în regiunea actuală a Estramadurei, cireși care repede au dat în floare.

Franța Evului Mediu a devenit una dintre marile consumatoare de cireșe, atât în stare proaspătă, cât și preparate, ca baze pentru dulciuri sau arome pentru fripturi. Chiar și unele dintre cele mai renumite personaje istorice și-au descoperit pasiuni nemărginite pentru cultivarea și consumul lor. Ducesa de Bourgogne, Marguerite de

Flandra (1350-1405), era renumită pentru livada sa de la castelul din Rouvres; ca și Carol al V-lea (1338-1380), care-și plantase cireșii într-una dintre cele opt grădini amenajate la reședința pariziană de la Saint-Pol.

Kamikadze cu flori de cireș

Câteva secole mai târziu, în timpul lui Ludovic al XV-lea (1710-1774), la rândul său îndrăgostit de gustul dulce-

acrișor al fructului, s-a început cu adevărat cultivarea intensivă a cireșilor pe teritoriul francez. Piețele Parisului acelei epoci – după estimările avocatului și omului politic Charles Alexandre de Calonne (1734-1802) – erau aprovizionate, în medie, doar din regiunea văii Montmorency (renumită, de altfel, pentru productivitatea livezilor sale de cireși), cu 7-8.000 de coșuri zilnic. Despre locuitorii acelei regiuni se spunea chiar că încercau, prin orice mijloace, să profite de consumatorii pasionați de cireșe... Legende locale povestesc că, în secolul al XVIII-lea, se putea chiar închiria un cireș, pe zi, pentru a-i culege și a mânca fructele! Iar cererea era mare, dacă amintim cuvintele lui Jean Merlet, care descria, în 1667, în lucrarea dedicată prezentării principalelor fructe din țară (*Abrégé de bons fruits*, Tratat despre fructele bune), cireșa de Montmorency ca fiind mare, zemoasă, „cu un gust admirabil”.

Din păcate, victimă a succesului, supraexploatarea acestui sortiment a condus în



Carol al V-lea este uns pe piept cu Sfântul mir de către episcopul de Reims

secolele următoare la o scădere drastică a productivității. În 1846, o comisie special numită de Societatea de horticultură a departamentului Seine-et-Oise consemna, cu amărăciune, dispariția „acestei frumoase varietăți”.

În America, cireșii au pătruns prin intermediul primilor navigatori din secolul al XVII-lea. În special coloniștii francezi au adus din Normandia lăstari, pe care i-au plantat de-a lungul văii Sfântului Laurențiu. Pomii au devenit repede marca grădinilor celor originari din Franța, care s-au stabilit în orașe precum Detroit sau Vincennes.

Secolul al XIX-lea a adus însă, cu adevărat, și aici cultivarea intensivă, iar fenomenul se leagă de numele unui preot misionar presbiterian, Peter Dougherty. În 1852, la ferma sa din regiunea Michigan, astăzi localizată undeva lângă Traverse City, au început să apară primele liveze de cireși. Înflorirea delicatelor pomi fructiferi a atras atenția nu numai a vecinilor, ci și a indienilor nativi din zonă. Încetul



Marguerite de Flandra

cu încetul, ciudățenia lui Dougherty a devenit obișnuință pentru mulți dintre locuitorii statului Michigan. Iar primii ani ai noului veac au înregistrat și o nouă pasiune culinară – tarta cu cireșe.

Dacă fructul i-a atras mai mult pe europeni, japonezii au schimbat coordonatele. Încă din Perioada Heian (794-1185), privitul înfloririi cireșilor reprezenta un obicei rezervat exclusiv clasei aristocratice. În Perioada Momoyama (1568-1600), distracția a devenit a tuturor, floarea de cireș repre-

zentând, de atunci, unul dintre simbolurile cele mai cunoscute ale poporului nipon. Una dintre cele mai vechi și cunoscute istorii ale Japoniei, *Nihon Shoki*, a cărei scriere se termina prin anul 720, sub înalta protecție a prințului Toneri (676-735), consemna tradiții conform cărora, din secolul al III-lea, se țineau aceste *hanami* (festivaluri ale privitului înfloririi cireșilor).

Pentru a demonstra prietenia ce lega, la începutul secolului al XX-lea, două națiuni prospere, America și Japonia, împăratul a oferit președintelui american W.H. Taft 3.000 de cireși, care au fost plantați pe aleile din West Potomac Park din Washington (aproape jumătate de secol mai târziu, în 1956, lor alăturându-li-se alți 3.800).

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, piloții niponi erau însoțiți în misiunile sinucigăse de flori de cireș, pe care le pictau pe fuselajul avionului. Populația credea chiar că sufletele eroilor de război se reîncarnau în delicatele flori. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Cum încercau ucrainenii să determine populația românească să accepte unirea Maramureșului la U.R.S.S.?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2007 este:

1 ianuarie 1788

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Toma Luminița Simona**, din Constanța.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1, sect. 1, București

CERERI DE SPRIJIN FINANCIAR DIN ARHIVA B.N.R.

Dr. NADIA MANEA

Înfățișată în anul 1880, Banca Națională a României este una dintre instituțiile care a manifestat, indiferent de epocă, o grijă specială pentru documentele proprii, chiar dacă a fost nevoită să depășească etape tragice, precum cele două războaie mondiale sau instalarea Ministerului de Finanțe în Palatul sau din strada Doanului în anul comunismului. În prezent, aceste documente constituie surse care, interogate adecvat, oferă cercetătorului informații dintr-o serie de cele mai variate și nu doar despre lumea financiar-bancară sau despre etica economică și politica românească.

Datorită cererilor de ajutor trimise guvernatorului B.N.R. de o largă plajă de petenți, de la invalizi, văduve și orfani de

razboi la elevi, studenți și șomeri, documentele din Arhiva B.N.R. se dovedesc relevante și din perspectiva aucto-rii sociale, după Garath Stedman Jones (profesor la Universitatea din Cambridge,

specialist în istorie modernă), care elimină distincția de tip „Scola Annalelor” dintre evenimenți și social și acceptă că pe-a saul so- cial este nere-

gulat, discontinuu și con-

tradictoriu. Din această perspectivă, cererile în cauză permit, din punct de vedere metodologic, parcurgerea unui traseu similar celui grupat de Natalie Zemon Davis (profesoară la Universitatea din Princeton, specialistă în istoria socială și culturală a Franței în secolele XVI-XVII), care a analizat cererile de grațiere din Franța primei jumătăți a secolului al XVI-lea.



Lată câteva biografii, așa cum apar ele în cereri înregistrate la Serviciul secretariat în anul 1933, în intenția de a-l convinge pe guvernatorul B.N.R. să decidă acordarea unui ajutor bănesc.

Două văduve care nu știu să scrie au solicitat sprijinul unei persoane instruite, căreia îi era cunoscut modul de întocmire a unei cereri și care a reușit chiar să păstreze rândul drept. Nu, era însă prea creativă, din moment ce Maria Lungulescu, 60 de ani, și Anica Rogojină, 59 ani, se tânguiau apelând la același text: „neavând niciun

ajutor din nici o parte și chiria de plată pe două luni din urmă și fiind lipsită cu desăvârșire de existența zilnică, pentru care apelez la înalta (sic!) și suprema dumneavoastră inimă de ajutor a mi se aproba un ajutor bănesc, ajutorul care mi-ar putea alina durerea ce mă apasă. Sperând că verdictul dumneavoastră va fi afirmativ, vă foarte mulțumesc. Cu profund respect, Maria Lungulescu”, și a pus degetul, ca și Anica Rogojină. Între cele două există și două diferențe. Maria Lungulescu locuia în București, strada Fălcioianu nr.

36, era, „în etate 60 ani” și avea „o fetiță de 16 ani”, în timp ce Anica Rogojină avea domiciliul tot în București, dar pe strada Economu Cezărescu nr. 19, „era în etate de 59 de ani” și avea doi copii minori (Arhiva B.N.R., Secretariat, dosar nr. 16/1933, f. 285, 286).

Ambele cereri au fost înregistrate la Secretariatul B.N.R. la 4 mai 1933 și au avut același traseu administrativ. S-a verificat dacă au mai primit ajutoare și s-a consemnat pe cerere: „ajutoare n-a mai primit”, după care, la 26 mai 1933, s-a pus rezoluția „din oficiu, la

dosar", ceea ce însemna un rezultat negativ pentru cele două petente.

Aceeași rezoluție negativă a primit și cererea, înregistrată la 12 mai 1933, care conținea rugămintea unui invalid de război, concepută în următorii termeni: „Subsemnatul, Ivap Simion, invalid din război, din comuna Bala de Sus, județul Mehedintzi, în înaintea Dumneavoastră cu lacrimi în ochi, fiind om foarte sărac cu o familie destul de grea, cu trei copii și soția neavând niciun fel de mijlocire, stau în cea mai grea mizerie, Vă rog, Domnule guvernator, să binevoiți să-mi aprobați și mie un mic ajutor bănesc din partea dumneavoastră, vă rog din sufletul meu, că sunt om sărac" (*Arhiva B.N.R., Secretariat, dosar nr. 16/1933-1934, f. 101*).

Finalurile solicitărilor de acest tip apelează întotdeauna la formule retorice, care sporesc tensiunea mesajului și înduioșează chiar și astăzi. La fel se întâmplă și în cazul de față: „Rămân cu mare mulțumire către Dumneavoastră, să trăiți, Domnule Guvernator cu familia Dumneavoastră, la mulți ani fericiți! Rămân cu profund respect, Ivan Simion, invalid de război."

Pe lângă aceste solicitări care au fost direct clasate, în Arhiva B.N.R. există și alte cereri analizate chiar de guvernatorul B.N.R., demnitare ocupată în anul 1933 de către Constantin Angelescu. Evocat de curând în cadrul Cercului de istorie bancară din B.N.R. (*Magazin istoric, nr. 2/2007*), Constantin Angelescu a fost guvernator al Băncii Naționale a României de mai multe ori: 9 martie-10 iulie 1931; 27 noiembrie 1931-3 februarie 1934; 1 aprilie-30 septembrie 1944. Cele pe care le semnalăm în continuare au



Destinatarul acestor disperate cereri de ajutor, guvernatorul B.N.R., Constantin Angelescu

primit tot rezoluții negative, dar aceasta se datorează, pe de o parte, faptului că petenții primiseră succesiv mai multe ajutoare și, pe de altă parte, dificultăților prin care chiar Banca Națională trecea în acel an de criză.

Astfel, Tinca Niculescu din București, strada Nicușor nr. 5, își descrie situația în următoarea manieră: „sunt rămasă suferindă în urma unei lungi boli, văduvă, împovărată de patru copilași, toți de etate mijlocie, astăzi mă uit cu groază cum încep a se istovi unul câte unul, doi îmi sunt bolnavi și zac fără un medicament, eu, de ce trece, boala mi se agravează, proprietarul, văzând că nu mai am nicio posibilitate de a plăti chiria, cum nu am mai putut da de patru luni nimic, mă evacuează, vin cu lacrimi în ochi a mă ruga de bunățate Dvs. de a-mi acorda și mie un ajutor bănesc, ca prin modul acesta să ne putem salva, că altfel suntem expuși pieirei" (*Arhiva B.N.R., Secretariat, dosar 16/1933-1934, f. 400*). Tinca Niculescu mai primise însă ajutoare de la B.N.R., chiar în martie 1933 (300 lei), dar și în anii precedenți: aprilie 1931 (500 lei), iunie 1931

(500 lei), octombrie 1932 (300 lei). Prin urmare, deveniseră o obișnuință aceste solicitări, ceea ce nu anulează evaluarea situației materiale precare a văduvei bolnave de pe strada Nicușor, dar justifică rezoluția lui C. Angelescu – „a luat".

Spriznul Băncii Naționale era cerut și de persoane care nu erau tocmai lipsite de orice sursă de venit, dar invocau, ca și în cazul precedent, o sănătate precară, precum P. Niculescu (faptul că are același nume cu precedenta petentă este, probabil, o coincidență), „funcționar la Ministerul de

Interne, detașat cu serviciul la Camera Adunării D-lor Deputați". Acesta locuia în București, pe strada Vulturul nr. 145, era „bolnav de diabet, după cum se poate constata din alăturatul buletin de analiză", și „completamente sărac și neavând cu ce mă trata, respectuos vă rog să binevoiți a-mi acorda un ajutor bănesc". Și pe cererea lui se consenează ajutoarele precedente: 22 iulie 1932 (3.000 lei), 5 septembrie 1932 (1.000 lei), 30 septembrie 1932 (1.000 lei), 22 decembrie 1932 (500 lei), 29 mai 1933 (1.000 lei). Frecvența și cuantumul acestora au fost motivele pentru care rezoluția cu creion portocaliu a guvernatorului a fost: „la dosar, a luat" (*Arhiva B.N.R., Secretariat, dosar 16/1933-1934, f. 353*).

În cazurile menționate, chiar dacă avem numele lor, acești oameni tot niște anonimi rămân, dar, prin aceste cereri, istoricul le aude vocile și din aceste biografii transfigurate poate stabili starea lor de spirit, universul lor mental, orizontul lor de așteptări. În același timp, avem acces la tehnicile și strategiile lor de supraviețuire. ■

Războiul



Timp de un deceniu (1930-1940), viața politică din România a fost marcată de disputa dintre Carol al II-lea și Iuliu Maniu, fiecare încercând să-și impună voința în fața celuilalt și, în ultimă instanță, amândoi asupra evoluției regimului politic din țara noastră.

Imediat după Primul Război Mondial părea că între cei doi existau mari șanse de colaborare, date fiind sentimentele lor antiliberales. Atât Maniu, cât și prințul Carol erau adversari ai lui Ion I.C. Brătianu. Nu o dată, Carol afirmase că dorea să „elibereze” instituția monarhică de sub influența liderului liberal, rostind cuvinte aspre la adresa mamei sale, regina Maria, și a prințului Barbu Știrbey, pe care îi considera instrumentele lui Brătianu prin care acesta își exercita influența dominatoare asupra regelui Ferdinand. Din acest motiv, Maniu vedea în Carol un viitor rege energic: va elimina camarila, conducând țara cu partidele susținute de electorat, în rândul cărora Partidul Național, devenit Partidul Național-Tărănesc după 1926, se situa la loc de frunte.

La 12 decembrie 1925, principele Carol a renunțat pentru a treia oară la calitatea de moștenitor al tronului. Regele Ferdinand a convocat Consiliul de Coroană la Sinaia pentru ziua de 31 decembrie și a cerut celor prezenți să ia „cunoștință de renunțarea principelui Carol, în urma căreia să se păsească fără întârziere la măsurile legale pentru recunoașterea principelui Mihai ca principe

CAROL AL II-LEA - IULIU MANIU DE LA COLABORARE LA CONFRUNTARE

IOAN SCURTU

La 20 iulie 1927, Ferdinand a murit și principele Mihai a devenit rege la vârsta de șase ani, prerogativele sale fiind îndeplinite de Regentă. De la tribuna Adunării Deputaților, Maniu afirma că Regenta fusese alcătuită „fără concursul liber exprimat al națiunii” și ca atare Partidul Național-Tărănesc (P.N.Ț.) o recunoștea numai *de fapt*, nu și *de drept*.

Mult mai tânăr, dar mai dibace

În lupta pentru înlăturarea Partidului Național Liberal

(P.N.L.) de la putere, Maniu a folosit o gamă variată de metode, între care și „santajul cu prințul Carol”. La sfârșitul anului 1927 și începutul lui 1928, emisari ai săi s-au deplasat la Paris și au discutat cu Carol despre eventuala lui revenire în țară pentru a ocupa tronul părintesc. Într-un interviu acordat ziarului italian *Corriere della Sera*, Maniu declara: „Atâta timp cât a trăit regele Ferdinand, ne-am urât [dorit] întotdeauna ca el să revină asupra hotărârii sale și să-l rechem pe prințul Carol. Este, desigur, de preferat un

rege propriu-zis unei Regente.” A fost elaborat chiar și un plan, care viza venirea lui Carol în ziua de 6 mai 1928, când la Alba Iulia se desfășura o mare întrunire organizată de P.N.Ț., în cadrul căreia s-a cerut Regentei înlăturarea guvernului Vintilă Brătianu și formarea unui nou cabinet, prezidat de Iuliu Maniu. Prințul Carol s-a deplasat de la Paris la Londra, de unde un avion urma să-l aducă în țară. Dar planul a eșuat, deoarece autoritățile engleze, alertate de guvernul de la București, au interzis de-

de zece ani

mostenitor al României". În cuvântul său, Maniu a recunoscut că dreptul de a hotări într-o asemenea problemă aparținea regelui, dar a apreciat că ar fi fost necesar să se mai facă un demers „solemn și oficial” pe lângă principe, pentru a-l determina să revină asupra declarației de renunțare. La fel au pledat Alexandru Vaida-Voevod și N. Iorga, dar regele a declarat că orice nouă intervenție era inutilă.

În ziua de 4 ianuarie 1926, Adunarea Națională Constituantă a adoptat legile prin care se primea renunțarea lui Carol, principele Mihai era proclamat moștenitorul tronului și se constituia o Regentă (alcătuită din principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și juristul Gheorghe Buzdugan), care să exercite prerogativele suveranului, în caz că acesta ar ajunge pe tron înainte de vârsta majoratului (18 ani). În cadrul dezbaterilor, Iuliu Maniu s-a referit numai la instituirea Regentei, afirmând că aceasta era „o prerogativă regală, iar noi nu vom să o discutăm”; totuși, el nu o socotea necesară și oportună, deoarece regele Ferdinand „se bucură de o sănătate completă” și nu era bine să se constituie, alături de acesta, „o autoritate latentă”.

Parlamentul, în care majoritatea o aveau liberalii, a votat proiectele de lege în forma prezentată de guvern.



colarea avionului care urma să-l transporte pe Carol în România.

La 10 noiembrie 1928, Iuliu Maniu, devenit președinte al Consiliului de Miniștri, a depus, în fața Regentei, jurământul de credință față de regele Mihai. Regenta a dizolvat Parlamentul, s-au organizat alegeri pentru Adunarea Deputaților și Senat, câștigate de P.N.T. cu o majoritate covârșitoare: 77,76%, exprimând popularitatea partidului și uriașele speranțe pe care cetățenii și le puneau în noul guvern.

Dar, ajuns la putere, Maniu și-a nuanțat atitudinea față de criza dinastică. Nu a mai ridicat problema anulării actului de la 4 ianuarie 1926, ci a acționat pentru influențarea Regentei. Momentul favorabil s-a ivit în octombrie 1929, când a murit Gheorghe

Buzdugan, iar Maniu l-a impus în Regentă pe Constantin Sărățeanu, un „ilustru necunoscut”, dar care era rudă cu Mihai Popovici, la rândul lui nepot al lui Maniu. În 1936, Maniu avea să recunoască faptul că l-a „ales” pe Sărățeanu, deoarece acesta „mi-a făgăduit că dacă națiunea va voi pe rege [Carol], nu se va opune”. Atât personalitatea ștearsă a lui Sărățeanu, cât și maniera în care fusese impus au contribuit la compromiterea definitivă a Regentei, care a apărut în ochii opiniei publice ca o instituție subordonată partidului aflat la putere.

În condițiile crizei economice, guvernul Maniu s-a dovedit cu totul ineficient, iar înăbușirea grevei minerilor de la Lupeni din august 1929 (s-au înregistrat 22 de morți și 58 de răniți) a generat un

adevărat șoc pentru cei care speraseră că național-țărăniștii vor inaugura „o eră nouă”. Mulți români și-au îndreptat privirile spre principele Carol, vlăstarul regal tânăr și energetic. Simțind acest lucru, Maniu a trimis din nou emisari la Paris, pentru a negocia cu Carol venirea în țară, pe baza respectării a trei „angajamente solemne”: 1) se va despărți de Elena Lupeșcu; 2) își va reface căsătoria cu principesa Elena; 3) va guverna constituțional (adică va respecta legea fundamentală din 1923).

Carol a evitat să facă declarații ferme în sensul acceptării acestor angajamente, dar a înțeles că șeful guvernului nu se va opune revenirii lui în țară. Într-adevăr, în seara zilei de 6 iunie 1930, a sosit inopinat în București, instalându-se la

Palatul Cotroceni (*Magazin istoric*, nr. 5/2000). A telefonat apoi la Președinția Consiliului de Miniștri: „Domnule Maniu, am sosit!”

Total surprins, Maniu a răspuns: „Bine ați venit, Alteță!”, acceptând să meargă la Cotroceni pentru a discuta cum să se procedeze în continuare. Un gest, în fond, ilegal. În primul rând pentru că, în decembrie 1925, principele se angajase să nu se întoarcă în țară „timp de zece ani, iar după expirarea acestui termen să nu mă întorc fără autorizația suveranului”. El călcase în picioare acest angajament scris. Maniu cunoștea prea bine respectivul document, dar a acceptat faptul împlinit. În al doilea rând, era limpede că principele nu venise în țară ca o persoană particulară, ci ca un pretendent la domnie. Pe tron se afla regele Mihai, căruia primul-ministru îi jurase credință. Acceptând situația, Maniu își încălca jurământul depus la 10 noiembrie 1928. În al treilea rând, principele sosise în țară în mod fraudulos, cu un pașaport fals, pe numele Eugen Nicolas. Dar atunci, în



Ademenit de rege,
Alexandru Vaida-Voevod s-a
îndepărtat curând de Iuliu Maniu

noaptea de 6/7 iunie 1930, excelentul jurist Iuliu Maniu a cedat în fața politicianului cu același nume, pentru care normele de drept și moralitatea contau mai puțin când era vorba de exercitarea puterii.

Discuția a fost dificilă: Maniu a căutat să obțină „angajamentele solemne” solicitate anterior, în timp ce Carol a replicat că el s-a despărțit de Elena Lupescu din momentul în care a decis să vină în țară, dar nu vedea cum i s-ar putea interzice unui român să se întoarcă în țara sa. Refacerea căsătoriei cu

principele Elena era o problemă personală și, în plus, nu el inițiasse divorțul, în 1928. L-a asigurat pe Maniu că va depune jurământul pe Constituție, și o va respecta în spiritul și litera ei. Convorbirea s-a încheiat într-o atmosferă tensionată și fără nici un rezultat practic pentru Maniu. În final, acesta a decis că va susține alegerea lui Carol în Regență, în locul lui Sărățeanu, urmând ca ulterior să se procedeze la anularea legilor din 4 ianuarie 1926.

Deși mai tânăr cu 20 de ani și fără experiența politică a lui Maniu, Carol s-a dovedit mult mai dibace și eficient. După ce a plecat Maniu, principele a convocat la Cotroceni mai mulți lideri politici, inclusiv fruntași ai P.N.T. (Ion Mihalache, Grigore Iulian, Aurel Leucuci), care, cu toții, s-au pronunțat pentru proclamarea lui ca rege al României. Văzând direcția în care evoluau evenimentele, Maniu și-a amintit că jurase credință regelui Mihai, drept care, în dimineața zilei de 7 iunie, a decis să demisioneze din fruntea guvernului, pentru a nu deveni sperjur.

Învingător, dar „tras pe sfoară”

În aceeași zi s-a format un nou cabinet național-tărănist, prezidat de Gh.Gh. Mironescu, iar la 8 iunie Parlamentul a votat proiectul de lege prin care se anulau actele normative din 4 ianuarie 1926. Principele Carol, în calitate de fiu prim-născut al lui Ferdinand, devenea regele României. Luând cuvântul în numele majorității parlamentare național-tărăniste, Maniu a declarat că „se alătură cu



Înaltul regent Patriarhul Miron Cristea rostindu-și cuvântarea
cu prilejul Serbărilor Unirii

însuflețire ca Reprezentanța Națională să declare de moștenitor al tronului pe Alțea Sa Regală Principele Moștenitor Carol“.

După depunerea jurământului, Carol a primit demisia guvernului Mironescu și a început consultările pentru formarea unui nou cabinet. L-a însărcinat mai întâi pe Maniu, dar acesta a refuzat. În comunicatul dat publicității se invocau două motive: după 15 ani de intensă activitate politică, fără nici cel mai mic repaus, „a urmat o serioasă zdruncinare a sănătății sale, care pretinde un imediat repaus de câteva luni“, iar în al doilea rând, „nu găsește indispensabilă prezența sa în fruntea guvernului“. În realitate, Maniu dorea să-l aducă pe Carol în situația de a înțelege că P.N.T. era factorul decisiv în viața politică a României și că fără acordul acestuia – care deținea majoritatea în Parlament – nu se putea menține nici un guvern.

Regele l-a însărcinat pe generalul Presan cu formarea unui cabinet de concentrare, dar acesta eșuând în tentativa sa, Carol al II-lea a fost nevoit să apeleze din nou la Maniu. De această dată, omul politic ardelean a acceptat. În câteva zile se întremase, astfel că la 13 iunie a fost cel dintâi președinte al Consiliului de Miniștri care a depus jurământul în fața regelui Carol al II-lea.

Sentimentul public era că, în confruntarea dintre Carol și Maniu, liderul național-țărănist ieșise învingător. Ziarul *Aurora* scria: „Guvernul actual este guvernul d-lui Maniu. Al d-sale și numai al d-sale. Nu este guvernul regelui, fiindcă regele a dorit



Barbu Știrbei: pentru Maniu – adversar politic, pentru rege – dușman de moarte

guvern de concentrare, care nu s-a putut realiza.“ O părere similară exprima și N. Iorga: „Învingătorul e domnul Iuliu Maniu, șeful P.N.T. Voința sa de fier a izbutit. Ceea ce a vrut se împlinește. A învins pe rege. *Ave Cezar*“.

Încântat de succes, Maniu nu a dat atenție măsurilor luate de rege în timpul crizei guvernamentale și nu a ridicat nici un fel de obiecții. Acestea priveau: înlăturarea unor persoane de la Curtea Regală; instituirea funcției de secretar particular al regelui, care a fost atribuită lui Constantin (Puju) Dumitrescu; numirea unui nou prefect al Poliției Capitalei, în persoana colo-

nelului Gabriel Marinescu; stabilirea domiciliului reginei Maria la castelul Balcic; atribuirea titlului de Majestatea Sa (dar nu și de regină) fostei sale soții Elena. Aceste decizii ale regelui, aprobate de Maniu, au creat mari dificultăți în calea desfășurării normale a vieții politice din România timp de un deceniu, dar liderul național-țărănist nu a recunoscut niciodată că a fost „tras pe sfoară“ de noul rege.

La 12 august 1930, Elena Lupescu a sosit în țară, fiind găzduită la Castelul Peleş. Primul ministru s-a deplasat la Sinaia, pentru a-i atrage atenția regelui că nu respectă „obligamentul“ de a se despărți definitiv de Lupeasca. Suveranul a negat categoric că aceasta s-ar afla în Sinaia, dar în fața stăruințelor lui Maniu l-a chemat pe administratorul castelului pentru a-i spune dacă exista o asemenea persoană acolo. În fața celor doi, administratorul a controlat lista cu personalul angajat, dar n-a găsit decât o... „spălătoreasă“ cu numele Elena Lupescu din comuna Baia (județul Suceava). Carol a



Principele regent Nicolae; în dreapta sa, ASR principesa mamă Elena, iar în stânga prințesa Ileana

întrebat ironic: „Domnule Maniu, este normal ca pentru o spălătoreasă să se certe regele României cu primul său ministru?” În fața acestui nemeipomenit tupeu, Maniu nu a avut replică și a plecat de la Sinaia, deși era convins că Elena Lupescu se afla la Castelul Peleş. Peste mulți ani, Pamfil Șeicaru aprecia că, în acel moment, liderul P.N.Ț. făcuse o greșeală fatală: „Ce s-ar fi întâmplat dacă Iuliu Maniu ar fi dat ordin, în calitate de prim-ministru, ca Elena Lupescu să fie arestată, sub acuzația de a fi intrat în țară cu pașaport fals? Cine ar fi cutezat să-i ia apărarea? Atât Partidul Național Liberal, cât și celelalte partide din opoziție ar fi aplaudat măsura guvernului, care satisfăcea opinia publică. Regele? În august 1930 el se ferea să provoace opinia publică, pe care orice partid politic ar fi aprins-o multumită unei agitații violente și bine organizate. Pe ce se rezema Carol în august 1930? Absolut pe nimic. Își închipuie cineva că armata română s-ar fi înfruntat cu unanimitatea partidelor sprijinite de opinia publică spre a apăra pe țiutoarea regelui intrată în țară cu pașaport fals?”

Regele promite. A câta oară?

În primele luni de la venirea ei în România, Elena Lupescu a stat la Sinaia, departe de ochii lumii, dar ceva mai târziu s-a mutat într-o somptuoasă vilă din Aleea Vulpache (astăzi Aleea Alexandru), care a devenit centrul intrigilor politice din

România. În fapt, odată cu venirea ei s-a constituit camarila regală, care a devenit un important pol de putere politică, diferit, și adesea opus, celui legal, parlamentar-constituțional.

Iuliu Maniu a sesizat pericolul și a socotit că pentru a o îndepărta pe Elena Lupescu de la Palat cea mai bună soluție era încoronarea regelui Carol al II-lea, alături de principesa Elena, după modelul aplicat în 1922 regelui Ferdinand și reginei Maria. Stăruința sa pentru refacerea căsătoriei regale nu avea sorți de izbândă, deoarece atât Carol al II-lea, cât și principesa Elena nu voiau să audă de împăcare. Regele a făcut declarații publice împotriva încoronării, afirmând că acest act ar impune mari cheltuieli, iar România se afla într-o stare economică precară.

La începutul lunii octombrie 1930, Iuliu Maniu

și-a prezentat demisia din fruntea guvernului, „din motive de sănătate”. La 8 octombrie s-a format un nou guvern național-tărănesc, prezidat de Gh.Gh. Mironescu, după care a urmat, în aprilie 1931, un cabinet de „uniune națională”, condus de Nicolae Iorga.

La 22 iunie 1931, Maniu a demisionat din funcția de președinte al P.N.Ț., sub motiv că lupta împotriva guvernului echivala cu lupta împotriva regelui, și el nu voia să angajeze partidul într-o astfel de acțiune. La 17 februarie 1932, Carol și Elena au semnat un acord, potrivit căruia principesa se stabilea în străinătate, putând veni în țară cel mult patru luni pe an; regele se obliga să-i trimită acolo suma cuvenită, potrivit listei civile.

După eșecul guvernului Iorga, s-a format un cabinet național-tărănist, condus de Alexandru Vaida-Voevod. În timpul campaniei electorale, Iuliu Maniu a desfășurat o energică acțiune pe cont propriu împotriva camarilei. După alegeri, soldate cu victoria P.N.Ț., Maniu a revenit la conducerea partidului, la 30 iulie. În octombrie 1932, regele a făcut din nou apel la el să formeze guvernul, iar Maniu a acceptat, după ce, potrivit afirmațiilor nepotului său, Zaharia Boilă, Carol a promis refacerea căsătoriei cu principesa Elena, respectarea normelor constituționale și recunoașterea dreptului guvernului de a numi orice funcționar de stat.



Regele Carol al II-lea în Sala Tronului

(Continuare în p. 53)

Francezii și spaniolii Evului Mediu, locuitorii Lumii Noi, odată descoperită de europeni, n-au rezistat nici ei ispitei de a se hrăni rapid, sub presiunea timpului, cel care stăpânea și strivea, ca și astăzi, omul (Magazin istoric, nr. 4, 5/2007). Ne apropiem, cu incursiunea noastră, de bistrourile Parisului (să nu omitem nici etimologia termenului, care provine de la bistro, repede, în limba rusă) și de MacDonald's-urile, întâlnite azi la tot pasul.



Piață medievală, furnizoarea ingredientelor necesare unei hrăniri rapide

UNIVERSUL ISTORIC AL FAST-FOOD-ULUI

OVIDIU MUREȘANU

În Parisul din vremea lui Ludovic al XIV-lea (1643-1715) funcționau o serie de ospătării (Mantoue, Luyne, Picardie, Heaume, Le Gros Chapelet) și hanuri (Coroana de aur) extrem de ieftine, unde consumatori fără pretenții puteau servi la repezeală preparate mai puțin sofisticate, dar accesibile ca preț. Simandicosul autor al Artei poetice, Nicolas Boileau, desconsidera aceste stabilimente culinare în care se putea servi prânzul chiar și la suma ridicolă de 10 soli (bani), insinuând că tarifele reduse erau armonizate cu reputația discutabilă a mâncărilor oferite. Pe de altă parte, în birturile de cartier, nevoiași parizieni consumau fără fandoseli supă, carne, pâine și bere din belșug pentru doar 5 soli.

Din această gamă vastă de localuri, răspândite pe patru continente și concepute pentru a servi consumatorii cât mai prompt, pe parcursul secolului

al XVIII-lea, se vor dezvolta viitoarele restaurante sedentare ale lumii moderne. Înainte de 1760 elitele sociale europene nu mâncau în locuri pu-

blice. În 1766, Mathurin Roze de Chantoiseau deschide la Paris un restaurant, care servea clienților diverse feluri de mâncare, la orice oră, dar evita

promiscuitatea din birturi, taverne și ospătării. Intelc-tualii, artiștii, comercianții, dar și anumite pături ale aristocrației încep să frecven-teze marile restaurante pari-ziene pe parcursul ultime-lor două decenii ale Vechiului Regim. În 1782, Beauvilliers, bucătarul principilor de Condé, inaugurează res-taurantul *Grande Taverne de Londres*, iar peste câțiva ani (1789), capitala franceză număra peste 50 de asemenea localuri (*Palais Royal*, *Huré* etc.), care devin puncte de atracție pentru protipendadă. Fenomenul se propagă la scara întregului continent.

Versiunea balcano-levantină

În ciuda faptului că res-taurante încep să prolifereze în mediile urbane dens populate, pe durata Secolului Luminilor păturile orășenești defavori-zate continuă să frecventeze localuri ieftine de tip *fast-food*. De altfel, acum două secole lordul Sandwich lansează celebra variantă de gustare care îi poartă numele. Inovația cucerește piața culinară a epocii, în aceeași ma-nieră triumfală în care *hamburger-ul* se impune în a doua jumătate a secolului al XX-lea. S-ar putea însă ca amintitele invenții gastronomice să fi fost inspirate și chiar devansate de anumite practici ale bucătăriilor ambulante din lumea islamică, care, încă din vremurile medievale, ofereau consumatorilor lipii răscuite, în in-teriorul cărora era vârată



Nicolas Boileau respingea fast-food-ul epocii

câte o chiftea. De altfel, *hamburger-ul* nu e o invenție americană. Nu e legat nici de portul german Hamburg. Emigrantul danez Louis Lassen, originar din landul german Holstein, a început să prepare și să comercializeze produsul respectiv, pe la 1900, într-un automobil-bucătărie, la poarta Universității Yale, din New Haven, statul Connecticut.

Profitând de capturile ma-sive de pește ale flotelor de pescuit britanice, John Walton constituie, la finele secolului al XIX-lea, o vastă rețea de localuri, denumită *Fish and Chips*. În aceste bucătării

fruste și standardizate, desti-nate clienților cu venituri mo-deste, se serveau cu obstinație felii generoase de pește prăjit sau pané cu *pommes frites* (cartofi prăjiți). Inițiativa gas-tronomică a avut un succes fulminant. În Anglia anului 1888 funcționau între 10.000 și 12.000 de dughene *Fish and Chips*. Până în preajma Pri-mului Război Mondial nu-mărul lor ajunge la 25.000. John Walton, în al cărui lanț de bufete se hrăneau fami-liile proletare britanice, și-a argumentat invenția și în ca-litate de autor-gastronom, pu-blicând lucrarea *Fish and Chips și clasa muncitoare engleză*, consacrată elogiilor calităților nutritive (vitamine și proteine) ale peștelui și cartofilor serviți în „paradisul său culinar”.

Începând cu secolul al XIX-lea, în peisajul urban valah sau transilvan apar o serie de ospă-tării, birturi sau bodegi (uneori e vorba pur și simplu despre dughene sau barăci), care, doar cu îngăduință, ar putea fi considerate *fast-food-uri* în versiune balcano-levantină. Încă de la sfârșitul perioadei fanariote, în fiecare toamnă, pe dealurile Bucureștiului se iveau așa-numitele *vinării*. În aceste cârciu-mioare, construite din lemn și stuf, mai rar din chirpici, și dotate cu un mobilier rustic, se ser-veau pastramă de capră și ied dulce, pescărie proaspătă, pui cu mujdei de usturoi, fripturi la grătar și cârnați oltenești, preparați în mațe de iepure, ghiudem, telemea și cașcavaluri, toate stro-pite cu tulpurel sau vi-nuri vechi, păstrate în bu-



Automobilul-bucătărie instalat de Louis Lassen la poarta Universității Yale

toiașe mici, ceruite cu grijă. Mușterii acestor locante sezoniere proveneau din rândurile boiernașilor și ale soldății miei boierești sau domnești.

Șămpănică și varnavici

Cu ocazia celebrului Târg bucureștean al Moșilor – imortalizat în acuarelele și crochiurile pictorului maltez Amedeo Preziosi –, care funcționează, probabil, din secolele XVII-XVIII, la adăpostul umbrărelor și al ospătărilor improvizate, cârnăciorii și micii sfârâiau pe grătare, vestitele „gogoși infuriate” se prăjeau în cazanele cu-ulei, iar vânzătorii ambulanți ofereau limonadă, șămpănică, bragă și rahat cu apă rece. În incinta acestui bălci imens, răspândit pe o suprafață de aproximativ 100.000 de metri pătrați, puteau fi frecventate atât chioșcurile în care se comercializau „gurițe”, turtă dulce, brânzoaice și împletituri de simigerie, cât și birturile unde se găsea bere de la „Bragadiru” sau „Luther” și se serveau crenvurști gustoși de la „Pațac” (Carol Patzak) sau „Potsudec”.

În anii 1868-1885 Bucureștii dispuneau doar de două piețe, în care se îmbulzea gloata negustoriei mărunte, formată în mare parte din „comercianți ambulanți”. Atât simigiii, care își împrumutaseră numele de la *simit* (semințe de susan), cât și covrigarii se îndeletniceau cu vânzarea covrigilor mari și mici, cu susan sau fără, a acelei plămade grase de covrigi



Bragăciu...

uscați, numită *bogaci*, dar și a plăcintelor cu carne sau brânză. Prăvălia lor era un coș uriaș, atârnat cu o curea lată peste umăr. Pe fundul coșului puneau un lighenaș cu jăratec de mangal, peste care fixau o *sinie* (tavă mare de alamă) cu plăcinte. Datorită respectivei inovații produsele de patiserie rămăneau mereu calde. Pe marginea coșului de nuiele erau înfipte bețe, pe care erau expuse diverse sortimente de covrigi. Plăcinta de mici dimensiuni – o bucată doar cât podul palmei – era comercializată cu cinci parale, iar „bogaciul” – o bucată cât palma întregă – la același preț. Covrigii cei mari, cu susan sau fără, costau zece bani, iar ceilalți

cinci parale. În aceleași piețe, bragăzii turco-bulgari (rume-lioți) și limonagii (români uneori) ofereau în arșița verii clasicile lăr băuturi analcoolice (limonada și bragă), păstrate în donițe răcite cu bulgări de gheață.

Iarna, în loc de bragă și limonadă, turcii vindeau ceai și *salep* (un ceai vâscos), băuturi care se consumau fierbinți și se păstrau în samovare aburinde. Alți comercianți ambulanți, profitând de sezonul rece, coceau castane pe sobițe de tablă sau fierbeau crenvurști, pe care îi numeau *varnavici*, derivat lingvistic din germanul *warne Wurst* (cârnat cald).

Înainte, dar și după Războiul de Independență din anii 1877-1878, în peisajul stradal bucureștean se instalează o suită de birturi. Profilul și atmosfera acestor localuri ieftine, cu servire rapidă, destinate clienților cu venituri modeste, sunt evocate cu un oarecare farmec statistic de publicistul Constantin Bacalbașa: „Peste patru ani, când am intrat în Universitate, am cunoscut și micile birturi pentru studenți și cu abonament [...] La birt prânzeam fără vin și fără desert, iar abonamentul varia între 30 și 40 de lei lunar, după calitatea birtului. La

ulicioara, la Sf. Nicolae, între str. Lipsani și strada Doamnei, era un birt încă și mai ieftin, se mânca cu 20 de lei pe lună.”

La Brașov, șapte crețari un crenvurst

Prin 1879, același personaj, ajuns copist la Ministerul de In-



... și oltean cu fructe proaspete

strucție Publică, cu un venit lunar modest de 88 de lei, descoperă și frecventează cu loialitate o serie de alte birturi cu tarife rezonabile: „Era birtul lui Enache de lângă Ministerul de Interne, în strada Academiei. Am mai vorbit. Într-o mică odăită, cât se poate de primitivă, și cu patru mese numai, se mânca o excelentă bucătărie românească și ieftină. Prețurile variau de la 20 de bani porția până la maximum 80; cu 80 de bani aveai mâncările excepționale, precum fripturi de curcan, de iepure etc. Eu dejunam cu 90 de bani și anume: pâine 10 bani, 2 ouă fierte 20 bani, o fleică 40 bani, 1 măr 10 bani, bacșișul 10 bani. Fără vin. Cu vin costa 1 leu și 10 bani.”

La finele secolului al XIX-lea și în primii ani ai veacului următor, viitorul lingvist și memorialist Sextil Pușcariu vizita cu fervoare birturile celebre ale orașului de la poalele Tâmpiei. La vârsta senectuții, în climatul auster de după 1945, copleșit de o autentică nostalgie gurmândă, le va zugrăvi în *Brașovul de altădată* repertoriul gastro-nomic savuros: „Anumite bucate erau mai bune la birt decât acasă. Înainte de toate, fripturile la grătar. La *Gambrinus* erau vestite cotletele de porc sau de vacă, servite pe farfurii de lemn. Specialitatea Brașovului erau «flechii». Cei mai buni erau la *Gura dulce*, un birt mic și ascuns în fundul unei curți din piață, care avea o ieșire în «scaunele» măcelarilor [...] Cu cât «flechii»



erau mai grași și mai mustoși, cu atât erau mai buni.

Pe când se frigeau pe cărbuni, pica de pe ei grăsimea pe jar, răspândind o aromă care-ți excita apetitul. Carnea friptă era adusă pe un fund mare de lemn – «cârpătorul» – pe care chelnărița o tăia cu un cuțit lung, cu o dibăcie extraordinară și cu iuteală mare – ca să nu se răcească – în formă de tăiței [...]. Toamna, când venea mustul, erau căutate anume birturi cu această băutură, în care găseai și crenvurști buni. Aceștia, cu hrean sau cu sos de gulaș, se mâncau de obicei la *Gabel*, în curtea casei care făcea colț în Ulița Căldărarilor cu Tărgul Boilor, la un pahar de bere, pe la 11.

O astfel de porție mică de o jumătate de pereche de crenvurști sau de tocană se numea «zonă» și costa șapte creițari.”

Astăzi, în era globalizării, localurile cu servire rapidă de tip *fast-food*, după o istorie, așa cum am putut constata, de anvergură milenară, cunosc o expansiune mondială și au devenit un veritabil fenomen social, dacă luăm în considerare statisticele, care susțin că peste o treime din populația țărilor dezvoltate s-a convertit la această modalitate de a se

alimenta. ■



Editura **ALMA**

Calea Severinului 44A

200610 Craiova

Tel./Fax: 0251-586.301; 587.300

e-mail: alma_cons@yahoo.com

Meridiane doljene

ACADEMIA ROMÂNĂ

Institutul de Cercetări Științifice „G. I. Brăncușu” Ploiești - Craiova

**DICTIONARUL ISTORIC
AL LOCALITĂȚILOR
DIN JUDEȚUL DJOLJ
CRAIOVA**

Editura **ALMA** - Craiova

2005

UN CONTE REBEL: EMERIC THÖKÖLY

Contele Emeric Thökölly (1657-1705) a fost un personaj controversat. A vrut să-și elibereze țara de sub stăpânire austriacă, însă a eșuat din cauza condițiilor potrivnice și a lipsei unui plan politic bine elaborat. A fost iubit de soldați pentru severitatea și pentru talentul de strateg. A fost urât de statele catolice pentru o alianță încheiată cu Imperiul Oto-



man. A tratat personal și a întreținut corespondență cu cei mai puternici oameni ai timpului (Ludovic al XIV-lea, Jan Sobieski, Leopold I) și s-a aflat în grațiile Imperiului Otoman, care i-a sprijinit interesele aproape până la capăt, încât cronicarul muntean Radu Greceanu scria: „cinstea pe care o avea Thökölly de la împărăție era întocmai ca a luceafărului”.

ROBERT C. THÖKÖLY

Comandant al curuților (rebeli) la doar 21 de ani, rege al Ungariei superioare la 25, principe al Transilvaniei la 33, Emeric Thökölly, „craii curuților”, cum a mai fost cunoscut, s-a născut la 15/25 septembrie 1657, în castelul Késmark din Slovacia. Făcea parte dintr-o familie de negustori luterani înstăriți care, pentru serviciile aduse Casei de Habsburg, a fost înnobilită către sfârșitul secolului al XVI-lea. În timp însă, situația s-a schimbat. Din slujitori fideli ai Imperiului Habsburgic, membrii familiei au devenit cei mai aprigi dușmani ai acestuia.

Sub protecția lui Ludovic al XIV-lea

Această schimbare de atitudine a intervenit după așa-numita pace de la Vasvár, încheiată la 10 august 1664 între Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman. Atunci, mai mulți magnafi, în frunte cu poetul-soldat Nicolae Zriny, au hotărât organizarea unui complot pentru a scoate Ungaria de sub influența austriacă. Acestei conspirații i s-a alăturat și István Thökölly, tatăl viitorului „craii curuților”.

Complotul a eșuat, iar represiunea a fost extrem de sângeroasă. Petru Zriny, Francisc Nádasdy, Francisc Frangepany și Erasmus de Tattenbach au fost decapitați, iar averile lor confiscate. István Thökölly a murit în 1670, în

cetatea sa Árva, asediată, fiul reușind să scape. Represiunea nu a calmat situația din Ungaria; din contră, ea a dat naștere unei puternice revolte antihabsburgice. „Nemulțumiții”, cum erau numiți în documentele franceze, s-au refugiat în Transilvania, unde principele Mihail Apafi (1661-1690) le-a acordat tot sprijinul.

La curtea principelui Apafi, Emeric Thökölly era apreciat pentru „vitejia și spiritul său de aventură”. Mai mult decât atât, principele i-a acordat o serie de dregătorii, printre care și cea de comite de Maramureș. Aceste funcții i-au dat posibilitatea să cunoască raporturile din viața internațională, precum și situația internă din Ardeal și Ungaria. În anii care au urmat, rolul lui Thökölly a crescut, el participând la toate înțelegerile și negocierile secrete în care era implicat Principatul Transilvaniei. Un exemplu în acest sens îl reprezintă Tratatul de la Făgăraș, din 27 mai 1677, încheiat între Transilvania și Franța.

În anul următor, 1678, Emeric Thökölly, în vârstă de doar 21 de ani, a preluat conducerea revoluțiilor și, cu sprijinul principelui Apafi, al cancelarului ardelean Mihail Teleky și cu bani francezi, a înregistrat succese notabile împotriva imperialilor, numiți „lobonți”. În fruntea armatei de aproximativ 20.000 de soldați, contele rebel a eliberat întinse teritorii, cucerind orașele miniere și făcând incursiuni până în Moravia. Aceasta a făcut ca numele său să fie cunoscut pretutindeni în Europa,

însuși Regele Soare, Ludovic al XIV-lea al Franței (1643-1715), întreținând corespondență personală cu el. Renumele era atât de mare, încât gazetele occidentale relatau cu regularitate despre campaniile sale, iar liberalii englezi erau supranumiți „Teckelites” pentru că îl susțineau. Până în 1681, stăpânirea lui Thököly s-a extins până la Bratislava (Pressburg), existând chiar pericolul să asedieze Viena. În acele condiții, împăratul Leopold I (1658-1705) a cerut încheierea unui armistițiu, conducătorul curuților fiind de acord.

În același an, împăratul a încercat să încheie un compromis cu răsculații. Astfel, în schimbul convocării Dietei de la Sopron, a restabilirii vechii constituții, a restaurării libertății religioase pentru protestanți și a unei amnistii generale, curuții trebuia să înceteze lupta. Însă Thököly a refuzat. În teritoriile controlate de el și-a creat o administrație financiară proprie, o armată foarte bine antrenată, condusă cu mână de fier, și a bătut monedă cu efigia sa și a



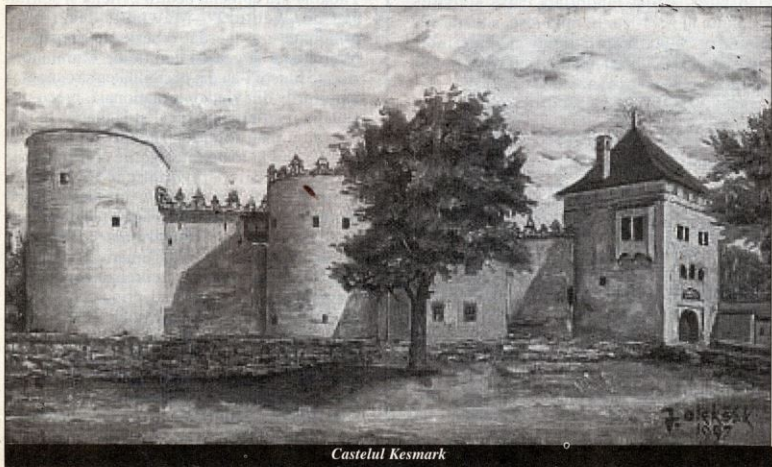
Regele polon Jan Sobieski

protectorului său Ludovic al XIV-lea. S-a proclamat principe, instaurând astfel un „principat al curuților”, care a supraviețuit până în jurul anilor 1685-1686.

Exilat pe viață

Anul 1682 a fost marcat de câteva evenimente importante pentru el. Mai întâi, căsătoria cu Ilona Zriny, văduva extrem de bogată a lui Francisc Rákóczi I, în urma căreia Thököly a dobândit o imensă avere, care i-a permis continuarea luptei. Apoi,

reluarea ofensivei împotriva „lobonților”, finalizată prin cucerirea unor cetăți importante, precum Kosice și Füle, și acordarea titlului de rege al Ungariei, în schimbul recunoașterii suzeranității otomane. Această înțelegere a reprezentat un șoc pentru toate statele creștine din Europa, iar majoritatea istoricilor consideră că a fost o greșeală fatală, care a dus la căderea sa. Din acest moment, dintr-un erou, Emerik Thököly a devenit „dușmanul creștinătății”. Mulți dintre nobilii care inițial l-au urmat, crezând că va obține independența Ungariei și



Castelul Kesmark

o va unifica, s-au retras, acceptând amnistia împăratului Leopold I. Aceeași reacție au avut-o și soldații săi, al căror număr scade treptat de la 20.000 la mai puțin de 10.000 în anii următori.

În 1683, contele a participat, alături de domnitorii Țărilor Române și de principele Transilvaniei, la campania otomană îndreptată împotriva Imperiului Habsburgic (*Magazin istoric*, nr. 1/2001). Totuși, s-a ținut departe de asediul Vienei, preferând să ocupe, în iulie 1683, Bratislava. Pentru eșecul asediului Vienei responsabil a fost considerat marele vizir Kara Mustafa, care a și fost asasinat din ordinul sultanului. Pentru ideea de a asedia Viena a plătit și Emeric Thököly. Acesta a fost arestat în 1685 de pașa de la Oradea, pus în lanțuri și trimis la Adrianopol. Acuzația s-a dovedit însă falsă și, la începutul anului următor, contele a fost eliberat și a revenit în grațiile sultanului.

Rebelul conte Emeric Thököly a intrat în armata otomană. Principatul său din Ungaria de Sus a fost ocupat de austriei, iar domeniile și averea i-au fost confiscate de Mihail Teleky, cancelarul Ardealului. Cu toate acestea, a participat la toate marile bătălii ale otomanilor de la sud de Dunăre, de multe ori sultanul și ceilalți dregători operând după planurile militare ale „craului”.

Destinul i-a mai surâs o dată, în 1690, când, în fruntea unei armate de circa 20.000 de soldați unguri, otomani, tătari și în coaliție, cu domnitorul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu (1688-1714), a pătruns în Transilvania și în luna august a înfrânt la Zărnești, lângă Brașov, o armată austriacă, condusă de generalul Donat Heissler, căzut mai apoi prizonier. După victorie s-a proclamat principe, fiind recunoscut ca atare în Dieta de la Cristian, lângă Sibiu. Nu a reușit să se impună pentru că, în doar câteva luni, o mare armată austriacă, condusă de Ludovic de Baden, l-a forțat să se retragă la sud de Carpați.

După acest eveniment, Emeric Thököly și-a stabilit baza la sud de Dunăre, primind titlul de conte de Vidin. A mai participat, în calitate de consilier militar și ofițer superior, la bătălia de la Zenta (septembrie 1697), unde turcii au fost înfrânți, după care a încetat să mai joace un rol politic și militar în Centrul și Estul Europei. A rămas până la moarte un rebel, Curtea de la Viena refuzând să-i acorde iertarea. Prin tratatul de la Carlowitz (ianuarie 1699), prin care Imperiul Otoman ceda Ungaria Habsburgilor, Emeric Thököly a fost exilat la Izmid, în Nicomedia, unde a rămas până la moarte, survenită în 1705, la vârsta de 48 de ani. ■

Carol al II-lea - Iuliu Maniu de la colaborare la confruntare

(Urmare din p. 46)

Dar abia a depus jurământul (20 octombrie) și la 1 noiembrie Maniu a trebuit să mijlocească (în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri) un nou acord între rege și fosta lui soție, potrivit căruia aceasta se stabilea definitiv în străinătate, putând reveni în țară cu aprobarea regelui pentru a se afla alături de fiul său, Mihai. Primea în schimb importante avantaje financiare, precum și lista civilă de 7 milioane lei anual. Prin acest acord, se năruia orice speranță a lui Maniu de refacere a căsătoriei celor doi

și de a o îndepărta, astfel, pe Elena Lupescu.

În ultima zi a anului 1932 s-a ivit un conflict între ministrul de Interne Ion Mihalache și doi dintre subordonații săi: colonelul Gabriel Marinescu, prefectul Poliției Capitalei, și generalul Constantin Dumitrescu – șeful Jandarmeriei, ambii membri ai camarilei regale. Mihalache a propus lui Carol destituirea lor, dar acesta a refuzat. În replică, ministrul de Interne și-a depus demisia, la 8 ianuarie 1933, iar regele i-a primit-o. În semn de solidaritate cu Mihalache, la 12 ianuarie, Maniu a prezentat demisia guvernului și Carol a acceptat-o. Peste două zile, s-a format un nou cabinet național-tărănist, condus de Alexandru Vaida-Voevod. Prin acest act, regele reușea să-l atragă pe Vaida de partea sa,

folosindu-l împotriva lui Iuliu Maniu.

Să nu fi înțeles Maniu substratul acestei manevre? Greu de spus, dar în ședința Delegației Permanente a P.N.T., din 15 ianuarie, el a declarat: „Sunt fericit că în fruntea guvernului este domnul Vaida, pentru că știu că el va și să mențină ordinea și disciplina în stat. Vă rog fără ezitare să dați același sprijin guvernului care s-a instalat acum.” Abia la 28 ianuarie 1933 Maniu a făcut public motivul plecării sale de la guvern: „Adevărată cauză a demisiei mele a fost nepotrivirea punctului meu de vedere cu cel al suveranului, de a asuma răspunderea guvernării.”

Din acel moment, confruntarea dintre Iuliu Maniu și camarila regală a intrat într-o nouă fază. ■

SARAH BERNHARDT JOACĂ ÎN ROMÂNIA



Teatrul Național din București și oaspetele lui, actrița Sarah Bernhardt



În luna martie 1889, pe scena Comediei Franceze din Paris s-a reprezentat cu succes piesa în amurg, a reginei Elisabeta, care semna cu pseudonimul literar Carmen Sylva (Magazin istoric, nr. 7, 8/1992; 5/1994). Rolurile principale erau interpretate de două cunoscutе actrițe ale vremii, Adeline Dudelay și Désirée Caroline Hammond.

O altă mare actriță a Comediei Franceze, Sarah Bernhardt (1844-1923), tragiană renumită, a întreprins în toamna aceluiași an, 1889, un turneu în România, cu spectacole la București, Brăila și Galați. Turneul s-a desfășurat între 8 și 15 noiembrie.

GABRIEL BADEA PĂUN

Carmen Sylva a socotit că era momentul proprie să-și ofere câteva dintre operele dramatice pentru ca Sarah Bernhardt să includă una dintre ele între cele pe care avea să le joace în România. În două luni, regina a pus la punct șase dintre creațiile sale pentru scenă, trimițându-le actriței. A asistat și la reprezentațiile cu piesele în care a jucat Sarah Bernhardt: *Feodora*, de Victorien Sardou, și *Adrienne Lecouvreur*, de Eugène Scribe. Nu a putut fi în sală când s-a prezentat *Dama cu camelii*, de

Alexandre Dumas-fiul, piesă și spectacol considerate imorale de austerul soț al lui Carmen Sylva, regele Carol I.

Suveranul a decorat-o, totuși, pe Bernhardt cu medalia „Bene Merenti”, clasa I. Cu toate aceste semne de augustă bunăvoință, celebra tragediană a refuzat oferta reginei. Nu a acceptat să joace în nicio piesă de Carmen Sylva.

Consecință sau nu a acestui refuz, simplă coincidență poate, turneul mării actrițe franceze a fost marcat de multe comentarii, mai mult decât răutăcioase, apărute în

presa vremii. Încă înainte de sosirea în România, ziarele au lansat diferite atacuri la adresa ei, întreținând o atmosferă de scandal.

În Memoriile sale, Sarah Bernhardt nici nu menționează, măcar în treacăt, trecerea sa prin București și celelalte două orașe românești. Turneul îi lăsase un gust amar. Iată doar câteva dintre comentariile cu care au întâmpinat-o ziarele vremii.

Un anonim ce semna „Binoclu” scria, de pildă, în *Telegraful român*: „Măine, după cum ne anunță afișele și

reclamele, Sarah, sau pe românește Sară Bernhardt, va debuta pe scena Teatrului nostru Național, în rolul Margaritei din *Dama cu camelii*. Pentru a o vedea în acest rol, multe buzunare se vor stoarce, căci prețurile sunt extraordinar de scumpe. Și când te gândești că banii cari vor strânge antreprenorii streini cu această ocaziune se vor plăti pentru a vedea pe o babă bătrână [sic!] (Sara are 50 de ani trecuți – [sic!]) sforțându-se să mai joace cel puțin pe scenă rolul unei nenorocite amante, părăsită, nesocotită. Că Sarah Bernhardt e o mare tragediană nu rămâne nici o îndoială, dar că această năre tragediană s-a cam îmbătrânit și nu mai face paralele care ne cer antreprenorii rămâne și mai

netăgăduit. Aceasta este părerea francă și leală, pe care o supun cititorilor mei.”

Mai împăciuitor, *Adevărul* titra: „Opțiunea generală este că, cu talentul său necontestat, Sarah Bernhardt exagerează în modul său de a vorbi pe o coardă cântătoare, care produce monotonia, dar impresia a fost că *marfa* e bună, dar nu îndestul de bună în proporțiune cu prețul exorbitant.”

In *România Liberă* era publicată o „scrisorică” asupra trupei franceze care joacă la Teatrul Național, în care se susținea că valoarea trupei franceze „se pare că nu corespunde cu vuetul și gălăgia făcută [sic!] de samsarii săi.” Sarah Bernhardt era iarăși atacată pentru vârsta ei.

„Vă asigur – mărturisește autorul anonim, care semna curajos «un stal din dreapta» – și puteți la rândul-vă asigura pe lectorii d-voastră care nu au dat în cursă: că e un soi de pingilelă [păcăleală] cu prețuri impertinente la intrare.” Reprezentația cu *Dama cu camelii*, „cea de astăzi cel puțin, nu este altceva decât un joc plin de exagerațiuni și de pachisme, al eroinei celebrei opere a lui Al. Dumas-fiul, interpretată de o artistă bătrână și ruinată, după aparențe, de o viață destrămată”.

După plecarea actriței, scandalul a continuat, cu și mai mare intensitate, căci Sarah Bernhardt nu plătise chiria pentru sala Teatrului Național, unde avuseseră loc reprezentațiile... ■

ARMAMENT MODERN (Biverb: 11,6)

M
RB
T
i
Q

Soluție rebus: CTITORII DOMNEȘTI, nr. 5/2007

C – MIA – A – C – DACT –
COZIA – PUTNA – TOP – STRUT
– TEN – ATI – ARCUS – ATE –
VIE – TL – OALA – IO – A –
URDA – MIRAT – N – ETAPE –
MI – TRAIT – RUIN – ARNOTA
– CA – DIG – NURSA – TESI –
HALE – ASI – MIHAI.

Soluție joc: ARISTOCRAȚIA ROMÂNĂ, p.85, nr. 5/2007

OPTIMAȚI (OPT – I – MATI)

Gheorghe BRAȘOVEANU



Domnul Mircea Răzvan Drăgan ne trimite câteva pagini de evocări consacrate unchiului său, omul de cultură ploieștean Aurel D. Broșteanu, personalitate pe nedrept uitată astăzi.

Critic de artă, om cu alese calități, Aurel D. Broșteanu s-a bucurat de aprecierea unor personalități literare, artistice, muzicale ale veacului trecut. Alăturăm alte două evocări semnate de doi apreciați prieteni: Barbu Brezianu și Andrei Brezianu.

Textele care urmează au fost citite în data de 24 septembrie 2004 cu prilejul comemorării centenarului nașterii acestuia. Simpozionul și expoziția s-au intitulat „In memoriam Aurel D. Broșteanu” și au fost găzduite de către Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova, cu sprijinul Consiliului Județean, Muzeului Județean de Artă Prahova, Uniunii Artiștilor Plastici. Au mai luat cuvântul criticii de artă Radu Ionescu și Petre Oprea, omul de cultură prahovean Mircea Ionescu Quintus, artistul plastic Valerian Scărlătescu, medicul Rodion Galeriu.

ÎN TRE BAROU ȘI PICTURĂ

MIRCEA RĂZVAN DRĂGAN

Aurel D. Broșteanu s-a născut la Urlați, la 13 iulie 1904.

Tatăl, Dimitrie, a fost primul copil al familiei Broșteanu, care a avut șase băieți și cinci fete, proprietari de pământuri, din comuna Osebiții Mărgineni de lângă Bacău, citori de biserici și apărători ai Ortodoxiei, într-o zonă populată de ciangăi catolici.

Mama, Eugenia, născută Grințescu, provenea dintr-o familie cu lungă tradiție de preoți, din comuna Hangu, județul Suceava, atestată de pe la începutul anilor 1800. Aceștia au avut mulți urmași, printre care cel mai de seamă este Gheorghe Teodorescu Kirileanu, cu doctorat în litere la Berlin, profesor universitar la Iași și București, scriitor, profesor al viitorului rege Carol al II-lea, bibliotecar al Casei Regale. Stabilit după pensionare la Piatra Neamț, „moș Ghiță”, cum îl chemau cei apropiați, a donat bibliotecii municipale din localitate o colecție de 20.000 de volume, de o inestimabilă valoare (Magazin istoric, nr. 10-12/1990; 1-4/1991; 6-12/1992).



Aurel Broșteanu (sus)
și într-un desen de Iosif Iser

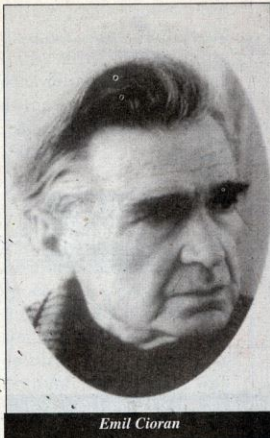
Ambii părinți au fost învățători. În Ploiești, pe strada Mărășești, există încă localul fostei școli unde aceștia au funcționat la începutul secolului al XX-lea.

Aurel a primit o educație aleasă, dar severă. Sora sa, Viorica Broșteanu, născută în 1903, a fost printre primele femei absolvente ale

Institutului de Sport din București. A activat ca profesoară la școli din orașul Ploiești, până prin 1965. Fratele, Traian Broșteanu, născut în 1900, a fost magistrat, doctor în Drept, autor de manuale, studii de specialitate și al unui tratat de logică, nepublicat încă. De foarte de tânăr, Traian a avut

o orientare comunistă, chiar ostentativă, purtând în public cravata de pionier. Poziție contrară atât opiniei părinților, persoane cu stare materială modestă, dar conservatoare, cât și fratelui mai mic, Aurel, care a avut vederi de dreapta.

După intrarea trupelor sovietice în țară, Traian a ocupat poziții importante



Emil Cioran

politice. A fost membru al Comisiei Aliate de Control, președinte al Curții de Casație, ultimul post ocupat fiind cel de adjunct la Ministerul de Justiție, în perioada ministeriatului lui Lucrețiu Pătrășcanu.

Destinul lui Traian a urmat un curs tragic. Idealist de stânga, nu a putut accepta să semneze arestări și judecăți sumare pentru o seamă de intelectuali români, precum i se impunea de către politica stalinistă a acelei perioade. A predat carnetul P.C.R. și și-a dat demisia din toate funcțiile.

Pentru gestul curajos, a fost pedepsit cu brutalitate. A avut domiciliu forțat, nu a avut drept să mai practice magistratura, fiind lipsit de resurse materiale. A primit prima pensie abia în 1964. A supraviețuit din modesta leață a soției sale Gabriela, medic radiolog la Spitalul Brâncovenesc.

Aurel a terminat studiile medii la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, în 1923. Ar fi dorit să urmeze Conservatorul de Arte Frumoase, precum mărturiea uneori cu regret unor membri ai familiei, dar voiața implacabilă a mamei i-a impus cariera de jurist. A absolvit Facultatea de Drept în anul 1927. A activat ca ajutor de judecător la Bălțești (1929-1930), supleant la Tribunalul județean Prahova (1930-1933), judecător la Zărnești (1933-1938), judecător-șef la Sinaia (1938-1945), notar la Mizil (1955-1957). Și-a sfârșit cariera ca notar șef la Ploiești (1957-1964).

Chiar dacă a fost foarte apreciat ca jurist, marea sa pasiune a rămas pictura. S-a remarcat încă din anii studenției, pe când frecventa cercurile artiștilor plastici din Capitală. În 1931 a efectuat o lungă călătorie de studiu prin Europa, vizitând muzee și galerii din Franța, Italia, Austria, Germania. A publicat

articole de critică în cele mai prestigioase publicații ale timpului: *Viața Românească* (1926), *Universul Literar* (1928), *Tiparnița Literară* (1928), *Vremea* (1929-1931), *Gândirea* (1929-1936), *Propășirea*.

A fost un exeget al unora dintre cei mai importanți pictori români: Marius Bunescu, Sabin Popp, Henry Catargi, Theodor Palady, Elena Popeea, Lucian Grigorescu, Iosif Iser, Ion Andreescu, Fritz Kimm, Marcel Iancu, Florin Niculiu.

A fost coleg de generație și prieten, împărțășind aceleași idealuri estetice, naționale și politice cu Constantin Noica – de care l-a legat o profundă afecțiune, așa cum este ea reflectată în scrisorile adresate lui de către filosof. A fost un apropiat al lui Miron Radu Paraschivescu, căruia i-a donat unul dintre cele trei portrete ale sale executate de Iser în 1933, la Paris. Cu Emil Cioran, pe care l-a cunoscut la Brașov, a avut o strânsă prietenie. Se întâlneau la Sinaia în compania lui



Strada Unirii din Ploiești

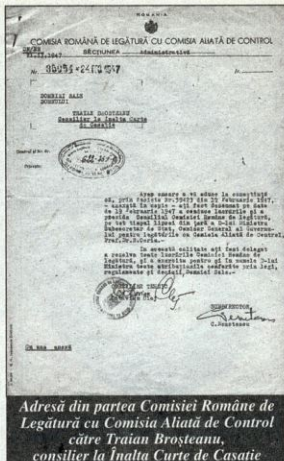


Barbu Brezianu într-o excursie, în anul 1946

Constantin Noica, pentru dăruiri culturale. Mărturia este o scrisoare adresată de către Noica lui Broșteanu, la începutul anului 1937.

În epoca tulbură a anilor '48-'50, de teama represaliilor și la avertismentele fratelui său, care era avizat, a distrus corespondența cu Cioran, cu Eliade și cu familia Enescu. S-a păstrat o singură telegramă de la Maria și George Enescu.

Printre marii săi prieteni, trebuie amintit Petru Comarnescu, cel care i-a deschis calea reabilitării și i-a facilitat intrarea în Uniunea Artiștilor Plastici, în 1964, secțiunea de critică, și cu care în perioada interbelică a avut o vie colaborare la Fundația



Adresă din partea Comisiei Române de Legătură cu Comisia Aliată de Control către Traian Broșteanu, consilier la Înalta Curte de Casație

UN PRIETEN DE BUN GUST

Odinioară, în Vechiul Regat al României Mari, pe vremea când eram un foarte jun judecător de ocol, iar apoi procuror supleant al Tribunalului Ilfov, într-o bună zi am avut privilegiul să-l cunosc pe colegul de breaslă Aurel D. Broșteanu, cu care apoi, treptat, treptat, aveam să mă împrietenesc, într-o legătură de amicitie trainică, care a dăinuit o întreagă viață...

Ne înțelegeam „de minune” în toate privințele și în același bun gust. Comentam și dezlegam nu numai încălțate procese ori sentințe – penale sau civile –, dar mai cu seamă judecam, elogiam sau criticam împreună cărți ori periodice, ori expoziții românești, ori franceze. Confruntându-ne părerile, ne făceam ecou întregilor unul altuia.

Preferințele ori antipatiile noastre se potriveau și se brodeau, iar opiniile noastre – elogii sau rechizitorii verbale – erau aproape mereu în consonanță. Deopotrivă admiram pe Blaga sau pe Brâncuși, pe Ion Luca și Mateiu Caragiale; după cum nu se întâmpla ca, deopotrivă, pe planul gustului literar, să vestejim, în usturătoare comentarii critice – fără „drept de apel” ori recurs la Lovinescu ori Oscar W. Cizek – pe d-alde Const. Răuleț, Mihai Sevastos, Mihalache Dragomirescu, ori pe mănșul Victoraș Eftimiu.

Dar, mai ales, ne întâlneam în judecăți pe tărâmul criticii de artă, unde respingeam deopotrivă prostul gust din picturile unor Kimon Loghi sau ale altor pictori care făceau în acea vreme efemeră vogă prin saloanele bucureștene. Am iscată chiar câteodată, în premieră – fiecare pe cont propriu –, cronici plastice publicate în presa timpului, cronici ce s-ar cuveni, cred, a fi culesse într-o posibilă, valoroasă carte.

Îmi amintesc cum împreună cu Relu Broșteanu am împărțit și plăcerea unor neuitate ceasuri muzicale. Pe acest tărâm al muzelor îmi dăinuie până azi în memorie un anotimp petrecut de noi doi împreună la Sinaia, atunci când, o vreme, Relu Broșteanu s-a aflat în orașul de la poalele Bucegilor în calitate de judecător-șef al celui district prahovean.

Atunci, în extraordinare și ferice după-amieze târzii petrecute împreună cu Relu Broșteanu la Vila Lumină (datorită pe nedrept uitatului critic muzical Emanoil Ciomac, care ne înlesnea accesul acolo), am avut privilegiul de a fi oaspeți aleși ai lui George Enescu, care oferea din când în când, unui grup restrâns de iubitori, serate muzicale unice.

Atunci l-am putut vedea și auzi pe genialul muzician nu numai cântând la pian, dar fredonând și murmurând fragmente din capodopera sa Oedip – pe atunci ne jucată încă în România –, ascultând împreună, cu absolută evlavie, extraterestrele cânturi enesciene, îngânate de însuși marele compozitor.

Sub semnul și al muzicii enesciene, prietenia noastră s-a desăvârșit și dăinuie precum și azi în far-de-bătrânețea sufletelor noastre.

Barbu BREZIANU

culturală Kriterion. Cu criticul de artă și juristul Barbu Brezianu a purtat până la moarte un susținut dialog spiritual; prima scrioare de la acesta datează din 1928.

In perioada proletcultistă, activitatea de critic de artă a fost înghețată timp de două decenii. În anii '70, în epoca „deschiderii”, A.D. Broșteanu și-a făcut din nou simțită prezența în peisajul cultural. Ca membru al Secțiunii de Critică a Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Prahova, a participat la numeroase vernisaje de galerii și expoziții, a conferențiat la multe simpozioane culturale. În 1974, la Editura Meridiane, i-a apărut lucrarea *Acest altceva, pictura* – culegere de articole tipărite de-a lungul timpu-



Andrei Brezianu

lui –, cu o prefață scrisă de Andrei Pleșu.

Personalitate complexă, cu o vastă cultură, Aurel Broșteanu s-a înconjurat de cărți, muzică și tablouri, mai ales de grafică, domeniu pe care l-a îndrăgit în mod deosebit.

A trăit în post, meditație și rugăciune, iubind frumosul și pe Creatorul acestuia. Profund atașat Ortodoxiei, a întreținut calde relații de pri-

tenie cu părintele Galeriu, ce i-a fost și duhovnic, în perioada în care acesta a fost preot la biserica cu hramul Sfântului Vasile din Ploiești. S-a stins după o grea suferință, la 3 ianuarie 1984, fiind condus pe ultimul drum de Barbu Brezianu, Andrei Pleșu, Ovidiu Paștina.

Inainte de moarte, a donat prin legat testamentar Muzeului de Artă din Ploiești tabloul *Biserica din Băleni*, semnat Sabin Popp, primit în dar de la soția artistului. Postum, în 1992, Editura „Harisma” i-a publicat traducerea efectuată la începutul anilor '80 din limba franceză a catehismului ortodox *Viu este Dumnezeu*, lucrare realizată împreună cu părintele Galeriu.

Odihnește în cimitirul Vișoara, alături de părinți și de sora sa. ■

UNCHIUL RELU

Treizeci de ani separând vârsta mea de vârsta lui Relu Broșteanu, nu pot evoca decât scurte crâmpene de amintire. Sunt licăriri de neuitare pe care le împărtășesc pentru a contura trei fațete poate mai puțin cunoscute ale lui Aurel Broșteanu, un om atât de apropiat tatălui meu și familiei încă, pentru mine și ai mei, era și a rămas „unchiul Relu”.

Nu criticul de artă, ci omul și prietenul, sfeinicul și modelul uman Relu Broșteanu. Mi-l amintesc în primul rând ca mentor. Îi datorez un principiu practic pe care mi l-a pus în față cu un prilej când, mic copil, îl însoțeam împreună cu tatăl meu prin expoziții de pictură. Unchiul Relu e cel care mi-a pus prima oară înaintea, ca dascăl aș îndrăzni să spun, principiul selectivității. După ce s-a întâmplat să parcurgem împreună într-un astfel de prilej o expoziție, Aurel Broșteanu m-a luat de mână și m-a întrebat: „Ți-a plăcut?”. Am răspuns (probabil cu un da pueril și necopt): „Da”.

Aurel Broșteanu, bărbatul matur, m-a invitat atunci, pe mine, copilul, să mă gândesc care anume dintre toate picturile mi-a plăcut mai mult și de ce. A fost o lecție de educație a gustului pe care nu am uitat-o niciodată. Exprima această lecție, în manieră blândă, un principiu de viață esențial: ierarhizarea în alegerea dintre lucruri oferite ochiului, spre admirație. L-am reținut până astăzi.

O altă fațetă foarte umană a criticului și judecătorului Aurel Broșteanu, o fațetă poate neașteptată, este aceea a umorului sănătos și bonom, care-l însușește. Sesiza comul situațiilor cu o gentilețe și o grație unică. Râsul lui era contagios și stenic. Râsul unchiului Relu în conversație cu tatăl meu proiecta pentru mine, copil, o undă de cordialitate și naturalețe extraordinară în actul comunicării. Era slobod la râs, iar râsul lui reverbera o aură de căldură umană pe care o reșimțam parcă și astăzi, doar din amintirea ecoului ei.

Andrei BREZIANU



Pastila cu cuvinte

Am arătat în episoadele anterioare că, în diverse limbi, substantivele comune pot proveni de la nume proprii. Numele proprii folosite ca nume comune formează categoria deonime. Pentru acest articol am ales câteva nume de regi și regine.

REGI ȘI REGINE... SUBSTANTIVE COMUNE

Academician MARIUS SALA

Bertă „broboadă croșetată din lână, cu ciucuri, purtată de femei peste decolteu sau pe umeri” provine din francezul *berthe*, cu același sens. La originea cuvântului este prenumele *Berthe*, soția lui Pepin cel Scurt, mama lui Carol cel Mare, celebră prin înțelepciunea și modestia ei. Probabil că numele ei, deși a trăit în secolul al VIII-lea, a fost folosit, începând din secolul al XIX-lea, pentru a denumi o pelerină ce servește pentru a acoperi un corsaj decoltat (mama lui Carol cel Mare a rămas în tradiția populară franceză ca model de femeie sfioasă).



Regina Claude,
soția lui Francisc I



Încoronarea lui Carol cel Mare

Renglotă „soi de prună mare”, cuvânt luat de noi de la șvabi, a pătruns în germană din franceză; *reine-claude* (prescurtarea expresiei *preune de la reine Claude*) este un termen format de la numele reginei Claudé (1499-1524), soția lui Francisc I. Acest soi de prune a fost adus din Franța în Italia și s-a răspândit în Europa. În franceză termenul nu există!

Gențiană (ghențiană) „plantă erbacee înaltă, cu flori mari, albastre sau galbene” este cunoscută din Antichitate pentru proprietățile ei curative și folosită la prepararea unor băuturi amare tonice, digestive. Provine din francezul *gentiane*, care are la bază

latinescul *gentiana*; la originea îndepărtată stă numele *Gentius*, rege al ilirilor, care i-a descoperit proprietățile și le-a folosit. Numele *gențiană* este cel științific, dar există și o formă populară, *ghinjură*, neclară din punct de vedere etimologic. Este sigur că din română cuvântul a trecut la ucraineni și sârbi. Se mai numește *fierea pământului*, *opincea*, *șerpânță*.

Izabel „galben-deschis, alb-murdar, de culoarea cafelei cu lapte” este un adjectiv recent,



Gențiană,
o plantă cu proprietăți curative



Isabela Catolica, regina Castiliei

înregistrat numai în ultimul dicționar de neologisme. Vine din fr. *isabelle* (*couleur isabelle*), provenit din spaniolul *Isabel* (formă populară pentru *Elisabeth*), regină a Castiliei. Se povestește o istorioară potrivit căreia Isabela Catolica, regina Castiliei, ar fi declarat în 1491 că nu-și va schimba cămașa înainte de cucerirea Granadei (1492). Culoarea cămășii ei a devenit cam galbenă și s-a transformat în modă.

Mariaș „monedă de argint austriacă”, termen care a circulat și la noi în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, este un împrumut din maghiarul *máriás*. În maghiară are la bază numele împărătesei Austriei, Maria Tereza (1717-1780), a cărei efigie era adesea imprimată pe monede.

Șarlotă „cremă din lapte, ouă, frișcă și gelatină (la care se adaugă și fructe)” este un termen împrumutat din francezul *charlotte*, cu același sens. În franceză apare la 1804, în *Souvenirs sur Paris* a autorului dramatic August von Kotzebue. Se presupune că la originea acestui cuvânt stă numele propriu Charlotte Sophia de Mecklenburg

Strelitz (1744-1818), soția regelui George al III-lea al Angliei, patroana cultivatorilor de mere.

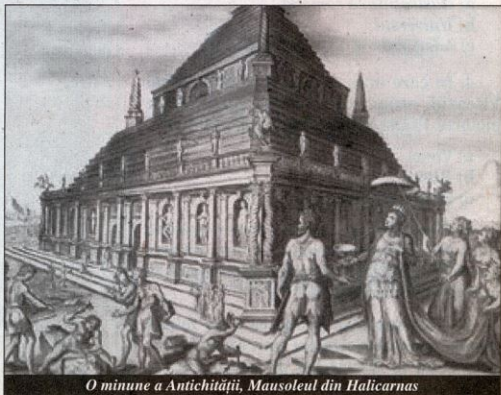
Mahmudea „monedă turcească de aur care a circulat în prima jumătate a secolului al XIX-lea” vine în română din turcescul *mahmudiye*, cu același sens, și are la bază numele turcesc *Mahmud*, variantă a lui



Împărăteasa Maria Tereza, pictură de Martin Meytens (1695-1770)

Mohamed. Sultanul Mahomed al II-lea a bătut pentru prima dată această monedă.

Am lăsat la sfârșit cuvântul *mausoleu* „monument funerar impozant, ridicat în memoria unei persoane sau a unui grup de persoane”, care la originea îndepărtată este numele regelui *Mausol* din Caria, țară antică din Asia Mică, având drept capitală orașul Halicarnas (*Magazin istoric*, nr. 9/1999). La moartea lui (în secolul al IV-lea î.Hr.), soția sa, Artemisa a II-a, i-a ridicat un monument impresionant, considerat în Antichitate una dintre cele șapte minuni ale lumii (ca și piramida lui Keops, grădinile suspendate ale Semiramidei, templul Artemisei din Efes, statuia lui Zeus din Olimpia, Colosul din Rodos, farul din Alexandria – *Magazin istoric*, nr. 11/1972, 5/1999). Numele regelui din Halicarnas a ajuns să însemne „monument funerar impozant”. Cu acest sens era întrebuințat și la Roma (*mausoleum*) cu referire la monumente ca mausoleul lui August sau al lui Adrian. Din latină, cuvântul a fost împrumutat de limbile moderne și a ajuns și la noi. ■



O minune a Antichității, Mausoleul din Halicarnas

Concursul Magazin istoric, ediția 2007

40 DE ÎNTREBĂRI DIN ALBUMUL CELOR 40 DE ANI

Continuăm cu cea de-a treia serie de întrebări a concursului nostru.

● Răspunsurile, împreună cu cele patru taloane de participare – 1, 2, 3, 4 –, vor fi trimise pe adresa redacției, toate o dată, într-un plic purtând mențiunea *Pentru concurs 40, până la data de 15 septembrie 2007 (data ștampilei poștale)*

● Concurenții care trimit mai multe seturi de taloane participă cu mai multe numere de înregistrare (reprezentând numărul seturilor de taloane) la tragerea la sorți

● Nu se iau în considerare decât răspunsurile trimise toate împreună, fără variante sau modificări ulterioare

A TREIA SERIE DE ÎNTREBĂRI

1. În care sală din complexul Palatului Mitropolitan din Cernăuți, la 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei a votat „unirea necondiționată și pentru vecie” a acestor ținuturi cu România?

- a) biblioteca
- b) holul central
- c) sala de marmură

2. Cum se numea această frumoasă fiică a lui Neagoe Basarab, soția domnitorului Radu cel Mare (1495-1508)?

3. În ce publicație a vremii a apărut această fotografie cu Carol I, principele Ferdinand și țarul Nicolae II al Rusiei, aflat în vizită la Constanța la 14 iunie 1914?

- a) *Ilustrațiunea română*
- b) *Universul*
- c) *Adevărul*

4. În care oraș european se afla Mihai Viteazul, atunci când a fost surprins de pictorul Franz Franken I în acest tablou?

- a) Viena
- b) Buda
- c) Praga

5. Cine a scris și a pictat Tetraevanghelul slavo-grec, prima carte cu miniaturi din arta moldovenească în culori ce se păstrează în biblioteca de la Oxford?

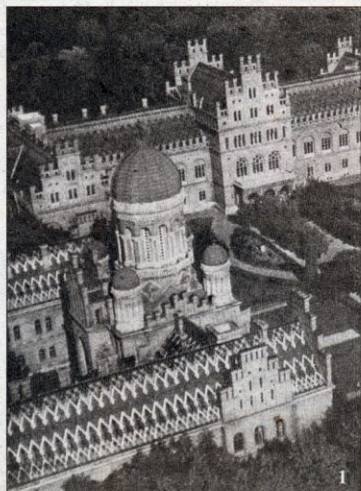
6. Câte perle se spune că s-au folosit pentru decorarea acestui tron oferit în dar în secolul al XVIII-lea de șahul Persiei sultanului otoman Mahmut?

7. În care localitate din Basarabia se află acest Cimitir Românesc de Onoare, sub ale cărui cruci ale jertfei pentru țară își dorm somnul de veci eroii ai neamului?

8. Cărei mari familii florentine aparținea capela cu fresca în care se presupune că apare și chipul lui Vlad Țepeș?

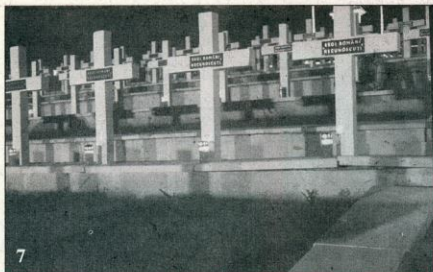
9. Ce reprezintă aceste miniaturi de pe un document datat 15 noiembrie 1804?

10. Cum se numea acest ordin creat în mai 1877, în vreme de război?





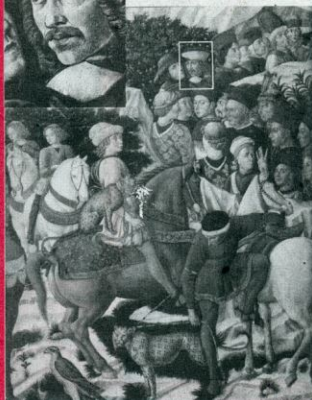
**Concursul
Magazin
istoric,
ediția 2007**



7



8



9

A TREIA SERIE DE ÎNTREBĂRI



10

CIREȘAR

2

1798. Întâlniți prin cârciumi, prin cafenele, la masa de joc, călugării sunt aspru sancționați de societatea românească a vremii, prin denunțuri la autoritatea bisericească. Mitropolitul se sesizează în această zi în legătură cu ieromonahul Acachie, care de patru ani umblă prin București „după milostenii”, dar, „abătându-se la rele petreceri, umblând pe la locuri netrebnice, prin cafenele i prin cârciume, după beții i mișelii cu cântece i jocuri, umblând pă poduri, în desfrânări care sunt spre defăimarea cinului preotesc”.

8

1810. La Zwickau se naște compozitorul romantic german și redactor al publicației *Noua revistă muzicală* Robert Alexander Schumann (dispărut în 1856). Înainte de a se căsători, el își va preveni logodnica: „Am foarte multe cusururi. Dar unul este de nesuportat. Oamenilor pe care îi iubesc foarte mult mă străduiesc să le arăt dragostea mea făcându-le totul în ciudă. De pildă, tu îmi spui: «Robert, iubitele, răspunde la scrisoarea asta, că așteaptă prea demult.» Ei, ce crezi că fac eu? Găsesc mii de motive ca să nu fac în răptul capului ce m-ai rugat. Cele mai sincere dovezi de iubire le primesc cu răceală și pe cei pe care îi iubesc cel mai tare îi jignesc cel mai tare... Sunt un tip groaznic.”

10

1903. În urma unui complot militar, la Belgrad sunt masacrați regele Alexandru I al Serbiei și regina Draga. Draga Mašin, doamnă de onoare a mamei suveranului, regina Natalia, era divorțată de un ofițer sârb și avea o reputație mai mult decât îndoielnică, iar Alexandru, ultimul Obrenovici, era un depravat și un alcoolic, care instaurase un regim de teroare. Corpurile celor doi, mutilate înfiorător de gloanțe, sunt aruncate pe fereastră. Unul dintre capii complotului este chiar fostul soț al Dragăi, care se răzbună astfel și scapă Serbia de un cuplu ce atrăsese disprețul populației. Regina mamă Natalia se va călugări, după moartea fiului ei, și până la propria-i dispariție, în 1934, se va ruga pentru sufletul lui Alexandru. 1918, a atenuat prejudecățile pe care le aveau francezii cu privire la Constantin.

21

1940. Pierre Mendès France, cel mai tânăr deputat francez (în 1932) și cel mai tânăr secretar de stat al celei de a treia Republici (1870-1940), un lucid care a intuit pericolul Germaniei naziste, viitor prim-ministru și ministru de Externe (1954-1955), se îmbarcă, alături de alți 80 de parlamentari la bordul navei „Massilia”, părăsind Franța ocupată de naziști și regimul lui Philippe Pétain, cu destinația Africa de Nord. La Rabat locotenentul de aviație Mendès France este repartizat la Statul Major al generalului François d'Astier de la Vigerie, care îi încredințează cele mai grele dosare. Dar la sfârșitul verii, Mendès este arestat și acuzat de dezertare. Presa titrează cu litere de o șchioapă: *Gloriosul fugar de pe Massilia*. I se reproșează activitatea în slujba Frontului Popular, originile evreiești, apartenența masonică. „Acest copil crescut într-o familie franceză cu rădăcini din secolul al XVII-lea simbolizează evreul nomad invadator al Franței.” El va trece prin mai multe temnițe înainte de a fi condamnat de un tribunal din Clermont-Ferrand, în urma unui proces intentat de regimul de la Vichy.

29

1658. După ce englezii, aliați cu trupele franceze ale marelui Turenne, distrug armata spaniolă și ocupă Dunkerque, la 14 iunie, Ludovic al XIV-lea, bolnav de friguri, se simte tot mai rău. Este dus la Calais și acolo se zbate între viață și moarte două săptămâni. Pe 29 este împărțit. Tot regatul se roagă lui Dumnezeu pentru însănătoșirea suveranului. În aceste momente, regele, în vârstă de 20 de ani, vede în apropierea lui o fată cu fața scaldată în lacrimi. Este Maria Mancini, de 17 ani, nepoata lui Mazarin, care îl iubește în taină. Doctorul îi aduce un medicament miraculos bolnavului, o mixtură necunoscută, și tânărul se pune pe picioare văzând cu ochii. Maria, o fată citită și cultă, îl va influența pozitiv pe monarh. Se poate spune, s-a comentat ulterior, că această fată „cu o minte neobișnuit de ascuțită”, cum a caracterizat-o doamna de Lafayette, cu iubirea ei, l-a creat pe Regele-Soare.

Din dosarele Securității

Ochiului vigilent al Securității nu-i scăpa nimic. Erau luați în vizor foștii membri ai partidelor politice, oamenii de cultură, artiștii etc., toți cei care își exprimau opinii ce nu se încadrau în canoanele regimului. Este și cazul tânărului actor Radu Beligan, intrat în atenția Securității.

RADU BELIGAN

7 iulie 1950

NOTĂ

Beligan Radu, actor la Teatrul Național din București, născut la 14 decembrie 1918, în Galbeni – Roman, fiul lui Nicolae și Eufrosina, domiciliat în București, strada Vasile Conta, nr. 7-9.

Rezultatul fișelor:

La fișele D.S.C. [Direcția Securității Capitalei] – O notă, informativă din 18 iulie 1949, numitul Radu Beligan este semnalat că a avut manifestări ostile la adresa U.R.S.S. înjurându-l pe Zaharia Stancu. Numitul este venit de la Iași, provenit din cercurile tineretului apropiat de doctrina țărănistă.

Din primele luni ale șederii lui în Capitală a luat contact cu actorii și ziaristii de la gazetele așa-zise democratice de pe vremuri.

La fișele S.S.I. [Serviciul Secret de Informații] – Ședința Comisiei Interministeriale, din ziua de 3 ianuarie 1947, a aprobat favorabil cererea de pașaport pentru Franța a lui Beligan Radu (având avizul: Nu se va interveni cu aviz negativ asupra avizului favorabil dat de dl. Director Barbu).



O notă din 28 decembrie 1946 semnalează pe Beligan Radu, actor la Teatrul „Comedia” că împreună cu soția sa, Nineta Gusty, artistă, participă la unele petreceri ale americanilor, fiind chiar deseori invitații șefului Misiunii Militare Americane, g-ral Cortland [Courtland] van Schuyler.

Intr-un referat din 16 aprilie 1946 se arată că din ordinul d-lui Șef al Secției C.Sp. a fost pus în supraveghere de la 18 august 1945. Ste-

leşcu Alexandru, ziarist, pentru a i se stabili activitatea, fiind venit de curând de la Istanbul și fiind agent al Intelligence [Intelligence] Service.

Printre persoanele cu care a luat contact în timpul supravegherii, figurează și Beligan Radu, cu care a luat contact în ziua de 5 septembrie 1945, la bodega din pasajul „Comedia”, la aceeași masă fiind și Ion Manta, artist.

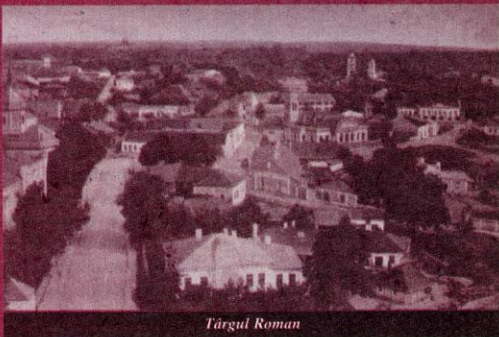
La fișele D.G.S.P. [Direcția Generală a Securității Poporului] – nu este cunoscut. ■

Liviu ȚĂRANU

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Printre hârtiile rămase de la socrul meu, istoricul I.C. Filitti, aflu câteva scrisori care dezvăluie ceva din universul domestic moldovenesc de la mijlocul secolului al XIX-lea. Elenco, sora marelui cărturar Veniamin Costachi (1768-1846), episcop de Roman, apoi mitropolit și în cele din urmă retras la mănăstirea Slatina, i se destăinuie de „marile supărări” ce le încearcă din cauza „blăstămatului de bărbat” și a „frailei” – tânăra adusă în casă pentru creșterea copilelor. Grafia ordonată, fraza bine strunită și neologismele folosite cu aplomb dovedesc faptul că fusese o bună elevă, iar acum, la maturitate, își făcea o adevărată plăcere din a mănui condeiul. Ca și alte semene de peste Milcov, va fi fost și ea un model, măcar în parte, pentru coana Chirița a lui Alecsandri.



Târgul Roman

Cu plecăciune sărut dreapta prea osfinției voastre, prea iubite frate,

Mai întâi nu lipsesc a cereta pentru întregime sănătății prea osfințiilor voastre cum să află; eu, din mila lui Dumnezeu, tot mă târăsc pe picioare, care este de mierare, cu atâtea păcături și acest fel de viață ticăloasă ce mai petrec, cum de să mai țin acest ticălos suflet în mîine. Acum am iar mari supărări cu blăstămatul acesta de bărbat și de ce, când veți auzi, vă vine să-l stupeți în obraz. Acum fiindcă să împlinește un an de când am pe guvernanta lângă copile și fiindcă alcătuire mîe este așa cu

fraila ca în curgere acestui an – trebuie să ne facem cunoscut, atât eu i-oi arăta, cât și ea mie de ne convenarism sau ba și din înpotrivă să ne desfacem. Așa eu în cuvintele aceste cari vă scriu, i-am scris și ei un bilet și i-am trimis în odae. Când au aflat dumnealui boeru de aceasta, s-au îndrăcit cum de să poate să-i scriu un așa lucru fără știre lui; și ce, eu nu sînt stăpână a da creștere cum vreau copililor mele? Ca o mamă ce le sînt și după aceasta o grămadă de grosierătate și cuvinte barbare și s-au rostit și s-au tras în odae lui, unde șede închis și s-au despărțit masa, mănăncă jos în odae copiilor, dimpreună cu

șoacății aceia și cu băieții ei eu mănănc acum cu copilele. Vă întreb, frățieare, nu să face singur de răs? Acum nu pot afla nimic ce face, ce dreg. A scris la Eși frăține-său și mîne-sa. Mă rog, frățieare, cercetați să auziți ceva și de-ți vede că vine frate-său, atunci repeziți-vă și preasărđiți-vă până la Roman, ca să-mi fiți atunci aproape, să poci să mă sfătuiesc sau să puteți la o nevoie să veniți până aici, că are gînd să mai facă vreo daună că au zis că s-a mîntuit de mine tare lesne. I-am răspuns că eu nu sînt țiitoare dumnealui și că eu șăd în casa mîe numai de mila copiilor. Acum mai am un lucru să vă



Fratele autoarei acestor disperate epistole,
Veniamin Costachi

rog, să arătați scrisoarea me zizachii Profiriții Cialic și să-i spuneți din partea me plecatele mele închinăciuni și că o rog să-mi facă un bine și acum, precum mi-au făcut de atâte ori și să-mi deie o odaie ca să vin la Eși pentru câteva zile, după ce s-o alege cu blăstămatul acesta și după ce să va duce nemțoaica ca să-mi caut o fimee pentru copile până în primăvară. Pe atunci am gând să-i ceiu 500 galbeni, ca să mă duc cu copilele la Dresda să le găsesc o guvernanta după voința me. Surori-mă vă rog să-i arătați plecatele mele închinăciuni și o rog să mă erte că n-am putut de supărată ce sânt să-i mai scriu. Iar eu rugându-mă să vă fie milă de mine și să nu mă lăsați fiind,

A prea osfințiilor voastre

Prea plecată slugă, supusă sor,

Elenco

1845, februarie 1

Cu plecaciune sărut dreapta prea osfințiilor voastre, prea iubite frate și părinte,

Am primit cu bucurie scrisoare prea osfințiilor voastre și

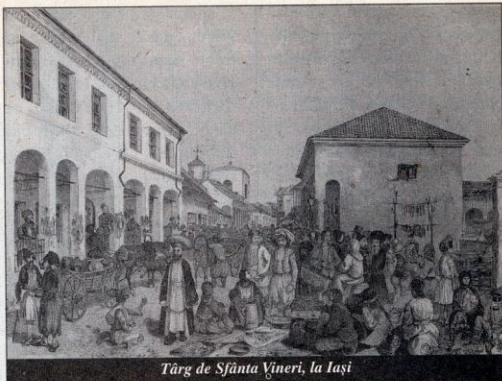
am dat laudă milostivului Dumnezeu că vă aflați sănătoși! Am văzut și sfatul cel părintesc ce-mi dați și crediți că întocmai sânt următoare; dar, iubite frățioare, pune-te în poziția me, fiind ticăloasă de sănătate, precum știi și neavând nici un sufler de om pe lângă mine cu care să mă mai sfătuesc, ori să-mi zică un cuvânt

de mângâere sau să-l împotrivesc pe dânsul la pornire dumnealui ce dobitocească și urmări fără nici o socotință și judecată, ce trebuie să fac? Răbdare câtă am avut credeți că am sfârșit-o și sânt deznădăjduită. Toată zioa șade cu ușa închisă și când un neamț intră la dânsu, celălalt esă sau credinciosul lui cel tainic, sulgeriu, și tot șopotesc să pue la cale. În zălele trecute au trimis un neamț, unu din dascăli, la Eși, la babă, la măsă și la frate-său, ce i-or fi scris nu știu, dar prepu și mai pot zice că sânt sigură că l-or fi sfătuit să să tie bine și să nu deie drumul nemțoaicii pentru că bucuria lor este să-l vadă și pe dânsul ca și pe Iordache fiul său celălalt. Dar eu sânt hotărâtă, pe cât mă arată slăbiciunea me, să fac scenă mare, căci până acum am fost politicoasă cu nemțoaica și încă și acum cu toate întâmplările ce au urmat între noi, eu sânt cu dânsa tare politicoasă și delicată și în răvașul ce v-am înștiințat că i-am prins stând în odae, eu m-am ferit de a-i zăce cât de puțin lucru atingătoriu;

iar cu toate aceste dacă a împins-o păcatu să să potrivească lui și să șadă împotriva voinței mele, apoi te încredințez că am de gând să fac mare scenă, numai Dumnezeu să să milostivească și să mă întărească, căci nu știți, frățioare, cât sânt de slabă, pentru că toată noapte n-am odihnă și știu bine că-i dobitocie din partea me, dar ce să fac, cum v-am zis mai sus la o aște supărare să să găsească cineva singur, fără nici o mângâere. La toate aceste, iubite frățioare, am socotit că un lucru poate să fie de ajutoriu: fiindcă fraila este la Eși și el au auzit de toate aceste, căci au fost dascalul mieu pe la dânsu și sigur că i-o fi spus toate și știți bine că el mi-au recomandat-o; să trimetiți la dânsu și să-l poștiți ca să vie la prea osfinția voastră și să-i spuneți că v-am scris eu că sânt tare supărată și diznădăjduită de purtările cele barbare a bărbat-meu din pricină că eu nu sânt de idei ca să țiu pe guvernanta aceasta mai pe mulți ani, care vorbă să-i ziceți că i-am zis-o și eu însuși lui fraila de când a venit ea. Să-i ziceți cum că eu sânt cunoscută de o mamă care îmi iubesc copiii miei atâta, încât am făcut cele mai mari jărte pentru dânsule și dacă aș socoti că este de folosul lor n-aș face aceasta. Să-i vorbiți vă rog cu mare politică și delicatețe, pentru că el este un om cu multă judecată și înțelepciune, să-l faceți să înțeleagă ce convenient poate să se întâmple din parte unui om ca bărbat-miu, care are o pornire nemăsurată și judecată tare puțină, căci el singur îl cu-

noaște tare bine; să-l poftesci ca să-i scrie el nemțoaicii, sfătuind-o să se tragă sângură, deși mai are încă o lună până la împlinirea anului; găsiți pricină moarte mâne-sa care întru adivăr s-au întâmplat de au luat înștiințare tocmai acum; să zică cum că tată-său îi scrie să să întoarcă acasă având trebuință de a-i ține casa și să-i poarte de grija.

Am socotit aceasta de cuvință de s-a pută catarsisu pentru ca să scap să fiu silită de a mă tulbura și mi-i frică și de mânie lui ce dobitocească să nu-mi facă vreun mascaralac, spuneți-mi atunce ce pot face eu, un suflet sângur? Nu poți să-ți faci o idee cât îi de îndrăcit, niciodată nu l-am văzut așa de pornit asupra mē! Ți de ce? Când eu m-am purtat cu cea mai mare răbdare și blândețe, în toată curgere anului acesta. Mă rog, frățioare, nu vă supărați de poliloghie mē cu care te supăr, dar ce să fac dacă am păcate de a avē un om așa de târosit și fără pic de judecată la toate apucările lui; iarăși mă



Târg de Sfânta Vineri, la Iași

mai rog să faceți tot chipu ca să mă puteți ușura în această nenorocire fiind.

A prea osfințiilor voastre, prea plecată-și supusă sor.

Elenco

1845 fevr. în 18

P.S. Tare mă rog, frățioare, fă acest bine și pune la cale aceasta ce v-am rugat mai sus, căci tari mi-i frică să nu-mi facă blăstămatul acesta vreo bajocură, să rădă toți oamenii. Fă-o pe fraila să scrie scrisoare îndată, să v-o trimată și prea

osfinții voastre, să o dați împreună cu răspunsul meu trimisului acestui care va veni întins la Bozăeni și va da scrisorile la Zmărandă lui Mihale care le va aduce aice.

[Pecete de ceară roșie cu sigiliu și adresa:] Cinstiului și al meu mai mare dohovnicesc părinte, prea osfinții sale chir Venamin, fost episcop de Roman, cu plecăciune.

La Eși.

Cu plecăciune sărut dreapta prea osfinții voastre, prē iubite frate,

Spre dovadă cum că omul acesta s-au eșit din sămțire, iată scrisoare ce mi-au trimis eri duminică după masă și răspunsul meu este dinapoi, eu fiind tulburată nu i-am răspuns la alte decât numai la pravila cē dobitocească ce-mi pune înainte, mă sparie ca când sânt copilă și la zăcere unde mă sălește a mă duce din casă; dar astăzi am gând a șăde și să-i răspund la toate articurile, aretându-i că el este acela care-și face rușine lui însuși și apoi și copiilor.



Biserica mănăstirii Slatina

Mă rog cu lacrimi fierbinți, frățioare, fă tot chipul de sălință și socotește ce este de făcut și mai ia pe vreun boieriu, pe cineva din rude și lasă toate și vino, mă rog, că sânt deznădăjduită și nu știu ce să fac cu un om care n-are nici judecată, nici rușine. Spune-mi ce să fac alta, mă rog pentru numele lui Dumnezeu, nu mă lăsa - că sânt prăpădită, nu mă mai țin picioarele. Căpă de ciudă că tac, îmi păzesc treaba mē, nu fac nici un inconvenient pentru ca să-mi găsască pricină, nici nu mă întorc către dānsu, să-i arăt cum că mă căesc di ce am zis

și socotești că mă speriu cu gogoși; dar cu toate aceste, ar trebui, cum zăc eu, să veniți și dvs. cu vro rudă ca să-i dați o zapada și o groasă (sic!) ca să nu socotiască că trebui dobitociile lui să le aplicarească de pravile. Cred că îți fi vorbit cu fraila, după cum v-am rugat, căci și acee este de trebuință. Aman, frate, nu mă lăsa, fă tot ce ști ca să mă liniștești, că nu mai poci și sânt

A prea osfințiilor voastre,
prea plecată slugă,

Elenco

1845 febr. în 18
[adresa ca mai sus]

Frate, nu am alta să-ți zăc decât scoală-te și vino, căci blestematul acesta s-au apucat să mă omoare, ș-au eșit din simțire. Vino, căci sânt bolnavă și fără nici o mângăere. În minutul când primii aceasta pornește-te, căci îi da, samă înainte lui Dumnezeu di mi s-a întâmpla ceva; nu-i de șagă, vino zău

A prea osfințiilor voastre,
nenorocită sor

Elenco

febr. în 21

[adresa ca mai sus, cu menținea „Foarte grabnic”]. ■

MISTERUL HESS

Din ziua în care plugarul David McLean l-a descoperit pe Rudolf Hess lângă epava aparatului de zbor Messerschmitt-110, pe care îl pilotase din Germania până la Floors Farm, Eaglesham, Scoția, unde s-a prăbușit, s-a născut o adevărată industrie de zvonuri privind adevărul despre acest episod din cel de Al Doilea Război Mondial. Ea nu a încetat nici azi.

Nu cu mult timp în urmă, Lord James Douglas-Hamilton, fiul ducelui de Hamilton, a publicat o serie de documente de familie, care ar trebui să pună capăt unora dintre insinuările făcute până acum. Dar mai întâi o scurtă recapitulare a faptelor.

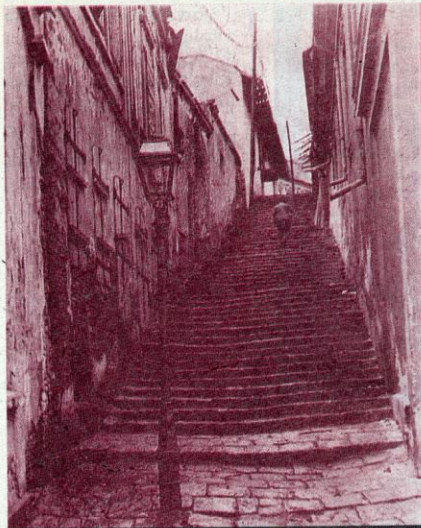
Rudolf Hess era unul dintre oamenii de încredere ai lui Hitler. Într-o noapte din luna mai 1941 însă, s-a urcat într-un avion (știa să piloteze) și a pornit spre Marea Britanie. S-a prăbușit în locul deja menționat, nu departe de reședința ducelui de Hamilton. Așa cum a declarat la interogatoriile care i s-au luat, vroia să îl contacteze pe acesta pentru a negocia o pace separată cu Marea Britanie, cu condiția



să fie schimbat primul ministru, Winston Churchill. Rudolf Hess nu a mai fost eliberat nici după sfârșitul războiului și a murit în închisoarea Spandau, din Germania, unde era păzit, pe rând, de militari britanici, sovietici și americani.

Apoi, au început supozițiile. Hess acționase pe cont propriu; Hess era nebun; Hess fusese păcălit de britanici și atras într-o capcană, în baza unui plan elaborat de ofițerul de informații Ian Fleming, părintele literar al lui James Bond. De altfel, nimeni nu-i întrece pe britanici atunci când este vorba să încurce ște.

Așa cum mărturisește fiul ducelui de Hamilton, serviciile secrete britanice au studiat la un moment dat ideea atragerii lui Hess în Portugalia, unde să se întâlnească cu ducele de Hamilton, dar planul a fost abandonat, fiind considerat prea periculos. Potrivit însemnărilor ducelui de Hamilton date publicității, acesta a fost șocat când a aflat de aterizarea lui Hess și a sperat că totul era doar o poveste de presă care va ține trei zile. S-a înșelat. ■



Ulicioară spre strada Puțul cu apă rece, 1922.
Cunoscuta „Scăriță” lega străzile Uranus și Izvor

Dimitrie Papazoglu în a sa Istoria fondării orașului București, capitala Regatului Român, publicată în 1891, pledează pentru socotirea perimetrului cuprins între actualele artere Bd. Mircea-Vodă, strada Nerva Traian, Bd. Octavian Goga drept cea mai veche zonă locuită a orașului, nucleul de unde se va dezvolta urbea mai târziu. Argumenta autorul cu realitatea consemnată de el însuși (și luată ca atare de istoricii Bucureștilor) că „adesea s-au găsit și se găsesc și acum, în suburbia Dobrotesei, la diferite săpături, monete vechi romane și bizantine”. Cercetările ulterioare infirmă opinia locotenent-colonelului Papazoglu. Știm astăzi că orașul București s-a dezvoltat în jurul reședinței domnești, de la Curtea Veche (aproximativ actualul centru vechi al orașului, între str. Gabroveni și str. Selari, colț cu str. Franceză și Bd. Dumitru Brătianu).

MAHALAUA DOBROTEASA

ALINA STĂNCULESCU

● Dimitrie Papazoglu infirmat de arheologie ● Mahalaua Sârbi ● Peste gărlă, mahalaua urât mirositoare a tabacilor ● Vodă Cuza vine la inundație ● Alte străzi, același nume

Cert este că, sub acest nume, Dobroteasa, pe care și-l va păstra în actele administrative până la dispariție, mahalaua își face apariția după ridicarea bisericii omonime, în secolul al XVIII-lea. În cel mai vechi plan cunoscut până la această dată al orașului, din 1770, găsit în arhivele din Rusia și studiat de I. Ionașcu, zona figurează explicit „Dovroteasa”. Nu se poate spune cu precizie că biserica Dobroteasa, construită în anul 1730, era o clădire stingheră în mijlocul unui

câmp întins. Însă ar trebui să ținem cont de faptul că, de obicei, bisericile se clădeau acolo unde se simțea nevoia de ele, unde exista o comunitate stabilă și însemnată (spre deosebire de mănăstirile orașului, aflătoare cândva la periferie, înglobate treptat în el).

De altfel, la începutul secolului al XVIII-lea, orașul este în continuă extindere (în ciuda deselor războaie și molimi), ajungând, în această zonă, foarte aproape de locul unde se află azi biserica Dobroteasa. În părțile acestea,

încă de la mijlocul secolului al XVII-lea (1645), se ctorește biserica Sf. Vineri, de către aga Niță și fiul său, spătarul Călin. Mai bine de 40 de ani mai târziu, la 1 septembrie 1692, se târnosește o altă biserică, Sf. Nicolae din Sârbi (cam pe locul unde este azi maidanul din preajma clădirii neterminate a Bibliotecii Naționale), construită pe cheltuiala unui negustor, „jupânul Vasilii Potoceanul”, cu soția Sanda și cu fiul lor „jupân Ghinea”. Între acestea două exista mai demult

Biserica Olteni, din mahalaua Protopopului, atestată în 1696 și refăcută în 1722 de Nicolae Protopopul și vătaful Constantin, cu ajutorul mahalagiilor.

In expansiunea sa, orașul își va alipi satul Sârbi, a cărui amintire va persista nu numai în toponimii (mahalaua Sârbi), ci și prin noii locuitori, majoritar vorbitori de limbă slavă (bulgară sau sârbă). Suntem în drept să credem că anume acestei mahalale nou-apărute i se ridică biserica cu hramul Sf. Nicolae pomenită mai sus. Este posibil ca o parte din acest sat să ia numele de mahalaua Dobroteasa, după ce se construiește biserica. Cu atât mai mult cât un autor de secol XIX, Domenico



Bărăția

Caselli, pretinde că aici, în Dobroteasa, rareori se aude grai românesc și pretutindeni numai sârbește.

Protejată de partea dreaptă a malului înalt al Dâmboviței, de deseale inundații pe care aceasta le provoca, mahalaua figurează, la doar 60 de ani de la ridicarea bisericii, printre cele mai populate din oraș. Din catagrafia din 1798, aflăm că aceasta aparținea de plasa Broșteni (1.006 case), una dintre cele cinci în care administrația împărțise orașul, având 18 mahalale (dintr-un total de 93), numărând nu mai puțin de 102 case. Era depășită doar de trei dintre cele 18 mahalale ale plășii. Treizeci de ani mai târziu, lărgindu-se Bucureștii, plasa Broșteni sau vâpseaua (culoarea) de albastru, cum va fi cunoscută de atunci înainte, înregistrează o creștere de peste 100%, ajungând la 2.959 de case. Era

Biserica Dobroteasa a fost ctitorită, după cum s-a menționat deja mai sus, de un membru al familiei boierilor Năsturei, cu pământuri în acel colț de oraș și de al cărui nume se leagă alte ctitorii cunoscute: biserica Slobozja, refăcută în piatră în 1743, la intersecția Bd. Mărășești cu Magistrala, și biserica Căramidarii de Jos. În jurul numelui „dobroteasa” sunt câteva speculații: unii afirmă că ar însemna „patrie bună”; alții că reprezintă traducerea din românește a hramului bisericii, Bunavestire. Actuala clădire datează din 1887. Ea o înlocuiește pe cea veche, foarte avariată încă de la cutremurul din 1838 și care, în ciuda unei reparații în anul 1847, la inițiativa trecti logofătului Iordache Ciupagea, se găsea într-o stare foarte proastă. Noua biserică e târnosită la 10 octombrie 1893 cu mare pompă de mitropolitul Ghenadie Petrescu. Pictura murală este realizată între 1893 și 1894 de pictorul Gh. Ioanid.

Spre sfârșitul anilor '80, un proiect edilitar prevedea ca biserica să fie mascată de un bloc care urma a se construi chiar în față, soartă pe care au împărțit-o atâtea biserici din Capitală.

Actualmente ea poate fi vizitată în Bd. Mircea-Vodă 35B (vizavi de Camera de Comerț și Industrie a României), fostă Calea Văcărești 101.

Calea Văcărești, azi ciuntită, pornea din apropierea Bărăției, trecea Calea Călărașilor, o lua prin fața bisericii Sf. Vineri-Herasca, Sf. Nicolae din Sârbi, primea capătul str. Olteni cu biserica omonimă, intersecta Bd. Neațărnării (azi Mărășești), tăiat în preajma anului 1906, pentru a fluidiza traficul în vederea expoziției de la Parcul Carol, și urma cam același drum ca actualul Bd. Mircea-Vodă până la râu. Dincolo de el, revine la vechiul nume și la străvechiul traseu. Figurează în hărțile de secol al XVIII-lea drept „calea spre Văcărești”, în legătură cu ctitoria cu același nume a domnitorului Nicolae Mavrocordat din 1738. În documente i se spune „drumul ce duce la sârbi”, adică în satul Sârbi. Din secolul al XIX-lea i se fixează actuala denumire.

A fost și încă este una dintre cele mai circulante artere ale orașului, spre deosebire de alte străvechi drumuri principale, cărora li s-a pierdut importanța de pe vremuri, precum Calea Șerban-Vodă. Era circulată atât de pedestri, cât și de mijloacele de transport ale orașului: calești, omnibuze, tramvaie cu cai. Unul dintre cele trei trasee ale tramvaielor cu cai, unul dintre traseele omnibuzelor (până în 1906, când mai exista doar unul) pornea de la Piața Sf. Gheorghe Nou, prin Calea Văcărești,

net cea mai populată din oraș. Când, în 1834, administrația prevede ca la fiecare capăt de uliță să fie așezată o plăcuță indicându-i numele, viitoarea Cale Văcărești este numită Ulița Dobrotesei, ceea ce vorbește de la sine despre importanța pe care o avea în despărțitura Broșteni această mahala. Periferică la începutul secolului al XVIII-lea, în sud-estul ei apar ciorchini noi de case și ulițe noi. Orașul crește. Cu timpul, lungă uliță a Dobrotesei devine una dintre axele cele mai circulante ale orașului modern, apărut prin strădanii edilitare ale Primăriei.

Cine pōpula zona? Inițial, mergând pe firul raționamentului nostru privitor la vechimea cartie-

și se termina la „Apele Minerale”. Acest izvor de ape minerale, situat în apropierea Uzinelor Timpuri Noi, pe partea dreaptă a Dâmboviței, a avut o existență pe cât de efemeră (1873-1881), pe atât de „binecuvântată”. Se făceau adevărate pelerinaje în acest loc, în fiecare zi, între 6 și 9 dimineața, atât de înalta societate, cât și de oameni de rând, în speranța că se vor vindeca de diferite boli. Prilej de hurducăială zdravănă pe prost pavată Calea Văcăreștilor, încât de te-ai fi simțit bine la plecare, tot ajungeai la destinație cel puțin cu o migrenă îngrozitoare. Că apele minerale erau într-adevăr binefăcătoare este îndoielnic, iar odată cu rectificarea râului dispar pe vecie. Ce mai amintește de fosta notorietate? Poate doar cupletul lui Matei Millo, *Apele de la Văcărești*, care face înconjurul României. Și împreună cu el și malițioasa zicere:

„Dâmboviță, apă dulce/ Apă rea/ Cine bea nu se mai duce/ Să mai bea.”

Dâmbovița, râul pe malurile căruia s-a încropit mărunta așezare a Bucureștilor, cândva năvalnică, azi curge liniștit într-o albie prestabilă. Exasperați de deseale ei revărsări,

rului, probabil țărani, care se angajau ca ucenici în diverse ateliere. Peste gârlă doar, se afla urât mirositoare mahala a tabacilor, strămutați din poruncă domnească în părțile acelea, prin 1668: mici meșteșugari, hăinari, cizmari, abagii și cojocari. Apoi, o etnie slavă. În secolul al XIX-lea, în lunca Dâmboviței dintre Dobroteasa și până la Uzele Lemaître



Imagine din timpul lucrărilor la Curtea Veche

(viitoarele Timpuri Noi) se întindeau grădinile de zarzavaturi ale bulgarilor sau sârbilor. Înclinăm a crede că sunt mai degrabă bulgari, fiindcă tot bulgari sunt unii dintre aceia, locuitori în satele mărginașe, care aprovizionau orașul cu legume. Laolaltă cu aceștia viețuia și o mică comunitate de slovaci, ziși ungureni, fie geamgii, fie cursari (implementori de sârmă din care făceau grătare pentru fript carnea și peștele, coșulețe de păstrat ouă, curse de șoareci).

Iar după 1830 aici apar progresiv evreii. Evreii așkenazi, care emigrează din Rusia, Polonia și, mai ales, din Galiția, frații săraci, dar

care creau adevărate dezastre în mahalale, ucigătoare de vieți omenești, în mod direct (prin înec) sau indirect (molimi), edilii orașului încep încă din perioada regulamentară să

se gândească la o modalitate de a evita pe viitor asemenea pagube. Vremurile schimbătoare au amân timer înfăptuirea acestui plan până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Între 1880 și 1883 se efectuează lucrări de rectificare și canalizare a râului între Titan și Grozăvești, moment în care dispar cele două ostroave ale Dâmboviței, cel de la Elefterie și cel dintre mănăstirea Radu-Vodă și Timpuri Noi. Ultimului i se păstrează amintirea în numele unei străzi din vechea mahala a Tabacilor (peste râu de mahalaua Dobroteasa), strada Între Gârle. În fața mănăstirii Radu-Vodă, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se mai vărsa încă un fir de apă, Bucureștioara, care izvoră de sus, de la Grădina Icoanei, secat și el ca măsură edilitară. Vestita Cale Văcărești tăia această insulă în apele căreia tabacii își spălau pieile puturoase. Doar pe o porțiune mică, cea dintre Piața Unirii și Podul Mărășești, Dâmbovița își reia vechiul curs, oglindă tăcută a unor locuri preschimbate.

ambitioși ai celor veniți din Imperiul Otoman încă din secolul precedent (evreii spanioli sau sefarzi), care își înființaseră afaceri prospere pe Calea Văcărești și Lipscani (începând cu secolul al XX-lea).

Pe când aceștia își adunaseră averi din zărafie și din imobiliare, ceilalți, nou-sosiții, trăiau de la o zi la alta, practicând ori comerțul cu amănuntul (bărbații), ori croitoria (femeile). Maghernițele evreilor flancau de-o parte și de alta Calea Văcărești până aproape de Dobroteasa.

De altfel, ca orice mahala care se respectă, și Dobroteasa avea cârciumi la colț de uliți, unde se strângeau la căderea serii ca să mai uite de necazuri sau să petreacă – pe lângă riverani – și evreii limitrofi. Aici veneau nelipsiții lăutari, aici își iroseau bruma de strânsură de peste zi femeile pierdute de la Crucea de Piatră, „de'n sus”.

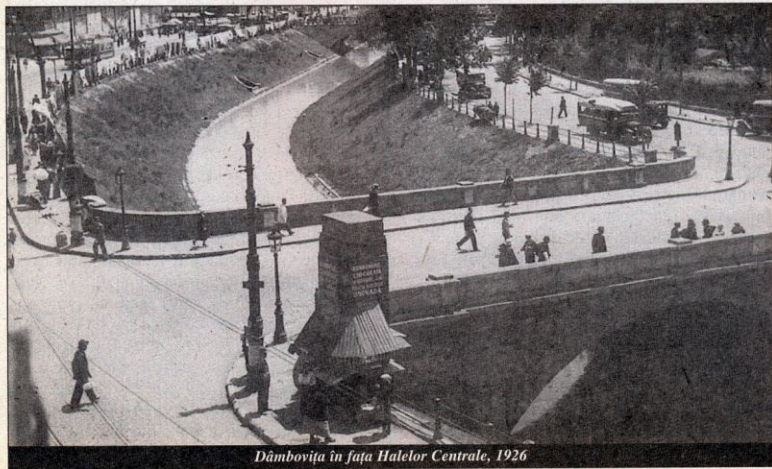
Cu ultima mare inundație pe care nepotolita Dâmbovița o provoacă în anul 1864, sunt

încerate mahalalele aflate de-o parte și de alta a râului. Însuși domnitorul Cuza colindă prin ape înalte până sub streșini locurile afectate, în căutare de soluții rapide. Se întocmesc liste de subscripții și pe unele dintre acestea figurează mahalagii din Dobroteasa, care iau câte o familie de oropsiți să o găzduiască. Dar nici 20 de ani mai târziu, Dâmbovița, care își încheia tumultuoasa ei existență de râu năraș între maluri taluzate, își iese din albie ca un ultim cuvânt, inundând și platoul înalt pe care se afla Dobroteasa, fapt neașteptat și rarism.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Societatea de Credit Funciar construiește, în locul cocioabelor cu garduri de lemn care stau prăvălite, case noi, viitoarele cartiere cu case tip vagon (Dudești, Vitan). Apare și în Dobroteasa o altă arhitectură. Totuși, caracterul ei rural era încă vizibil la 1915.

„Se păstrează aici [în colțul de sud-est al orașului – n.a] mahalalele vechi cu înfățișarea de sat sau vechi târg românesc, pe jumătate transformate prin pătrunderea noului tip de locuințe occidentalizat, alături de alte forme ale vieții celei noi [...], case cu pridvor, parmaclâc, ici-acolo intrate în stradă, cârciumi așezate în colțuri și cu scară pentru a te sui pe ele, alte case acoperite cu olane, curți mari și ulițe vechi, strâmte.” (Vintilă Mihailescu, *Bucureștii din punct de vedere antropogeografic și etnografic*)

Ce a mai rămas astăzi? Dacă vorbim despre permanente în cazul Dobrotesei, am putea aminti trei: biserica, râul și calea. Căci nici casele, nici ulițele ei cotate și întortocheate și cu atât mai puțin oamenii nu mai există. Doar vechile nume (și nu cele reprezentative: Str. Baba Dochia) au fost preluate de unele străzi noi, pe alte amplasamente. Memoria lor însă nu s-a mai păstrat. ■



Dâmbovița în fața Halelor Centrale, 1926

Avanpremieră editorială

Autorul rândurilor ce urmează s-a pregătit pentru o carieră militară. La terminarea anilor de liceu militar, urmat la Târgu Mureș și la Timișoara, sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial a adus desființarea acestor unități de învățământ. A ales cariera medicală și a devenit medic ortoped. La începutul lunii ianuarie 1962, a fost chemat de rectorul Institutului de Medicină din București și i s-a comunicat că a fost transferat la Ministerul de Externe. Se pregătea viitoarea „deschidere” către Occident și era nevoie în diplomația română de intelectuali, cunoscători a cel puțin o limbă de circulație internațională. Ministrul Corneliu Mănescu a pus un accent deosebit pe profesionalizarea cadrelor diplomatice, introducând și concursurile pentru avansarea în gradele diplomatice. Ministrul adjunct Mircea Malița a urmărit îndeaproape acest proces.

Prima misiune în străinătate îndeplinită de domnul Ovidiu Popescu a fost cea de secretar unu în cadrul delegației României la Sesiunea O.N.U. (septembrie-decembrie 1963). La încheierea acesteia, a fost numit la Legația României din Washington, ca prim secretar cu relațiile culturale și științifice (decembrie 1963-decembrie 1967).

Domnul Ovidiu Popescu pregătește o carte de amintiri – Diplomat pe trei continente –, ce urmează să apară la Editura „România în lume” și din care vă prezentăm câteva fragmente. Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat întreruperile.

AMINTIRILE UNUI AMBASADOR

OVIDIU POPESCU

La Washington am avut șansa să locuiesc într-un apartament de trei camere (eu și soția), într-un bloc modern, în care mai locuia și consilierul din partea Ministerului de Externe. Ceilalți diplomați, în frunte cu al doilea consilier al ambasadei, care era șeful lor pe linia Securității, locuiau cu toții într-un alt imobil.

Atmosfera din ambasadă era oarecum tensionată și aceasta în special din cauza acestui al doilea consilier, care era suspicios, se ocupa numai de intrigă în ambasadă și îi „frecă” pe subalternii lui. Nu știu cât de eficient putea să fie acest om, pe linia lor, întrucât nu ieșea din ambasadă, nu avea relații și nici nu putea să aibă,

deoarece, după cinci ani la post, nu știa două boabe de limbă engleză. A fost amuzament în ambasadă, când s-a aflat de la cifror că tovarășul colonel a primit o telegramă (bineînțele, cifrată), să meargă acasă să dea examen de clasa a patra primară. În schimb, tovarășa colonel, de profesie croitoreasă, se plimba pe bulevarde (totdeauna însoțită de soția altui diplomat

din grup), ca să privească vitrinele, iar șoferul cu mașina mergea la pas, în urma ei, încurcând circulația, pentru ca, în cazul că tovarășa obosea, să se poată urca imediat în mașină. Șoferul era și el cu grade și o păzea pe tovarășă „dacă, doamne ferește, i s-ar fi făcut o provocare”.



Autorul acestor însemnări înmânând scrisorile de acreditare suveranului marocan...



... și la ultima întrevedere cu acesta, la încheierea misiunii

După doar câteva luni de la sosirea mea la post, după ce făcusem vizitele de rigoare și stabilisem câteva relații bune la Departamentul de Stat, tovarășul colonel a început să mă tatoneze, să vadă dacă mă poate folosi și pe linia lor. Într-o zi, mi-a cerut să mă interesez și să-i fac fișe cu datele despre patru directori din Departamentul de Stat. Lucru simplu: am luat Anuarul instituției, am copiat datele respectivelor directori, le-am tradus și i-am dat fișele solicitate.

Fără avizul Securității

După vreo două săptămâni m-a chemat și mi-a spus că „treaba pe care am făcut-o a fost foarte apreciată acasă” și că „trebuie să trecem la etapa a doua”, adică să mă apropiu de respectivii directori, să-i invit la restaurant sau acasă (aș avea la dispoziție orice sumă de bani de care aș fi avut nevoie), să-i cunosc mai bine, să văd în special dacă au anumite „înclinații” care i-ar face vulnerabili și apoi „utilizabili”, dacă le plac banii, băutura, femeile etc., pentru ca apoi să trecem la „etapa a treia”, adică la racolarea respectivului director și folosirea lui ca agent informativ.

I-am spus că nu pot să mă ocup de asemenea lucruri, că nu intră în atribuțiile mele, dar să vorbească cu tovarășul ambasador și dacă acesta îmi dă asemenea sarcini, le voi executa. De atunci, relațiile noastre s-au răcit, ajungând la punctul culminant cu o măgărie pe care mi-a făcut-o și din care el a ieșit prost.

Tot la câteva luni după ce am sosit la post, soția mea, medic stomatolog, mi-a spus că s-a interesat și că la Institutul Național de Dentică se fac lucruri deosebite. L-am informat și i-am cerut aprobarea ambasadorului Bălăceanu ca soția mea să asiste la acele lucrări. A fost de acord în principiu, dar mi-a spus să fac o cerere și la Ministerul de Externe și, după ce vine aprobarea de acasă, soția poate să meargă la institut. Au trecut aproape două luni până când consilierul ambasadei m-a chemat și mi-a spus că a venit de acasă o aprobare pentru soție.

După nici trei săptămâni, ambasadorul Bălăceanu m-a chemat în birou și, pe un ton foarte solemn, puțin neliniștit, m-a întrebat ce fac, de ce probleme mă ocup, apoi m-a întrebat ce face „tovarășa”. I-am spus care erau problemele de care mă ocupam în acea perioadă și că soția merge de

două-trei ori pe săptămână la Institutul de Dentică. A sărit ca ars și m-a întrebat: „cu a cui aprobare?”. I-am amintit că i-am vorbit despre acest lucru, că am făcut cerere acasă și că tovarășul consilier mi-a dat aprobarea.

L-a chemat pe consilierul securist. Eu am rămas la secretariat și am auzit o discuție foarte aprinsă între ambasador și consilier. După câteva minute, consilierul a ieșit transpirat și roșu la față. Am intrat peste ambasador, scuzându-mă. A zis că acum poate să-mi spună că respectivul consilier a informat acasă, pe linia lui, că mi-am „angajat” soția ca medic stomatolog, că sunt și eu în curs să-mi fac aranjamente să mă angajez ca medic ortoped, pentru ca apoi să cerem azil politic. Propuse să fim rechemati imediat în țară.

Ambasadorul a anunțat acasă cum stau lucrurile. Consilierul a primit, pe linia lui, o admonestare severă, dar nu m-a iertat și cât a mai stat la Washington m-a încondeiat continuu acasă.

Întors în țară, la începutul lunii ianuarie 1968, după ceva mai mult de patru ani în Statele Unite, mi-am reluat activitatea în Ministerul Afacerilor Externe. După trei luni, George Macoveanu, adjunctul ministrului, m-a chemat și mi-a spus că s-a hotărât să preia conducerea Direcției de Relații cu țările Europei Occidentale.

Eram în minister, lucram la o sinteză politică privind situația din Orientul Apropiat, când s-a întors conducerea de la partid. Mircea Mălița, adjunct al ministrului, a venit să mă caute și să-mi spună „să fiu calm”, dar are o veste nu prea plăcută. Anume că, dintre toate propunerile prezentate, am fost singurul care nu a primit avizul Securității, deci nu voi putea fi numit director.

Arme pentru ambele tabere

Prin Decretul prezidențial din 1 octombrie 1974 am fost acreditat în calitate de ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Regatul Maroc.

Regele Hassan al II-lea era caracterizat în corpul diplomatic drept „cel mai democrat dintre dictatori și cel mai dictator dintre democrați”. Cred că ar fi interesant să relatez pe scurt cele două atentate, care au dovedit prezența lui de spirit, dar și duritatea cu care îi trata pe cei care îl trădau.

Primul a avut loc la Skirat, locul de vacanță al regelui. Ca dată a fost aleasă ziua de 10 iulie 1971, când suveranul oferea o recepție cu ocazia împlinirii a 42 ani. Inițiatorul atentatului a fost generalul Medbuk, șef al Casei militare și ministru al Apărării, un om integru, tot mai nemulțumit de fenomenul corupției, patronat de Hassan al II-lea. Ca executant a fost desemnat colonelul M'Hamed Ababou, comandantul Școlii de cadeți. Acesta făcuse din cadeți un fel de roboți. Sub pretextul unor manevre militare, el a plecat cu cei 400 cadeți și când s-a apropiat de Skirat, le-a spus acestora că regele fusese prins de elemente subversive și le-a ordonat să tragă în oricine



La dineul oferit de Prințul Moulay Abdallah, fratele regelui Hassan, cu ocazia încheierii misiunii în Maroc

încerca să fugă. Odată intrați în grădina reședinței regale, cadeții au deschis focul, îndărjiți de abundența de mâncare și de băuturi alcoolice etalate pe mese. Au fost peste 100 morți, inclusiv ambasadorul Belgiei. Regele Hassan și apropiații săi au fost duși pe terenul de golf și înținși la pământ.

Colonelul Ababou a plecat la Rabat, unde a anunțat la radio că regele a murit și că a fost instaurată o republică, condusă de Consiliul Revoluției.

Între timp, la Skirat, monarhul a fost recunoscut de un cadet. Cu o prezență de spirit deosebită, suveranul i-a spus: „Sunt regele tău, îngenunchează!” și i-a dat să-i sărute

mâna. Derutat, cadetul a îngenuncheat, apoi, împreună cu camarazii săi, l-au condus la ieșirea din Skirat, de unde Hassan al II-lea a plecat cu o mașină către Rabat.

Până seara, revolta a fost înăbușită, complotiștii arestați sau lichidați. Au urmat condamnări la moarte și ani grei de pușcărie.

Al doilea atentat a avut loc în august 1972. Regele Hassan al II-lea se întorcea cu avionul dintr-o vizită particulară în Franța. La intrarea în spațiul aerian marocan, de la baza aeriană din Kenitra, deținută de americani, care îi instruiau pe piloții marocani, s-au ridicat șase avioane de vânătoare marocane F5, care au început să tragă în Boeingul 727 cu care călătorea suveranul. Dând dovadă din nou de o prezență de spirit deosebită, Hassan al II-lea a luat microfonul și a anunțat turnul de control: „Încetați tirul, regele e mort!”. A auzit uralele de bucurie, avioanele de vânătoare au plecat la aterizare, iar avionul regelui și-a continuat drumul către aeroportul din Rabat. Cu trenul de aterizare avariat și cu fuselajul găurit de proiectile, a reușit totuși să aterizeze. Când l-au văzut coborând, cei prezenți au fugit. Trei avioane



Recepție cu ocazia vizitei regelui Juan Carlos al Spaniei



Primirea la Marrakech a cancelarului R.F.G., Helmut Schmidt, de către primul ministru marocan Mati Boabid; autorul salută pe înaltul oaspete, în calitate de decan interimar al corpului diplomatic

F5 au revenit și au bombardat aeroportul și apoi palatul regal din Rabat, dar Hassan al II-lea plecase deja la Skirat. Cum omul lui de încredere, generalul Oufkir, nu s-a prezentat, l-a bănuțit că fusese implicat. L-a chemat la Skirat și l-a „sinucis” pe treptele palatului. Regele a fost atât de revoltat, încât a pedepsit întreaga familie Oufkir.

În perioada cât am fost ambasador la Rabat, Marocul se confrunța cu o puternică mișcare de rezistență în partea de sud a țării, condusă de Frontul Polisario. Dată fiind situația tot mai grea pe front, regele Hassan al II-lea s-a adresat „prietenilor”, rugându-i să-l ajute cu armament. La începutul anului 1977 am fost invitat la palatul regal de unul dintre cei doi consilieri personali ai regelui, Ahmed Bensouda, care mi-a transmis că suveranul îl roagă pe președintele Ceaușescu să îl ajute cu armament. Prin mine s-au transmis listele concrete de solicitări, precum și ofertele din țară, cu prețuri care nu se negociau. Prima solicitare a fost de arme automate „Kalașnikov” și de „katiușe”, aruncătoare reactive de proiectile, montate pe camion, trei rânduri a câte șase guri de foc.

Și a sosit primul vapor cu „marfă”. Specialiștii noștri au cerut trailere pe care să fie transportate „katiușele”, dar marocanii au spus că nu este nevoie, că există un drum secundar bine păzit, pe care camioanele pot să meargă pe roți până la o bază militară nu departe de Casablanca. Dar doar trei dintre cele 13 camioane au pornit, iar dintre acestea, unul s-a oprit la jumătatea drumului, al doilea la poarta bazei militare și doar unul a ajuns cu bine. Supărare, reproșuri, telegramă cifrată trimisă în țară, care a ajuns până la Ceaușescu, au căzut câteva capete. A venit o echipă de tehnicieni la Casablanca cu un avion, cu lăzi cu piese de schimb, și cu greu au fost puse camioanele în stare de funcționare.

Imparțiali cum eram, noi am livrat armament și Algeriei, care sprijinea Frontul Polisario, o delegație a acestuia fiind primită la București.

Tacâmuri de „alpaca” la Curtea Angliei!

Relațiile cele mai „tovărășești” le aveam cu Ali Yata, conducătorul partidului co-

munist, de altfel un om foarte amabil și plăcut. Primeam din țară indicația ca din fondurile pe care le aveam la ambasadă să duc tovarășului Ali Yata o anumită sumă de bani. Puneam banii într-o servietă și plecam cu șoferul cu mașina la Casablanca, acasă la Ali Yata, unde era și sediul partidului. Fără să discutăm nimic, îi dădeam servietea, Ali Yata mergea în altă cameră, o golea și mi-o înapoia. Prudent cum sunt, manifestam interes să-i vizitez grădina și acolo îi spuneam tovarășului Yata să nu se supere, dar îl rog să-mi dea o bucată de hârtie, fără niciun antet, pe care să scrie suma primită și să semneze. I-am explicat că aceste bilețele vor rămâne la mine, dar s-ar putea ca cineva la București să se întrebe: „Oare i-a dat Popescu toți banii lui Ali Yata?”. Nu a avut nicio obiecție, iar eu am păstrat aceste bilețele până mi-am încheiat misiunea în Maroc și am fost îndepărtat din Ministerul de Externe, apoi le-am aruncat.

Ofeream și eu dineuri în mica noastră reședință, la o masă de zece persoane, o dată pe lună, fiindcă nu aveam mai mulți bani de protocol. Cu mesele pe care le organizam la mine mai aveam o problemă. Cum nu dispuneam de personal pregătit, soția mea era, cum se spune, „și conia”, și maria”. După ce gătea și era obosită, se îmbrăca elegant și primea surăzătoare invitații. Situația a devenit penibilă după ce a fost luată în țară argintăria de la ambasadă. Abia întoarsă dintr-o vizită în Anglia, tovarășa a spus că a fost informată că la ambasade se servea cu tacâmuri de argint, iar la Curtea Angliei ea a fost servită cu tacâmuri de „alpaca”. De fapt, fuseseră de aur alb! A dat dispoziție ca

toată argintăria de la ambasade să fie trimisă în țară. În locul tacâmurilor argintate ne-au fost trimise tacâmuri din inox, dar de proastă calitate. La primul dineu la care le-am folosit, soția unui ambasador a început să le studieze, amuzându-se. De atunci am aranjat cu prietenul nostru, ambasadorul Iugoslaviei, să ne împrumute la dineuri caseta lui cu tacâmuri de argint.

În vara anului 1982 am fost în țară, în vacanță. M-a primit ministrul Ștefan Andrei, căruia i-am spus că aș dori să fiu rechemat, întrucât am aproape opt ani la post, copiii sunt mari și ar trebui să mergă la școală în țară. Mi-a spus că mă va mai ține la Rabat un an, ca să finalizeze unele acțiuni de cooperare în curs de desfășurare și că e mai bine să stau „departe” un an, deoarece sunt două probleme cu mine. Prima, faptul că fiul surorii mele plecase și se stabilise în Franța, în urmă cu un an; a doua, că tovarășii de la Securitate i-au spus că șeful protocolului Casei Albe, fost ambasador al S.U.A. în Maroc, întreabă pe toți oficialii români care vizitează Washingtonul „ce mai face ambasadorul Popescu?”. Tovarășii se întrebau ce relații



A treia sesiune a Comisiei Mixte Interguvernamentale România-Maroc; cei doi miniștri de Externe, Mohamed Bonceta și Ștefan Andrei, semnează documentul final

am avut eu cu ambasadorul american, de se interesează atât de mult de mine.

Nu m-am întors bine la post și după trei săptămâni am primit o telegramă că sunt rechemat. Ce se întâmplase?

Într-o ședință a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., tovarășa a întrebat unde mai muncește tovarășul Mărgineanu, fost director al Agerpres, pe care nu l-a mai văzut de multă vreme. Când a aflat că era ambasador în Italia de aproape zece ani, că în ultimii ani nu mai venise în țară în concediu și că are copiii studenți în Italia, s-a înfuriat și a dat dispoziție ca toți am-

basadorii care au depășit patru ani la post să fie rechemati și să fie în țară în cel mult două săptămâni.

Ca de obicei, m-am prezentat la ministrul Ștefan Andrei, care mi-a spus că are nevoie de mine, în minister, ca ambasador și șef al Direcției Africa și Orientul Apropiat și că va vorbi cu tovarășa să se facă o excepție și să rămân în continuare în M.A.E.

La 15 februarie 1983, dimineața, când am ajuns în minister, m-am întâlnit în lift cu Ștefan Andrei. Mi-a spus că a doua zi va fi primit de tovarășa și va obține acordul. Nu au trecut nici trei ore, când am fost chemat la Aurel Duma, numit recent secretar de stat în minister. El m-a anunțat că nu mai corespund criteriilor pe care trebuie să le îndeplinească un diplomat român, așa că activitatea mea încetează în aceeași zi și sunt transferat la Ministerul Sănătății.

Ca o coincidență, în ziua de 15 februarie 1962 am fost transferat în M.A.E., tot într-o zi de 15 februarie, 1983, am fost îndepărtat din minister, pentru ca tot la 15 februarie, 1990, să fiu rechemat și trimis ambasador în Belgia. ■



Corpul diplomatic acreditat în Maroc mergând la Parlament pentru a asculta Mesajul Tronului



Chipuri uitate

PĂRINTELE MARINEI REGALE ENGLEZE

ADELINA ȘTEFAN

La jumătatea lunii septembrie 1740, George Anson, un amiral aproape necunoscut, ridica ancora din portul englez Portsmouth, pornind într-o călătorie în jurul lumii. A fost nu numai una dintre cele mai mari aventuri ale lumii moderne, ci și momentul care a marcat pentru Spania pierderea supremației asupra mărilor în favoarea Marii Britanii. Dar cine a fost George Anson?

Prima oară a urcat pe o corabie în 1712, pe când avea doar 15 ani; 11 ani mai târziu era promovat căpitan în Royal Navy. Corabia pe care o conducea, *Scarborough*, era doar o mică fregată. Cu ea patrula în largul coastei americane pentru a proteja vasele comerciale engleze de atacurile piraților. George Anson s-a remarcat ca un om hotărât, care, în ciuda lipsurilor pe care le avea marina engleză la acea dată, reușea să-și ducă la bun sfârșit misiunea. Acesta era și motivul pentru care primea în 1739 ordinul de a pregăti o călătorie în jurul lumii.

Călătoria a durat patru ani (1740-1744). Un ordin regal din 31 ianuarie 1740 preciza

obiectivele: să înconjoare Africa pe la Capul Horn, să provoace răzcoale ale populației, să ruineze comerțul spaniol în aceste zone, distrugând toate navele de comerț, și să pună stăpânire pe bogățiile Lumii Noi.

Pentru a-și duce la îndeplinire misiunea i-au fost încredințate șase corăbii: *Centurion*, cu 60 de tunuri, comandată de Anson personal, *Gloicester* și *Severn* cu 50 de tunuri, *Perla* cu 40 de tunuri, *Wager* cu 24 de tunuri și *Trepal*, o mică navă de 200 de tone, care putea transporta 8 tunuri.

Englezii nu se mai aventuraseră în astfel de expediții din timpul lui Sir Francis Drake (1577-1580). Marina

britanică se afla într-o situație dificilă, fiind prea puțin familiarizată cu Oceanul Pacific. Lipsa unor hărți corecte și a unor informații despre zonă îngreunau misiunea lui George Anson. La acea dată, el nu se putea ghida decât după unele hărți sumare și adeseori eronate, precum și după o serie de relatări ale negustorilor și ale piraților, de asemenea nu foarte sigure. Spaniolii, care cunoșteau foarte bine zona, ofereau intenționat informații distorsionate, tocmai pentru a-și împiedica adversarii să se aventureze în Pacific, asupra căruia considerau că dețin monopolul.

Pe lângă aceste probleme, britanicii foloseau o tehnică învechită de navigație. Buso-

lele erau rudimentare, funcționarea lor era perturbată de piesele de metal ale navei, astfel încât direcția nu putea fi decât aproximată. Cu ajutorul sextantului era stabilită latitudinea, care putea fi determinată în funcție de soare și de stele. Problema cea mai mare o constituia calculul longitudinii. La acea dată nu dispuneau încă de un cronometru (care a fost inventat chiar în anul 1740, de un ceasornicar din Yorkshire, John Harrison), ceea ce-i obliga pe Anson și pe căpitanii săi să evalueze doar aproximativ distanța parcursă.

Acestor dificultăți de ordin tehnic li se adăugau altele, administrative. Marina britanică se afla într-o stare deplorabilă. Două treimi din efective nu erau pregătite să iasă în larg. Corpul marinăresc era dezorganizat, deoarece oamenii nu mai fuseseră plătiți de multă vreme, iar navele se aflau într-o stare proastă. Vina o purta administrația lui Sir Robert Walpole, care a redus bugetul alocat marinei și care a permis și uneori chiar a încurajat instaurarea corupției. Furnizorii erau incompetenți și deseori necinstiți.

George Anson s-a confruntat cu toate aceste dificultăți atunci când a început să pregătească expediția în Pacific. Lucrările pe *Centurion* se desfășurau lent, fiind îngreunate și de apariția unor probleme tehnice. Într-unul dintre catargele navei s-a descoperit, cu puțin timp înainte de plecare, o gaură de cincisase degete adâncime, neglijență ce putea fi fatală.

Neîncrederea și nepăsarea echipajului erau atât de mari, încât în drum spre Portsmouth, portul de unde urma să pornească expediția, au fost avariate câteva zeci de butoiașe de carne,

ceea ce a dus din nou la amânarea plecării. În plus, porturile britanice erau incapabile să armeze rapid și eficient corăbiile.

Dificultățile au fost la fel de mari și în alcătuirea echipajelor. În locul celor 300 de mateloți pe care i-a cerut Anson, au fost găsiți doar 170 de oameni, „în cea mai mare parte cu o condiție fizică proastă sau recruți care nu urcaseră niciodată pe un vas”. Cu greu au fost strânși 470 de oameni, care nu se aflau nici pe departe în forma necesară pentru o călătorie în condiții foarte dure. Cea mai mare parte a acestora erau oameni bolnavi, care nu se vor mai întoarce din voiaj.

O dată escadra armată, problemele lui Anson ar fi trebuit să ia sfârșit. Era pe cale să ridice ancora, când a primit noi ordine. Amiralitatea îl obliga să ia sub escorta sa mai multe nave de comerț. Într-un final, escadra a ridicat ancora la jumătatea lunii septembrie a anului 1740.



Louis Antoine de Bougainville

Nu s-au depărtat prea mult de coastele Angliei și spanioli – informați încă din ianuarie 1740 de natura și obiectivele expediției – s-au grăbit să trimită cinci puternice corăbii de război, aflate sub comanda lui Don Josef Pizarro. Astfel, singurul atu al expediției lui Anson – secretul – era pierdut.

Călătoria englezilor nu putea începe într-un moment mai puțin prielnic. Urma să ajungă la Capul Horn în perioada echinocțiului, atunci când garnizoana era dublată. La Capul Horn, Anson a pierdut trei nave: *Severn* și *Perla*, care au făcut calea întoarsă, și *Wager*, care a eșuat. În plus, scorbutul făcea ravagii în rândul echipajului navei *Centurion*. Șansele lui Anson de a duce la bun sfârșit misiunea ce-i fusese încredințată păreau infime. Totuși, el a reușit să hărțuiască așezările spaniole de pe coasta statului de azi Chile și să captureze o navă spaniolă lângă Filipine, pe care a vândut-o la Canton, în China, pentru 400.000 de lire sterline.

Succesul era considerabil, dacă ne gândim că nava sa era prima corabie străină a căreia i se permitea să intre în apele teritoriale ale Chinei.

Atunci când ajungea în Anglia, la 15 iunie 1744, aducea cu sine o fabuloasă comoară – 1.300.000 piese de aur și 35.000 uncii de argint spaniol. A fost nevoie de 32 de care, pentru ca prada de război să fie transportată la Londra.

Dar poate cel mai important rezultat al acestei călătorii nu a fost aurul, ci faptul că Anson și-a povestit amintirile într-un volum ce a servit drept inspirație iluminiștilor europeni. Cartea, intitulată *Călătorie făcută în jurul lumii în anii 1740, 1741, 1742 și 1744 de George Anson, Comandant de*

escadră al Maiestății sale britanice, publicată în 1748 și tradusă în franceză în anul următor, i-a marcat profund pe iluminiștii Voltaire și Rousseau. Ambii vor menționa expediția lui Anson în lucrările lor: primul în a sa *Istoria Secolului lui Ludovic al XV-lea*, și al doilea în *Noua Eloisă*.

Rousseau își transforma eroul, pe Saint-Preux, într-un coechipier al lui Anson, folosind călătoria acestuia ca pretext literar. În fiecare scrisoare pe care Saint-Preux o trimite în Europa, Jean Jacques Rousseau inserează o perspectivă filosofico-exotică, care să-i argumenteze ideile despre stat și despre fericirea unei vieți libere de conveniențele lumii moderne.

Opinii foarte acide pe care opera lui Anson le cuprindea despre China îi conveneau de minune lui Rousseau, ele fiind antitetice celor prezentate de Marco Polo și de călugării iezuiți, mari admiratori ai culturii chinezești și în special ai gândirii confucianiste. Filosofii epocii împărtășeau și ei această admirație pentru chinezi, văzând în aceștia „un model de înțelepciune, oamenii care prin filosofia lor s-au ridicat deasupra statului și a naturii”; omul adevărat, în antiteză cu „bunul sălbatic” al lui Rousseau.

Impresionat de cartea lui Anson, și Voltaire – care deși nu împărtășea opiniile autorului cu privire la chinezi, pestă care, de altfel, trece delicat – nu ezită să o elogieze.



Amiralul Nelson

Lucrarea era apreciată în introducerea la prima ediție publicată la Amsterdam și la Leipzig ca fiind cea care a „contribuit la securitatea și la succesele viitoarelor expediții pe mare, ca și la extinderea comerțului și a puterii maritime englezești”, tocmai prin faptul că oferea atât de multe informații despre Pacific, un ocean atât de puțin cunoscut. Tot Anson a fost cel care a anticipat rolul strategic al insulelor Malvine.

Expediția lui Anson mai are un merit. Ea anunță călătoriile cu scop științific. Ca urmare a „indicațiilor” lui

Anson, Louis Antoine de Bougainville puneaze bazele unui fort la Malouines, în 1763, care îi va permite Franței să controleze „mările sudului”. De asemenea, John Byron, care a fost la bordul lui *Wager*, stărnit de inițiativa lui Anson, pornea la rândul-i într-o expediție în jurul lumii.

Anson a deținut în două rânduri funcția de Prim Lord al Amiralității. Reformele sale au făcut ca marina engleză să devină cea mai performantă în vremea aceea. În primul rând, a impus noi standarde în construcția navelor, acestea trebuind să devină mai robuste. Aproximativ 25% dintre corăbiile de capacitate medie și-au mărit tonajul. De asemenea, în timpul cât a condus Royal Navy, a încurajat cercetările asupra cronometrului, îmbunătățindu-se cu mult calitatea instrumentelor folosite pentru navigație. Tot Anson a fost cel care a creat corpul permanent al marinarilor, un grup profesional bine pregătit, capabil să facă față incercărilor de pe mare.

Dintre ofițerii de pe *Centurion*, Howe, Keppel și *Sunders* au devenit Primi Lorzi ai Amiralității, iar Brett, Denis, Byron și Parker au ajuns amirali.

Se poate spune, pe bună dreptate, că Anson a fost „părintele marinei engleze”, el fiind acela care a pregătit terenul pentru viitoarele succese ale amiralului Nelson, de la începutul secolului al XIX-lea. ■



Gravură de epocă înfățișând transportul către Londra al fabuloasei comori aduse de Anson

Opinii-controverse



J. BUTEANU.



P. DOBRA.



AV. IANCU.



S. BALINT.



N. SOLOMON.

LES DÉFENSEURS DE LA NATIONALITÉ ROMAINE
EN
TRANSILVANIE
1848-49.

Avram Iancu (în centru) și prefecții săi: I. Buteanu (stânga sus), P. Dobra (dreapta sus), S. Balint (stânga jos) și N. Solomon

PREFECTURI ȘI PREFECȚI ROMÂNI ÎN REVOLUȚIA TRANSILVANĂ DIN 1848

Dr. VASILE MĂRCULEȚ

În toamna anului 1848, ca urmare a intensificării acțiunilor represive ale autorităților revoluționare maghiare, conducătorii revoluției românilor transilvăneni au convocat cea de-a treia adunare națională de la Blaj (2/14-10/28 septembrie). Adunarea (circa 60.000 de participanți) declară că nu recunoaște „uniunea” Transilvaniei cu Ungaria și, de comun acord cu autoritățile austriece, Comitetul Național Român trece la organizarea administrației românești a provinciei și a structurilor militare proprii.

Problema instituirii prefecturilor românești rămâne o chestiune încă deschisă. Confuzia din conținutul documentelor de care dispunem nu permite identificarea exactă, dispunerea geografică și aria de jurisdicție teritorială a fiecăreia dintre ele.

Câte prefecturi au fost constituite? Care sunt acestea? Care a fost aria lor de jurisdicție teritorială?

Cei mai mulți specialiști susțin că numărul prefecturilor constituite în toamna anului 1848 a fost de 15. Dar această opinie nu corespunde pe deplin adevărului. Inițial, conform declarației lui Alexandru Bătrâneanu, în timpul procesului înscenat de autoritățile maghiare în octombrie 1848, a treia adunare de la Blaj a decis constituirea doar a cinci prefecturi românești: *la Sibiu*, a lui Ioan (Iovian) Brad, *la Blaj*, a lui Ioan Axente Sever, *la Câmpeni*, a lui Avram Iancu, *la Chirileu*, în comitatul Turda, a lui Vasile Moldovan, și cea de *Câmpie*, a lui Bătrâneanu.

Numerotarea acestor prime cinci prefecturi nu se cunoaște. Știm doar că prefectul Alexandru Bătrâneanu își semnează actele ca „prefect al Legiunii IV Campestre și membru al comitetului permanent”. Foarte probabil nume­rotarea era următoarea: I a Blajului; a II-a a Sibiului; a III-a a Câmpenilor; a IV-a a Câmpiei și a V-a, cea de la Chirileu.

Conștient se pare de ne­realismul deciziei luate la Blaj, datorită imensei arii geografice de jurisdicție a primelor prefecturi (cea de la Blaj acoperea regiunile de la nord



Orașul Sibiu...

de Mureș și de pe Târnave; cea de la Sibiu cuprindea zona de la sud de Mureș; cea de la Câmpeni avea sub jurisdicție întreaga zonă a Munților Apuseni; cea de Câmpie cuprindea teritoriile dintre Mureș și Someș, iar cea de la Chirileu era strangulată între celelalte). Comitetul Național Permanent a revenit asupra hotărârii adunării de la Blaj optând pentru constituirea a 15 prefecturi românești sau a 18, după alte surse.

În momentul în care se ajunge la identificarea acestora, opiniile istoricilor diferă. Silviu Dragomir acceptă identificarea și dispunerea teritorială făcută de căpitanul Francisc Mihăilașiu în memoriile sale, care susține și el existența a 15 prefecturi.

Prezentând însă dispunerea în teren și funcționarea lor propriu-zisă, același Silviu Dragomir admite că legăturile prefecturilor din Solnocul Inferior și Chioar cu Comitetul

Național Permanent au fost aproape inexistente, că instalarea pe teren a prefectilor a întâlnit dificultăți în regiunea Clujului, că prefectul Reghinului, Constantin Roman-Vivul, nu și-a putut ocupa prefectura decât „câte mijlocul lui noiembrie 1848”, că regiunea nordică a Câmpiei ardelenne „a rămas, după tragica moarte a lui Bătrâneanu, în voia sorții”, că „[inutul Sibiului a rămas fără prefect”. El acceptă, totodată, că, în condițiile grele de la sfârșitul anului 1848, s-a încercat constituirea unei prefecturi a Zlatnei, în frunte cu Petru Dobra, precum și formarea altor trei – Sebeș, condusă de Dionisie Pop Marțian, Mediaș-Sighișoara, în frunte cu Ștefan Moldovan, și a Turzii, avându-l ca prefect pe Simion Balint.

Concluzia care se desprinde este aceea că, pe lângă prefecturile preconizate a se constitui, dintre care unele au avut doar o existență pur nominală, au fost formate ulterior alte prefecturi, inițial neluate în calcul.

Într-o lucrare de istorie militară de dată mai recentă, istoricii Constantin Căzănișteanu și Costică Prodan admit și ei constituirea a 15 prefecturi.

Alți specialiști, din rândul cărora îi reținem pe I. Chioreanu și Cornelia Bodea, bazează pe unele documente inedite sau puse mai recent în circulație, susțin constituirea a 18 prefecturi românești. Lista publicată de ei este următoarea: 1. (Brașeu) Bârsei: prefect Branu; 2. Făgă-

rașu: prefect Ioan Bradu; 3. Sabiniu: prefect Ioan Brote; 4. Săbeșu: prefect Dion P. Marcianu; 5. Hațegu (Ulpiei Trajane): prefect Nicoară Solomon; 6. Submontana: prefect Dobra; 7. Crișana: prefect Ioan Buteanu; 8. Auraria Gemina: prefect Iancu; 9. Legiunea prima blăjana: prefect I. Ausentiu [Axente] Severu; 10. Târnavelor, Cetatea de Băltă: prefect Macariu Moldovanu; 11. Mediașu: prefect Moldovanu; 12. Legiunea Erbaciana: prefect I. Armatu; 13. a Câmpiei: prefect Bătrâneau, apoi Micheșu și, mai târziu, Castorianu; 14. a Reghinului: prefect Constantin Roman-Vivul; 15. Auraria și Saline: prefect Valente (Balint); 16. Clujana: prefect Micheșu; 17. a Dejului: prefect Al. Pop; 18. a Bistriței: prefect Iacob Papiu Modest.

In ceea ce ne privește, prin coroborarea informațiilor conținute în diferite documente ale revoluției din Transilvania cu opiniile specialiștilor, am ajuns la concluzia că numărul prefecturilor constituite sau a căror constituire a fost urmărită de către fruntașii revoluției române, în acord cu autoritățile austriece, s-a ridicat la cifra 20, pe care nu o considerăm însă definitivă. Prefecturile pe care le-am putut identifica sunt următoarele: 1. prefectura Câmpenilor sau Munților Apuseni (*Auraria Gemina*), condusă de

Avram Iancu; 2. prefectura Blajului (*Blăjana*), în frunte cu Ioan Axente Sever; 3. prefectura Albei Superioare sau a Hârtibaciului (*Erbaciana*), condusă de Eliseu Iuniu Armatu; 4. prefectura de Turda (*Auraria și Saline*), în frunte cu Simion Balint; 5. prefectura Clujului (*Clujana*), condusă de Florian Micaș; 6. prefectura Câmpiei, condusă de mai mulți prefecți: Alexandru Bătrâneau (până la 15 octombrie 1848), Ioan Boteanu și apoi Florian Micaș (octombrie-decembrie) și Nicolae Vlăduțiu (din 11 decembrie 1848); 7. prefectura Brașovului și a Țării Bârsei, condusă de Ioan Bran Lemeni, înlocuit permanent de Constantin Secăreanu (viceprefect); 8. prefectura Sibiului, în frunte cu Ioan (Iovian) Brad, urmat de Ioan Brote; 9. prefectura Zlatnei (*Submontana*), condusă de Petru Dobra; 10. prefectura Crișanei sau Zărandului, în frunte cu Ioan Buteanu (până în mai 1849), urmat de Mihai Andreica; 11. prefectura Făgărașului, condusă de Ioan (Iovian) Brad; 12. prefectura Cetății de Băltă sau a Târnavelor, în frunte cu Vasile Moldovan; 13. prefectura Mediaș-Sighi-

șoara, condusă de Ștefan Moldovan, urmat de Nicolae Medieșanu (viceprefecți); 14. prefectura Sebeșului, în frunte cu Dionisie Pop Marțian; 15. prefectura Reghinului, condusă de Constantin Roman-Vivul; 16. prefectura Hațegului și Hunedoarei, în frunte cu Nicolae Solomon; 17. prefectura Bistriței, condusă de Iacob Papiu Modest; 18. prefectura Dejului, sub ascultarea lui Alexandru Papiu Ilarian; 19. prefectura Solnocului Inferior, în frunte cu Grigore Mihăilașu; 20. prefectura Chioarului, condusă de Atanasie Moțiu Dâmbul.

Considerăm important să subliniem faptul că nu toate cele 20 de prefecturi au funcționat efectiv. Unele dintre ele – Alba Superioară (Hârtibaciul), Zlatna, Bistrița sau Dej – au avut o existență fantomatică. Altele – Cluj, Sibiu, Chioar, sau Solnocul Inferior – au funcționat mai mult formal.

In concluzie, în baza acestor constatări, suntem în măsură să afirmăm că, în condițiile vitregiei cadrului politico-militar din toamna anului 1848, nu au putut fi constituite și nu au funcționat efectiv decât o parte dintre prefecturile avute în vedere de autoritățile revoluționare românești. Numărul celor care au activat în mod real s-a situat, cu certitudine, sub 15. ■



... și Brașovul, așa cum arătau la mijlocul secolului al XIX-lea

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

La 15 martie, în cadrul sesiunii Marii Adunări Naționale (M.A.N.), Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, „își depune mandatul”, pentru a se putea constitui un nou guvern. Gh. Gheorghiu-Dej, „din împuternicirea C.C. al P.M.R. și în urma consultării unui număr de 51 deputați din toate regiunile țării”, propune ca tot Chivu Stoica să fie însărcinat cu formarea cabinetului. Acesta supune votului lista Consiliului de Miniștri, aprobată și ea „în unanimitate”. Vicepreședinți ai guvernului sunt numiți Emil Bodnăraș, Alexandru Moghioroș, Petre Borilă, Miron Constantinescu, Ștefan Voitec, Alexandru Bărlădeanu.

Printr-un decret al Prezidiului M.A.N., din 26 martie, se stabilește „organizarea Băncii de Stat a R.P.R. ca instituție de sine stătătoare sub conducerea Consiliului de Miniștri”. Președintele Băncii de Stat deține „și conducerea generală a Băncii Agricole și a Casei de Economii și Consumațiuni (C.E.C.)”.

Amintim că Banca Națională a României a fost etatizată la 28 decembrie 1946, după modelul sovietic și cu concursul consilierilor veniți din U.R.S.S. În 1949 i-a fost schimbat numele în Banca Republicii Populare Române, Bancă de Stat, iar în 1951 s-au stabilit principiile de func-

ționare „ca instituție prin care se realiza politica monetară a guvernului”.

În iunie 1965, Banca de Stat a României și-a schimbat denumirea în Banca Națională a R.S.R.

Inlăturat din Bancă în 1952, Costin C. Kirițescu lucra în acei ani la Atelierele de Prototipuri, Utilaje și Prefabricate (A.P.U.P.) din Șoseaua Pantelimon nr. 206. Avea jumătate de normă și la Institutul de Cercetări Economice, condus de Costin Murgescu; acesta i-a propus să coordoneze un colectiv care să studieze sistemul bănesc al leului. „Munca mea – scria Costin C. Kirițescu – a cerut împărțirea zilei de lucru în trei părți. Prima parte se desfășura în cele opt ore de la A.P.U.P., după aceasta urmau cele patru ale jumătății de normă petrecute la Institut și în cele din urmă ultimele două ore erau consacrate Bibliotecii Academiei.”

Astfel a fost realizat monumentalul studiu *Sistemul bănesc al leului* (1964-1971), lucrare care, mărturisește Costin C. Kirițescu, „îmi va capta ani întregi de lucru asidu, având însă satisfacția că în cele din urmă voi lăsa Institutului o lucrare de referință care să stea alături de alte lucrări ale genului”. (Costin C. Kirițescu, *Lumea în care și-a croit drum Banca Națională a României*, București, 1997)

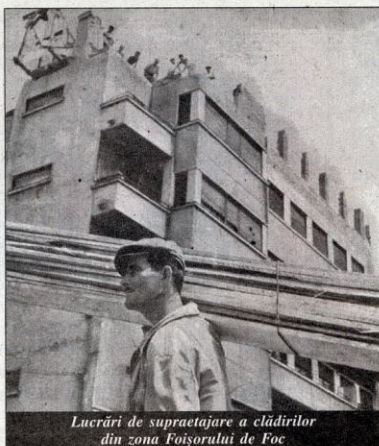


Ion Popescu-Gopo, laureat la Cannes, 1957

Ștefan cel Mare este omagiat la 500 de ani de la urcarea sa pe tronul Moldovei. Consiliul de Miniștri elaborează un plan al manifestărilor: sesiuni științifice, editări de studii și monografii, spectacole festive, expoziții, vizite ș.a. La Muzeul de artă al R.P.R. se deschide Expoziția Ștefan cel Mare și epoca sa.

Ministerul Învățământului stabilește că ziua de 12 aprilie, ungerea voievodului ca domn la Direptate, „va fi aniversată în toate instituțiile de învățământ”. În zilele de 12-14 aprilie, la Școala Medie nr. 1 din Suceava, „care va primi numele de Ștefan cel Mare”, vor avea loc festivități deosebite.

Un grup de studenți ieșeni a organizat sărbătorirea lui Ștefan la citoria sa de la Putna, dându-i dimensiuni naționale și religioase neagreate de autorități. Academicianul Al. Zub, pe atunci student, unul dintre organizatori, evocând acel moment, își amintește: „A fost o manifestare decentă, de evocare în plan științific, cultural, dar și cu pelerinaj totodată, lucru rarism și aproape de necrezut astăzi. Un pelerinaj cu tren special la Putna, unde se adunase deja lume din toate zonele. Era pregătită o slujbă, a avut loc apoi un program cultural-artistic. În fine, exista un contact cu lucrurile inefabile, care se degajau din atmosfera mănăstirii, din vestigiile de acolo.”



Lucrări de supraetajare a clădirilor din zona Foișorului de Foc

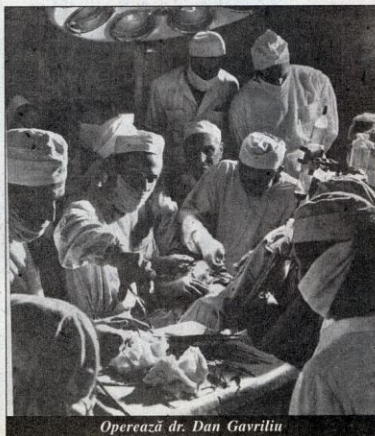
funcționa cu curent de 120, 150 sau 220 volți. Tarom – anunță Agerpres – deschide „un număr de stații de aerotaximetre, deservite de avioane ușoare (aerotaxi)”.

Se înființează Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri.

Un cântec și un ritm stârnesc dispute. Mambo, de origine sud-americană, este blamat, scrie Ion Vasilescu, în *Informația*

Bucureștiului din 23 aprilie, „de unii zeloși, dornici să sprijine creația noastră de muzică ușoară”. Ei „tună și fulgeră” împotriva acestui cântec care „se bucură de un succes mondial” și nu trebuie considerat „a priori decadent și incompatibil cu estrada noastră”, sau socotit „adversar hăd și amenințător”.

Din 3 martie, anunță ziarele, „se deschide linia de trolebuze 84, pe porțiunea Foișorul de Foc – Bulevardul 6 Martie



Operează dr. Dan Gavriliu

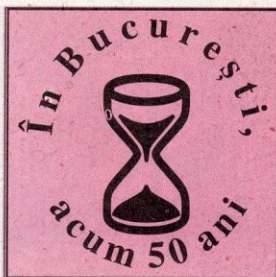
[Elisabeta acum] – Cotroceni. Tramvaiele 13, 14 și 24 circulă normal.“ La 15 mai, primul autobuz românesc cu etaj circulă pe ruta București-Amara; poate transporta pe scaune 74 persoane.

Regizorul italian Cesare Zavattini vizitează, în martie, Bucureștii; este autorul unor filme precum *Umberto D.*; *Hoții de biciclete*; *Roma, orele 11*.

Trec de la Ministerul Culturii în subordinea Sfatului Popular al Capitalei: Teatrele „Constantin Nottara“, Tineretului, Satiric-Muzical „C. Tănase“, Opereta, Cercul de Stat și Întreprinderea Cinematografică a orașului București.

O.N.T. Carpați și Radiodifuziunea Română organizează, în luna mai, concursul *Turneu pe scenele Capitalei în stagiunea 1956-1957*. În faza finală se întrec două echipe de studenți din anul IV al Institutului de Teatrul și Cinematografie, din clasele conduse de Marietta Sadova și, respectiv, Ion Finteșteanu. Câștigă primul echipaj, format din Cosma Brașoveanu (premiu: o excursie la Moscova), Florin Piersic, Liviu Crăciun, Liana Dan, Ovidiu Grigorescu, Isabela Podbereschi (o excursie de câteva zile pe Valea Prahovei).

Vineri, 17 mai, la Festivalul de la Cannes, filmul de desene animate *Scurtă istorie*, realizat de Ion Popescu-Gopo, primește Premiul de aur pentru scurt-metraj. Concuratul află rezultatul la București. „Joi noaptea, vineri



toată ziua – mărturisește Gopo – n-am avut nici o veste. Abia seara, pe la zece și jumătate, a sosit vestea. A fost o noapte minunată: i-am mulțumit în primul rând tatălui meu, care mi-a pus în mână creionul și mi-a sădit în suflet visul desenului animat.“

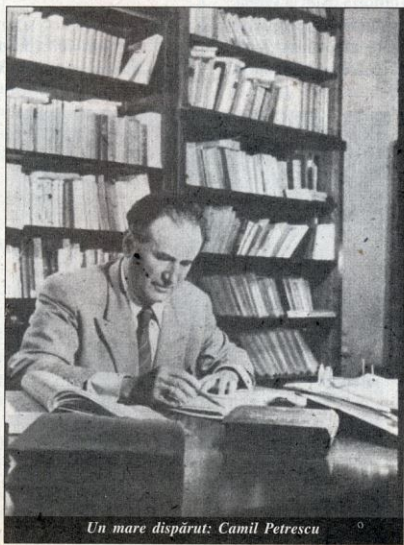
Eugen Barbu, cu romanul *Groapa*, se bucură de atenția criticii. „Când sfârșim de citit cartea – scrie B. Elvin, în *Informația Bucureștilui* din

10 iunie – impresia generală e atât de puternică, încât nimeni nu poate să conteste că am câștigat un autor autentic. Apreciem remarcabilul talent al lui Eugen Barbu și ne încredem în viitorul lui.“

Viața literară și culturală pierde două proeminente personalități: acad. Camil Petrescu (n.1894), a încetat din viață la 14 mai, orele 23.40, și G. Bacovia (n. 1881), s-a stins în dimineața zilei de 22 mai. Ambii sunt înhumați la Cimitirul Bellu. „Ne-

astămpărul, apetența pentru discuția prelungită, notația fulgerătoare a gândului exprimat și a impresiei momentului – scrie Al. Rosetti, în *Gazeta literară*, din 23 mai – făceau din acest om atât de înzestrat o ființă neobișnuită și atrăgătoare. Privirile lui Camil Petrescu erau ațintite cu pasiune asupra spectacolului vieții. De azi încolo, va trebui să acordăm mai multă atenție evenimentelor zilnice, căci lumina ochilor săi ne va lipsi pentru totdeauna.“

În aceeași revistă, la 30 mai, Maria Banuș publică *Amin-*



Un mare dispărut: Camil Petrescu

tiri la moartea lui Bacovia. Marele poet „n-a spus niciodată vreo minciună. El n-a știut ce-nseamnă să pozezi, să ai pretenții, să ceri onoruri, să-ți construiești viitorul monument postum, să te-nvenineze harul vecinului”.

La 45 ani de la moartea lui I.L. Caragiale (n.1852), tot *Gazeta literară*, din 20 iunie, publică însemnările lui N. Vatamanu, care a identificat locuința lui Jupân Dumitrache, Titircă Inimă-Rea, din piesa *O noapte furtunoasă*. Se afla peste drum de biserica Sf. Spiridon Vechi, la nr. 26. Era o casă „cu două etaje, cu geamlăc la rândul de sus, după vechiul obicei bucureștean”. În 1957, încă se mai vedea la nr. 22-24, „lipită de casa lui Jupân Dumitrache”, locuința bătrânului Costache Bălăceanu, cel care „l-a sprijinit pe Gh. Lazăr pe lângă Vodă să-i dea conducerea școlii de la Sf. Sava”.

Christigiu din piesă se numea în realitate Dumitrache N. (1825-1900), iar consoarta sa (în piesă Veta) era „Paraschiva, alintată Vița”. Tejghetarul Chiriace era „Gheorghe Berevoianu”, ajuns și el „mare chirstigiu în dosul spitalului Colentina”. Porecla de Titircă Inimă-Rea „a aparținut unuia Dumitru Andrei, cunoscut bătăuș electoral, în slujba Partidului Conservator.” Numele lui fusese amintit „în încercarea de răscoală din ziua de 3 august 1865, când liberalii au vrut să-l răstoarne pe Cuza, lipsă din țară”.

Mărturisirile unui fotbalist până



Zenaida Palli în rolul titular din opera *Carmen de Bizet*

nu demult celebru: Petchowschi. Reporterul *Informației Bucureștiului* îl caută la Arad. În prima frizerie în care intră, ziaristul este îndrumat spre locuința sportivului, „pe strada 9 Mai, în casa de pe malul Mureșului, așezată în gardul arenei «Gloria»”.

Petchowschi mărturisește: „am greșit

când am subapreciat activitatea sportivă și am neglijat pregătirea fizică. Dacă n-ai condiție fizică, poți să știi fotbal cu carul, că tot degeaba. Trebuie să fii în pielea unui fotbalist ca să-l pricepi. Dacă n-ai suflu, te enervezi că n-ajungi mingea, c-o pierzi, te superi pe adversarul care ți-a «suflat-o». De multe ori am făcut așa”.

Pentru nervozitatea sa a fost scos din lotul național. Constată că „am fost dat uitării”. Un conflict cu un alt mare fotbalist, Ozon, a grăbit decizia. „Ca să spun lucrurilor pe nume – continuă el –, realitatea e că nici unul din noi doi nu ne scoatem căciula în fața celuilalt. Vrem să ne demonstrăm reciproc câtă «carte» știm și de aici ies la iveală neînțelegeri.

Eu, ca mai în vârstă, ar fi trebuit să fiu mai înțelegător, dar nervii și jocul mă furau și atunci uitam.”

Privind vitrina cu trofeele și cupele primite de fotbalist, reporterul constată că „lipsește medalia și carnetul de maestru emerit al sportului, pe care încă nu le-a primit, deși au trecut aproape doi ani de la decernarea titlului”. ■

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ



Copii-actori și spectatori la grădinița Ministerului de Finanțe

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ



● **Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc – CAZUL „ARTUR” ȘI EXILUL ROMÂNESC. ION CARAIION ÎN DOCUMENTE DIN ARHIVA CNSAS**

Editura Pro Historia, București, 2006, 291 pp.



● **Maria Georgescu – SCRISORI CU PARFUM DE EPOCĂ**

Editura Militară, Societatea Scriitorilor Militari, București, 2006, 241 pp.



● **Sabina Ispas – PREMİNTE SOLOMON. LEGENDA POPULARĂ ROMÂNESCĂ ÎNTRE CANONIC ȘI APOCRIF**

Editura SAECULUM I.O., București, 2006, 287 pp.



● **Adrian-Silvan Ionescu – MODĂ ȘI SOCIETATE URBANĂ ÎN ROMÂNIA EPOCII MODERNE**

Editura Paideia, București, 2006, 626 pp.



● **Vasile Dumitru Fulger – SECȚIA AMAZOANELOR. FILE DIN ISTORIA SPIONAJULUI HORTHYST PE TERITORIUL ROMÂNIEI**

Editura Aldo Press, București, 2006, 254 pp.



● **MONOGRAFIA COMUNEI VÂNĂTORI-NEAMȚ**
– Editori: Maria Petrariu, prof.univ. Mihai Lazăr, Neculai Florian

S.C. Internațional TVN-SYS S.A., Suceava, 2006, 176 pp.



● **Marian Stroia – ÎNTRE LEVANT ȘI EUROPA MODERNĂ. IMPACT EXTERN ȘI MENTALITATE TRADIȚIONALĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC (1774-1848)**

Editura SemnE, București, 2006, 213 pp.



● **Paul Rezeanu – CRAIOVA. AMINTIRILE ORAȘULUI**

Editura Alma, Craiova, 2006, 289 pp.



● **Nicolae Costea Teleajen – DRAJNA ȘI OGRETIN. SATE DE MOȘNENI – MONOGRAFIE**

Editura Printeuro, Ploiești, 2005, 197 pp.



● **Vasile Boroneanț – PALÉOLITHIQUE SUPÉRIEUR ET ÉPIPALÉOLITHIQUE DANS LA ZONE DES PORTES DE FER**

Editura Silex, București, 2000, 368 pp.



● **Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Academiei Române – ARTIȘTI ROMÂNI ÎN DIALOG CU SPAȚIUL ȘI SPIRITUALITATEA FRANCEZĂ**

București, 2006, 49 pp.



● **BULETINUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL „REGELE FERDINAND I”**
Serie nouă, Nr. 4, 2006



Telex Telex Telex Telex Telex

INIMA LUI ELȚÎN

Recenta dispariție a primului președinte al Rusiei, Boris Elțin, a prilejuit ziarului *New York Times* rememorarea unui episod uitat, dar care, dacă avea un alt deznodământ, putea schimba istoria.

În toamna anului 1996, Boris Elțin candida pentru al doilea mandat. Avea însă mari probleme cu inima și era nevoie urgentă de o operație de bypass. Medicii ruși care l-au examinat au pus verdictul: nu va supraviețui unei asemenea intervenții chirurgicale.

S-a făcut atunci apel la un doctor american. Doctorul Michael E. DeBakey era o somitate în materie. În plus, era cunoscut de către medicii ruși încă din anii '50. Atunci invitasese o echipă de doctori, aflați ca și el în Mexic, să îl viziteze la clinica sa din Houston.

Doctorul DeBakey a decis că Boris Elțin poate face operația de bypass. A mărturisit pentru ziarul new-yorkez că i-a dat atunci încă zece ani de viață. În 1996, el și primul său asistent s-au aflat la Moscova gata să intervină, cu tot echipamentul necesar, dacă situația o impunea. Dar operația a fost făcută de un doctor rus, Akciurin, renumit pentru priceperea sa.

Thomas R. Pickering, care era pe atunci ambasadorul Statelor Unite la Moscova, a declarat că era greu de anticipat cine ar fi câștigat alegerile prezidențiale din Rusia în cazul în care Boris Elțin s-ar fi retras. Cel mai probabil ar fi fost un reprezentant al comuniștilor.



Elțin și dr. DeBakey

UN SUEDEZ LA BERLIN

Metroul constituie armătura sistemului de transport în comun a Berlinului. Inaugurat în 1902, are astăzi 144 km lungime și nouă linii, iar în 2005 a transportat 463 milioane de călători. Rețeaua de tramvaie nu mai circulă practic decât în partea de est a Capitalei.



Intrare într-o stație de metrou la Berlin

Metroul berlinez are însă un „tată” care nu este german, ci suedez. Iar locuitorii Germaniei știu asta. În 2006 ei au organizat festivități comemorative pentru arhitectul Alfred Grenander (26 iunie 1863-14 iulie 1931), căruia îi datorează 70 de stații de metrou, supraterane și subterane, construite între 1902 și 1930. Grenander s-a născut la Skövde, în Suedia, a venit în Germania, după absolvirea Arhitecturii la Stockholm (1881-1885), pentru studii suplimentare de arhitectură și politehnică la Charlottenburg (1885-1888), și această țară i-a devenit noua casă.

Germania căuta soluții pentru problemele create de circulația în Capitală încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, înainte de a fi aglutinate

Berlinului comunele Wilmersdorf, Schöneberg și Charlottenburg, care, odată anexate, aveau să-și planifice propriile lor linii de metrou. Multe soluții au fost atunci studiate și respinse, primul tronson între Warschauer Strasse și Zoologischer Garten fiind dat în folosință în februarie 1902. Deutsche Oper (1906), Potsdamer Platz, fostă Leipziger Platz (1907), Alexanderplatz (1913) sunt numai trei dintre stațiile construite de Alfred Grenander, care va muri în Germania, la Berlin, la 68 de ani, fiind incinerat la crematoriul din Wilmersdorf.

S-A SCHIMBAT RĂZBOIUL?



Karl von Clausewitz

Până la Revoluția franceză, războaiele s-au purtat între armate conduse de gentilemeni. În Evul Mediu, lupta nu începea decât după ce comandanții se salutau reciproc și se invitau să înceapă lupta. Iar conflictele armate rareori îi afectau pe civili. Apoi au venit Revoluția franceză și războaiele napoleoniene. În 1792, în timpul luptei de la Valmy, un cadet din rândul trupelor prusace, Karl von Clausewitz, a fost atât de impresionat de cele văzute, încât a rămas convins că atunci s-a schimbat radical maniera de a purta războiul. Acea campanie și cele care au urmat până în 1815 au dus la ceea ce marele teoretician al conflictelor armate a numit „război total”.

Cel puțin asta susține David A. Bell, autorul cărții *Napoleon's Europe and the Birth Of Warfare as We Know It* (Europa lui Napoleon și nașterea modalității de a purta războiul așa cum îl știm). El este contestat de Martin van Creveld, istoric militar care predă la Hebrew University din Ierusalim. El aduce ca argumente nenumăratele cazuri în care izvoarele ne povestesc despre masacrarea locuitorilor

unor orașe întregi de către armatele cuceritoare, începând din Antichitate. Iar în timpul Războiului civil din S.U.A. (1861-1865) au pierit 600.000 de oameni, adică, păstrând raportul victimelor la numărul total de locuitori ai Statelor Unite, de 8 ori mai mulți americani decât cei dispăruți în cel de Al Doilea Război Mondial. Tot din acea perioadă datează conceptul de „predare necondiționată”, pe care primul autor îl considera o caracteristică a „războiului total”.

În zilele noastre, natura războiului pare să se fi schimbat din nou. Conflictele directe dintre marile națiuni par să fi apus. Și asta din cauza apariției armamentului atomic, consideră același Martin van Creveld. Aceeași părere în privința modificării naturii războiului o are și un important general britanic, Rupert Smith, care consideră că faza artei militare începută cu războaiele napoleoniene se încheie în zilele noastre. Războiul începe să se poarte în cadrul aglomerațiilor umane, nu pe câmpul de luptă, conflictele nu mai sunt limitate în timp, au chiar tendința de a nu se mai sfârși, scopul luptei pare mai curând acela de a păstra forțele, decât de a risca totul pentru atingerea obiectivului, forțele aflate în conflict sunt adesea organisme non-statale, inclusiv grupări multinaționale contra unor adversari non-statali. Eliot A. Cohen, profesor de studii strategice la Școala de studii internaționale superioare a Universității John Hopkins, ilustrează afirmațiile generalului britanic cu câteva conflicte recente: conflictele din Irak și Afganistan și campania trupelor israeliene de anul trecut contra milițiilor Hezbollah, un amalgam de infanterie ușoară, înarmată cu ultimele tehnologii sovietice și chineze, gherile locale și teroriști internaționali, antrenați de către sirieni și iranieni și voluntari veniți inclusiv din Africa.



DIPLOMAȚII ROMÂNI REAȚIONEAZĂ

În tot cursul anului 1945, între diplomații români aflați încă la post în străinătate au continuat să circule comunicări prin care își transmiteau informații sau se avertizau reciproc în privința evoluției situației din țară. În acest număr prezentăm patru asemenea mesaje, care provin din fondul Brutus Coste, din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Le publicăm cu ajutorul doamnei ELENA DANIELSON și al colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

Primul document este ciorna descifrării unei telegrame primite de Brutus Coste. Am indicat în paranteze drepte, acolo unde apar, grupele de cifre, tăiate cu o linie și înlocuite cu cuvintele descifrate, se pare, ulterior.

Aprilie

Strict confidențial. A se descifra personal de dl. Coste.

Vă atrag atenția asupra „personalității” lui Emil Botnaraș, șeful „Gărzilor patriotice”, instalat la 16 martie în calitate de secretar g[enera]l al Președinției Cons[iliului] de Min[istru]i. Botnaraș a făcut parte din cadrele active ale armatei române, având gradul de locotenent. Element dezordonat și vicios, a fost dovedit a fi săvârșit abuzuri cu drepturile ostașilor [57494] în subordine [69009]. În 1936 a intrat într-o organizație de spionaj în favoarea Rusiei, iar în 1937 a dezertat în U.R.S.S. A reapărut în august trecut [adică în 1944], odată cu elementele poliției sovietice NKVD.

De la această dată 22391 [o versiune de descifrare a fost ștearsă cu creionul și grupul de litere a rămas ca atare] extremiști gărzilor patriotice (sic!) formate din elementele cele mai dubioase și în același timp străine de simțirea românească. Aceste gărzi înarmate fățiș de armata roșie [66758] și instruite de Botnaraș au un scop exclusiv terorist. B.v. [Binevoii] a confirma primirea.

P[en]t[ru] A.
[Alexandru Cretzeanu, ministrul României la Ankara]

Marta Bibescu a sosit incognito la Paris, în drum spre Londra. Se pare că a

traversat Europa pe uscat și că a fost trimisă pentru a face atmosferă favorabilă guvernului [dr. Petru Groza, instalat cu sprijin sovietic la 6 martie 1945].

Am rugat pe Tilea să verifice informația.
2.X.1945

P[en]t[ru] A.

Tilea roagă 27 septembrie să transmiteți celor în drept:

Știrile publicate de ziarele *PM New York* și *Chicago Sun*, după care anglo-americanii ar fi propus revizuirea frontierei româno-ungare sunt din sursă sovietică. Adevărul este că această chestiune nu a ajuns a fi discutată. Singura referire la frontiera româno-ungară a fost o propunere [a secretarului de Stat american] Byrnes de a se studia eventuala rectificare a frontierei nord-vestice.

În această ultimă chestiune Tilea posedă întreaga documentare și va face cele necesare.

4.X.1945

De la A.

În cercurile diplomatice din Ankara se spune cu insistență că ex-regele Carol ar fi obținut în 28 octombrie navy-cert [aprobare de îmbarcare] pentru a merge în Europa. Binevoii a mă informa dacă știți ceva.

11.XI.1945 ■



Dr. Petru Groza, Gheorghe Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș la instalarea celui din urmă ministru de Război

ISTORICI ROMÂNI AI SECOLULUI XX

C-TIN 1898-73 HADRIAN 1932-1984		OVIDIU (1909-1996)		INTRAREA ÎN ROMÂNIA!		ȘTEFAN 1929		ȘTEFAN 1914-1997	
SERBAN 1928		TITLU DE NOBIL		PRIMELE LA CATALOGI		A SE OPRI		FATA DE LA GEAMI	
ÎNȘELATĂ LA CURSE						ALTfel SPUS E UN TALER			
DE LOC DE LA ȚARĂ!						ÎN URNĂ!			
				SINĂ DE FIER				TĂMĂIERE LA CAPI	
				ÎN CIVILI					
PORUNCĂ ÎN ARMATĂ						CARTE MARE LA JOC			
ÎNCHIEIE UN HRISOV						BUNĂ DE LEGAT			
		PATRU LA LATINĂ!				EROINĂ DE BALADA			CONSTAN- TIN C. 1901-1977 DINU C. 1927
		FĂRĂ VIAȚĂ				INIMĂ DE PIFANI			
FOARTE, FOARTE MARE								SPARTANUL FĂRĂ DREPTURI	
PERSOANA DE ACOLO									
				BUCĂȚI DE MATERIAL					
				ION 1905-1974					
DIN ZIARI			ÎN CANALE!			CLUB NE- ÎNCHIS			
TRECERE PESTE APĂ			ÎȚI APARTIN			ÎNCEP NARAȚIUNEA			
						TOT NOR ESTE			
						HĂRTIE DE VALOARE			
	CIUPERCĂ PARAZITĂ						ÎN ȘTEAI		
	PRIMA DOAMNĂ						MITIC ÎN FONDI		
								IES LA HORĂ!	
SCOATERI DIN FUNCȚIE			MIEZ DE ROCA!			VECHE UNEALTĂ DE SCRIS			
ÎN AVAL									
CHIBZUIT									
						ALEXANDRU 1917-1993			

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

POȘTA CONCURSULUI

Domnul ALEXANDRU LĂZĂRESCU, din București, ne scrie: Am parcurs cu multă plăcere și interes întreaga colecție de care dispun și am pregătit răspunsurile la prima serie de întrebări din cadrul *Concursului* inițiat de dumneavoastră pe anul 2007. A fost deosebit de instructiv, amintindu-mi minunate pagini de istorie. Aștept cu nerăbdare apariția numerelor următoare ale revistei pentru a relua cercetările în vederea rezolvării seriilor următoare de întrebări.

Domnul ION CHIRILIU, din București, a participat „la majoritatea concursurilor”, după cum ne mărturisește, și este câștigător chiar al unui abonament pe un an la *Magazin istoric*, la ediția dedicată Marii Uniri, la 80 de ani de la făurirea ei.

„Particip cu cea mai mare plăcere și la acest concurs consacrat celor 40 ani ai revistei” ne scrie domnia-sa, exprimându-și însă regretul că întrebările nu au fost „alcătuite câte una din revistele din fiecare an (întrebarea și anul)”. Observație întemeiată. Am preferat însă această variantă (cu mai multe întrebări dintr-un singur an), tot la sugestia unor cititori, care considerau că astfel sporim... suspansul aflării răspunsurilor corecte.

Oricum, scopul concursului credem că a fost atins. O mărturisește, de altfel, și

domnul Chiriliuc: „Mă obligă să consult (oare pentru a căuta oară?) întreaga colecție a revistei *Magazin istoric*.”

DE-ALE CALENDARULUI

Domnul C. NICÔARĂ ne-a solicitat o lămurire în legătură cu adoptarea de către români a stilului nou calendaristic (gregorian). Răspunsul nostru (*Magazin istoric*, nr. 2/2007) preciza cum s-a ajuns la stabilirea și adoptarea lui oficială în România, abia în 1924, când data de 1 octombrie 1924 a devenit 14 octombrie 1924:

Domnul NICOARĂ ne-a trimis o altă scrisoare în care ne atrage atenția că, și înainte de 1924, există documente date pe stil nou. Este adevărat, dar pentru a elimina confuziile, emitenții acestor acte utilizau datarea pe ambele stiluri. Această practică are însă o motivație izvorâtă din tendința tot mai evidentă de modernizare a societății românești și alinierea țării noastre la Europa Occidentală. Fenomenul este prezent încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, când unele publicații, îndeosebi cele editate de intelectuali și oameni politici ai generației pașoptiste, formați în Occident, apar date pe ambele stiluri. Procedul este des întâlnit în corespondența particulară, dar și în cea a reprezentanților noștri diplomatici în diferite capitale europene. Astfel se explică

dupla datare a actului abdicării lui Al. I. Cuza.

După 1924 s-a adoptat însă oficial numai stilul nou.

CERERI ȘI OFERTE

ALEXANDRU LĂZĂRESCU, București, str. Apusului, nr. 67, bl. 50, sc. A, ap. 17, telefon 021.760.25.47, oferă colecția pe anii 1967-1987, 2002, 2003, și numerele disparate: 4-7, 9/1967; 5/1969; 1/1973; 10/1974; 12/1976; 1, 2, 4, 6-12/1977; 1/1978; 1, 8-10/1980; 1, 4, 7-9/1981; 8/1982; 3, 7-9/1983; 4, 12/1984; 1/1985; 8/1989; 1-3/2001; 1/2002; 1/2004.

VASILE LUPAȘCU, Iași, bd. Socola, nr. 3A, bl. E1, sc. A, et. 2, ap. 4, telefon 0232.218.228, oferă colecția completă.

MARIA BARBU, București, bd. Alex. Obregia, nr. 6, bl. M1, sc. 4, et. 5, sector 4, telefon 021.460.53.37, oferă colecția aprilie 2003-decembrie 2006.

BOGDAN TIVADAR, Tg. Mureș, str. Măgurei, nr. 40, ap. 7, et. 2, cod 540.362, județul Mureș, solicită numerele: 2, 3, 5-7/1967; 1/1968; 6, 10/1969; 11/1973; 6/1989; 12/1990; 1/1991; 1/1994; 7/1995; oferă numerele: 3/1969; 7/1972; 9, 11/1975; 6, 8-10/1976; 12/1978; 3/1979; 10/1982; 10/1986; 6, 11/1987.

Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com.
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian History) M. Sevastos The bureaucracy • P. Georgescu 1940. In Cernăuți, during the Soviet occupation • D. Barbu Inspecting the schools of recently freed Bessarabia • Al. Moraru So started Soviet Bessarabia (1945-1952) • V. Ilica May 2006. Symposium in Cernăuți, discussing the events in June 1941 • St. Lemny New insights in prince Dimitrie Cantemir's personality • V. Manoliu The uprising against Maramureș under Subcarpathian Ukraine rule. Testimonies (II) • N. Manea 1933. The National Bank of Romania gives financial support to the needy • I. Scurtu The 10 year war between king Charles II and Iuliu Maniu • R.C. Thököly Emerich Thököly, the rebel count • G. Badea Păun Sarah Bernhardt, to play on a Romanian stage • M.R. Drăgan, B. Brezianu, A. Brezianu The art critic Aurel Broșteanu • L. Tăranu Radu Beligan's Secret Police file • G. Filitti Letters from former days • A. Stănculescu Dobroteasa suburb in Bucharest • O. Popescu Memories of an ambassador • V. Mărculeț Regional rule and its leaders in Transylvania (1848) • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago • Romanian documents at Hoover Institution (LXVIII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. Sevastos La bureaucratie • P. Georgescu Cernăuți, 1940. Sous l'occupation soviétique • D. Barbu Inspection des écoles de Bessarabie libérée • Al. Moraru Début de la soviétisation de la Bessarabie (1945-1952) • V. Ilica Mai 2006. Symposium à Cernăuți: les événements de Juin 1941 • St. Lemny Témoignages inédits sur le Prince Dimitrie Cantemir • V. Manoliu Témoignages sur la révolte contre l'agglutination du Maramureș par l'Ukraine Sous-carpatique (II) • N. Manea 1933. La Banque Nationale de Roumanie octroie une aide financière aux démunis • I. Scurtu Une guerre de dix ans: Carol II vs I. Maniu • R.C. Thököly Emerich Thököly, le comte rebelle • G. Badea Păun Sarah Bernhardt sur les planches, en Roumanie • M.R. Drăgan, B. Brezianu, A. Brezianu Le critique d'art Aurel Broșteanu • L. Tăranu Radu Beligan dans les archives de la Securitate • G. Filitti Lettres d'antan • A. Stănculescu La banlieue bucaréstoise de Dobroteasa • O. Popescu Souvenirs d'un ambassadeur • V. Mărculeț Préfets et préfetures de Transylvanie (1848) • I. Lăcustă À Bucarest, il y a 50 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LXVIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Севастос Бюрократия • П. Джорджеску 1940 г. В Черновцах, во время советской оккупации • Д. Барбу Инспекция в школах освобожденной Бессарабии • Ал. Морару Так началась советизация (1945-1952 гг.) • В. Илика Май 2006 г. Симпозиум в Черновцах, посвященный событиям 1941 г. • Шт. Лемни Неизвестные свидетельства о князе Дмитрии Кантемире • В. Манолиу Восстание против попытки присоединения к Закарпатской Украине Марамураша (II) • Н. Маня 1933 г. Румынский Национальный Банк помогает беднякам • И. Скурту Король Карол II - Маню: десятилетняя война • Р.К. Тёкёли Эмерик Тёкёли, бунтующий граф • Г. Бада Паун Сара Бернар выступает в Румынии • М.Р. Драган, Б. Брезиану, А. Брезиану Художественный критик Аурел Броштаню • Л. Тарану Актер Радю Белиган в архивах Секуритате • Дж. Филитти Былые письма • А. Станкулеску Добротеса, предместье Бухареста • О. Попеску Воспоминания посла • В. Маркулет Префектуры и префекты в Трансильвании (1848 г.) • И. Лякуста В Бухаресте, 50 лет назад • Румынские документы в Институте Гувера (LXVIII)

INHALT (Rumänische Geschichte) M. Sevastos Die Bürokratie • P. Georgescu 1940. In Czernowitz, zur Zeit der Sowjetischen Besatzung • D. Barbu Auf Inspektion, in den Schulen des befreiten Bessarabien • Al. Moraru So begann die Sowjetisierung in Bessarabien (1945-1952) • V. Ilica Mai 2006. Symposium in Czernowitz, den Ereignissen vom Juni 1941 gewidmet • St. Lemny Unbekannte Berichte über den Prinzen Dimitrie Cantemir • V. Manoliu Aufstand gegen die Annexionierung der Maramureș an die Karpato-Ukraine. Berichte (II) • N. Manea 1933. B.N.R. leistet Menschen in Not finanzielle Hilfe • I. Scurtu Carol II. - Maniu, ein zehnjähriger Krieg • R.C. Thököly Emerich Thököly, der rebellische Graf • G. Badea Păun Sarah Bernhardt spielt in Rumänien • M.R. Drăgan, B. Brezianu, A. Brezianu Der Kunstkritiker Aurel Broșteanu • L. Tăranu Radu Beligan in den Archiven der Securitate • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • A. Stănculescu Der Randbezirk Dobroteasa in Bukarest • O. Popescu Erinnerungen eines Botschafters • V. Mărculeț Präfekturen und Präfekten in Siebenbürgen (1848) • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXVIII)

SUMARIO (Historia rumana) M. Sevastos La burocracia • P. Georgescu 1940. En Cernăuți, durante la ocupación soviética • D. Barbu De inspección por escuelas de Besarabia liberada • Al. Moraru Así comenzó la soviétización en Besarabia (1945-1952) • V. Ilica Mayo de 2006. Simposio en Cernăuți dedicado a los acontecimientos de junio de 1941 • St. Lemny Testimonios desconocidos hasta ahora sobre el príncipe Dimitrie Cantemir • V. Manoliu Testimonios sobre la revuelta contra la anexión de Maramureș a la Ucrania Subcarpática (II) • N. Manea 1933. El Banco Nacional Rumano concede apoyo financiero a los necesitados • I. Scurtu Carol II - I. Maniu: una guerra de diez años • R.C. Thököly El conde rebel Emerich Thököly • G. Badea Păun Sarah Bernhardt actúa en Rumanía • M.R. Drăgan, B. Brezianu, A. Brezianu El crítico de arte Aurel Broșteanu • L. Tăranu Radu Beligan en los archivos de la Seguridad • G. Filitti Cartas de antaño • A. Stănculescu El arrabal bucaréstino de Dobroteasa • O. Popescu Los recuerdos de un embajador • V. Mărculeț Prefecturas y prefectos de Transilvania (1848) • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXVIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Ciitorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

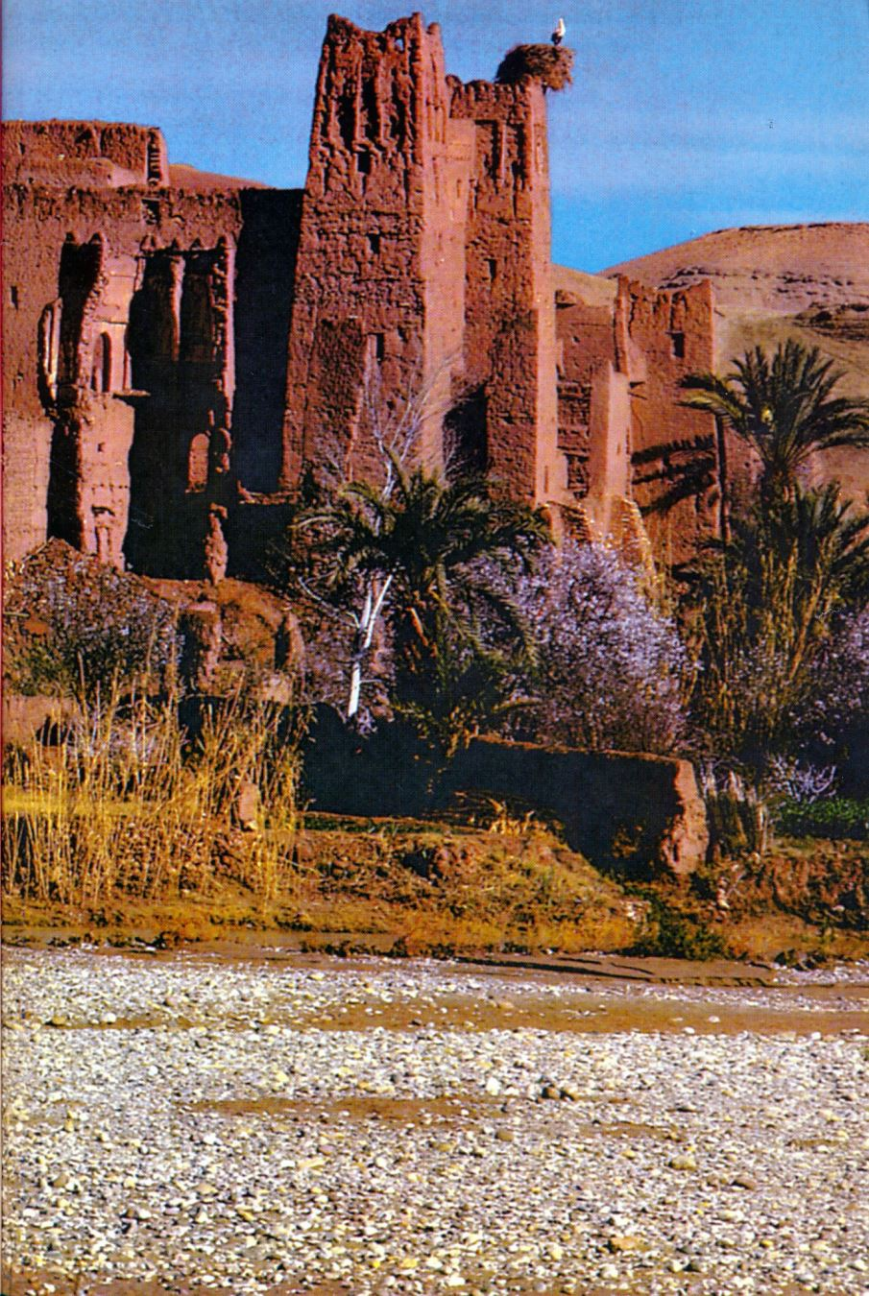
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

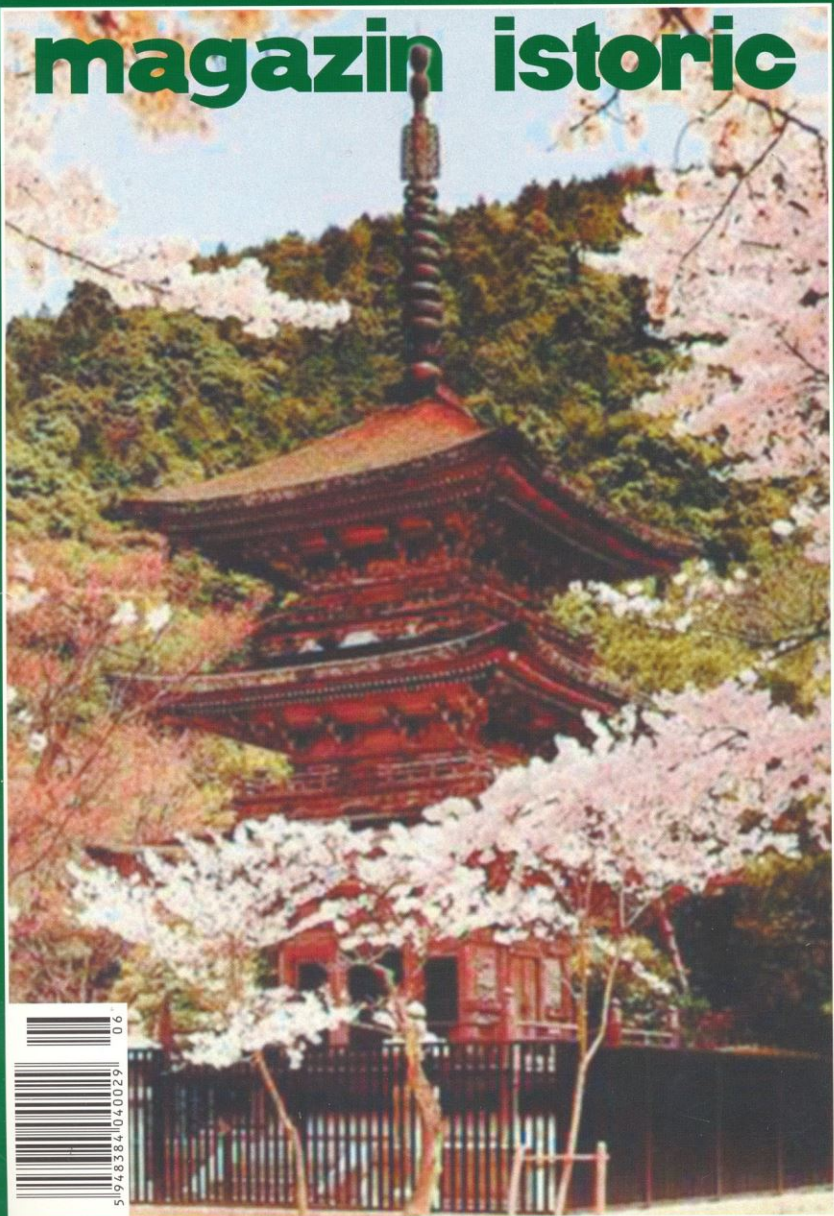
ISSN 0541-881X

Lei 3,20





magazin istoric



06